

ISSN 2078-2551

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВІСНИК

ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені В.Н. КАРАЗІНА

№ 1143

Серія «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ»

ВИПУСК 6

Серію започатковано 2009 р.

ХАРКІВ–2014

У віснику розглядаються актуальні проблеми соціальних комунікацій на широкому матеріалі українського та зарубіжного інформаційних просторів.

Для науковців, студентів і всіх, хто цікавиться проблемами соціально-комунікаційних процесів.

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 14 від 26 грудня 2014 р.)

Редакційна колегія:

Хавкіна Л. М., д. наук із соц. ком., проф., відп. ред.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Нечаєва Н. В., к. філол. наук, доц., відп. секр.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Балаклицький М. А., д. наук із соц. ком., доц.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Безхутрий Ю. М., д. філол. наук, проф.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Бондаренко Т. О., к. наук із соц. ком., доц.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Борзенко О. І., д. філол. наук, проф.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Бутиріна М. В., д. наук із соц. ком., проф.
(Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара);
Василик Л. Є., д. наук із соц. ком., проф.
(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича);
Гостеніна В. І., д. соц. наук, проф. (Брянський державний університет);
Грицюта Н. М., д. наук із соц. ком., доц.
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
Давидова І. О., д. наук із соц. ком., проф.
(Харківська державна академія культури);
Зражевська Н. І., д. наук із соц. ком., доц.
(Український католицький університет, м. Львів);
Короченський О. П., д. філол. наук, проф.
(Белгородський державний національний дослідницький університет);
Кузнецова Т. В., д. наук із соц. ком., проф.
(Національний університет «Одеська юридична академія»);
Лаврик О. В., к. філол. наук, доц.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Ломакович С. В., д. філол. наук, проф.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Паримський І. С., д. наук із соц. ком., доц.
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);
Снурнікова Ю. М., к. філол. наук, доц.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Стародубцева Л. В., д. філос. наук, проф.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна);
Ткач О. Є., ст. викладач, техн. ред.
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна).

Адреса редакційної колегії: кафедра журналістики,
кім. 11-11, тел. 707-52-30
філологічний факультет, ХНУ імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022.
e-mail: journ@univer.kharkov.ua

Статті друкуються в авторській редакції.

Статті пройшли внутрішнє та зовнішнє рецензування.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 11825-69 ЄПР від 04.10.2006.

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, оформлення, 2014.

ЗМІСТ

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА ІНТЕГРАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВО ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

Хавкіна Л. М.

Соціокомунікаційні можливості адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства 5

Дроздовська О. Є.

Навчання, фізична та психологічна реабілітація дітей із вадами зору 10

Пігарєва К. В.

Соціокомунікаційна толерантність викладачів до осіб із особливими потребами – невід’ємний атрибут традиційного навчання 14

Потамошнієва О. М.

Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Харківському регіоні 17

Редіна В. А., Мисюкевич А. В.

Інклюзивна освіта в системі Малої академії наук: із досвіду роботи КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» 20

Семенец В. В., Аврунин О. Г., Носова Т. В., Носова Я. В.

Проблемы инклюзивного образования 23

ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ВІДОБРАЖЕННІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ТА РЕКЛАМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

Бондаренко Т. Г.

Регіональна медіакампанія «Сильні духом» як соціально-інформаційний проект 28

Бутиріна М. В.

Мас-медійний образ людей із особливими потребами 35

Коваленко Ю. Б.

Гуманизация образов людей с особыми потребностями на современном экране: традиции и новации прочтения 39

Коваль С. В.

Тематичні акценти в інтернет-матеріалах про людей із особливими потребами 43

Подпруджнікова О. П.

Спеціалізовані інтернет-ресурси як засіб інформування в аспекті інтеграції в суспільство осіб із особливими потребами 46

Полумисна О. О.

Соціальні мережі як засіб комунікації для людей із обмеженими можливостями (на прикладі «ВКонтакте») 50

Полякова Г. О.

Проблеми людей із особливими потребами на шпальтах газети «День» 53

Тишевська-Шапошник О. В.

Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб інтеграції дітей із обмеженими можливостями 59

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ, МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ Й ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Кунанець Н. Е., Ржеуський А. В.

Електронні бібліотеки на принципах GRID-технологій 65

Мельнікова Л. О.

Волонтерський рух як чинник розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків 67

Селиванова К. Г., Аврунин О. Г., Семенец В. В.	
Разработка интерактивных тестов для оценки уровня развития мелкой моторики	72
Тарасенко В. М.	
Проблеми підготовки до сільськогосподарської праці учнів із вадами розумового розвитку	75
Хованова О. А., Гарбуз О. В.	
Профільне навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку: соціокомунікаційний аспект.....	77

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MASS COMMUNICATIONS

Drozdovska O.	
Features of television interview with disabled persons	85
Fomenko V.	
PR in Ukrainian NGOs – in the search for an optimal balance between fundraising and ensuring public awareness of their mission, goals and objectives	87
Teodorska L.	
Coverage problems of children with special needs by social advertising	92

РЕЦЕНЗІЇ

Бутиріна М. В.	
Зв'язки з громадськістю: погляд комунікативіста. Рецензія на видання: Березенко В. В. PR в Україні: наукове осмислення феномену: монографія	96
Хавкіна Л. М.	
Видавнича галузь в епоху активних соціокомунікаційних трансформацій. Рецензія на видання: Водозальська С. Радикальні інновації східноєвропейської видавничої галузі: монографія.	98

У ПОРЯДКУ ДИСКУСІЇ

Андрєєва О. В.	
Система підготовки дітей із особливими потребами в напрямку їхньої соціалізації та інтеграції.....	100
Бугло І. О.	
Практична діяльність учнів у системі інтегрованої освіти як один із головних чинників адаптації осіб із особливими потребами	106
Колісник І. Г.	
Школа самоконтролю в санаторному НВК як умова успішної адаптації дітей, хворих на цукровий діабет	108
Лупандіна В. М.	
Участь вихованців спеціального навчального закладу в соціальних проектах як шлях адаптації та соціалізації осіб із особливими освітніми потребами.....	112
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	115

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНА ІНТЕГРАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВО ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ

УДК 007:304:659.3:376-056.24

Л. М. Хавкіна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Соціокомунікаційні можливості адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства

Хавкіна Л. М. Соціокомунікаційні можливості адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства. Стаття присвячена визначенню соціокомунікаційних параметрів адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства, базових параметрів і варіантів участі медіа у формуванні громадської думки стосовно цієї категорії осіб. Вивчається наявний у сучасному українському соціумі та зокрема в інтегрованому навчальному середовищі комплекс проблем соціокомунікаційного, зокрема освітньо-соціалізаційного та адаптаційного характеру, пов'язаних як із існуванням негативних суспільних стереотипів (всередині групи та в широкій громадськості), так і з відсутністю низки чинників, здатних гармонізувати для таких осіб освітній процес та пов'язану із ним систему соціальної комунікації. Досліджується процес створення і оптимізації системи інтегрованої освіти в межах інформаційного суспільства.

Ключові слова: *особи з особливими потребами, інформаційне суспільство, соціокомунікаційне середовище, громадська думка, соціалізація, адаптація, інтеграція, суспільні стереотипи.*

Хавкина Л. М. Социокommunikationnne возможности адаптации и интеграции людей с особыми потребностями в условиях информационного общества. Статья посвящена определению социокommunikationnных параметров адаптации и интеграции людей с особыми потребностями в условиях информационного общества, базовых параметров и вариантов участия медиа в формировании общественного мнения относительно этой категории людей. Изучается существующий в современном украинском социуме и в частности в интегрированной учебной среде комплекс проблем социокommunikationnного, в частности образовательно-социализационного и адаптационного характера, связанных как с существованием негативных общественных стереотипов (внутри группы и у широкой общественности), так и с отсутствием ряда факторов, способных гармонизовать для таких людей образовательный процесс и связанную с ним систему социальной коммуникации. Исследуется процесс создания и оптимизации системы интегрированного образования в пределах информационного общества.

Ключевые слова: *люди с особыми потребностями, информационное общество, социокommunikationnная среда, общественное мнение, социализация, адаптация, общественные стереотипы.*

Khavkina L. Socio-communicative possibilities of adaptation and integration of people with special needs in the information society. The article is devoted to the definition of the parameters of socio-communicative adaptation and integration of people with special needs in the information society, the basic parameters and options for media participation in forming public opinion with respect to this category of people. The author studies socio-communicative problems, in particular educational, socializative and adaptive, in the modern Ukrainian society, especially in integrated learning context. These problems are related to the existence of negative social stereotypes (within the group and general public) and to the absence of a number of factors that could harmonize for such people the educational process and the associated system of social communication. The author studies the creation and optimization of the system of integrated education within the information society.

Keywords: *people with special needs, the information society, socio-communicative context, public opinion, socialization, adaptation, social stereotypes.*

Наразі одним із актуальних завдань суспільного буття є визначення й обґрунтування основних соціокомунікаційних проблем осіб із

особливими потребами в ситуації інтегрованої освіти та специфіки їх вирішення в умовах інформаційного суспільства, розробка на основі

цих досліджень алгоритму заходів – низки стратегічно й тактично важливих дій, здатних гармонізувати зв'язки з громадськістю відповідної категорії осіб і зробити оптимальною їх соціалізацію та адаптацію, зокрема в навчальному процесі. Помітно актуалізуються відповідні проблеми в ситуаціях військових конфліктів, що наразі спостерігається в Україні.

Задля цього потенційно ефективною видається робота в напрямках: розробка параметрів оптимізації інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства, формування теоретичних і прикладних основ і принципів діагностики освітньо-соціалізаційних проблем осіб із особливими потребами шляхом вивчення суспільної думки за допомогою включеного і невключеного спостереження, опитувань тощо; проведення в цьому напрямку оптимізаційних корекційних заходів, здатних усунути негативні суспільні стереотипи, а також полегшити процес адаптації таких осіб у системі інтегрованої освіти і в умовах інформаційного суспільства, обґрунтування системи оптимальної соціокомунікаційної взаємодії осіб із особливими потребами – як між собою, так і з соціумом. Важливим кроком є розробка програми гармонізації професійного і суспільного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

Відповідні проблеми ситуативно чи відносно системно ставали об'єктом дослідження представників різних наукових галузей – передусім психологів та педагогів, але дуже мало порушувалися в межах соціокомунікативістики, журналістикознавства, рекламознавства. Серед тих, хто вдавався до досліджень у цьому напрямку, – О. Лаврик [2], Н. Нечаєва [3], Л. Теодорська [4]. Окрім того, у контексті вивчення відповідних проблем актуалізуються напрацювання вчених у напрямку дослідження суспільних стереотипів (зокрема, М. Бутиріної [1] та ін.).

Метою нашого дослідження є визначити соціокомунікаційні, освітньо-соціалізаційні параметри адаптації осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти і в умовах інформаційного суспільства, особливості каналів масової комунікації за участі відповідної групи осіб, проблеми у площині соціальної комунікації відповідної групи осіб та шляхи оптимізації їх соціалізації за допомогою ЗМІ та доцільної

системи зв'язків із громадськістю. Відповідно, досліджуватимуться ЗМІ та інші КМК, задіяні у процесах оптимізації соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами в умовах інформаційного суспільства; стан і перспективи корекції суспільної думки стосовно ООП.

У сучасному українському соціумі та зокрема в інтегрованому навчальному середовищі наявний цілий комплекс проблем соціокомунікаційного, зокрема соціалізаційного, освітньо-соціалізаційного та адаптаційного характеру, пов'язаних як із існуванням негативних суспільних стереотипів (всередині групи та в широкій громадськості), так і з відсутністю багатьох чинників, здатних гармонізувати для таких осіб освітній процес та пов'язану із ним систему соціальної комунікації.

Створення системи інтегрованої освіти і параметри інформаційного суспільства відкривають широкі можливості для осіб із особливими потребами. Це відбувається у складних умовах при наявності низки проблем, пов'язаних із соціалізацією, адаптацією та інтеграцією СО-ОП, зокрема подальшим доступом до освіти та ринку праці. Повсюдно виникають об'єктивні та суб'єктивні проблеми, дуже часто пов'язані з неусталеністю і неоптимальністю системи соціальної комунікації осіб із особливими потребами, що ускладнює соціалізаційні та адаптаційні процеси, знижує ефективність навчального процесу та подальшого професійного самовизначення, у зв'язку із чим нагальною потребою – і виразно актуальною для вирішення проблемою – на сучасних ринках освіти і праці є налагодження гармонійних зв'язків із громадськістю для груп осіб із особливими потребами та організацій, які опікуються їх потребами, що передбачає просвітницько-виховну роботу з усіма учасниками відповідного процесу, серед яких – власне особи з особливими потребами, учні та студенти без особливих потреб, працівники системи освіти, потенційні роботодавці та спонсорсько-благодійні суб'єкти, органи влади тощо. Оновлюваний український медіапростір потребує адаптації іноземних розробок і методик відповідного спрямування до вітчизняних суспільних параметрів, а також розробки й узагальнення системи власних специфічних заходів (наразі часткових і несистемних) у сфері соціальної комунікації для осіб із особливими потребами.

Створення безбар'єрного освітнього середовища для людей із особливими освітніми потребами є одним із ключових елементів сучас-

ної європейської моделі соціального устрою. Тож важливим завданням сучасної вищої освіти в Україні є формування толерантної свідомості й поведінки у студентської молоді шляхом засвоєння європейського досвіду інтегрованого та інклюзивного навчання, а також створення власних принципів соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами відповідно до сучасних українських реалій.

Відповідно, на часі постають визначення й обґрунтування соціокомунікаційних проблем в ситуації інтегрованої освіти, які виникають у осіб із особливими потребами, та розробка на основі цих досліджень програми заходів з оптимізації зв'язків з громадськістю відповідної категорії осіб, здатних зробити органічною та ефективною їх соціалізацію та адаптацію в навчальному процесі, а також при подальшому професійно-особистісному самовизначенні.

Серед завдань, які необхідно вирішити для досягнення цієї мети – розробка шляхів оптимізації освітньо-соціалізаційної інтеграції осіб із особливими потребами, основ та принципів прогнозування інтегративних проблем таких осіб шляхом вивчення суспільної думки, проведення корекційних заходів, здатних усунути негативні суспільні стереотипи й упередження та полегшити процес адаптації таких осіб в умовах інформаційного суспільства (виготовлення й поширення соціальної реклами та журналістських матеріалів відповідної тематики, проведення круглих столів та конференцій за участі задіяних у цьому процесі осіб та організацій – з метою обговорення та формулювання основних проблем, інформування щодо них громадськості, привернення уваги до діяльності суспільних організацій відповідного спрямування тощо); підготовка та оприлюднення у вигляді публікацій та виступів результатів досліджень щодо сучасного стану, тенденцій і перспектив соціалізаційно-комунікаційних процесів за участі осіб із особливими потребами; обґрунтування можливостей і параметрів створення в інформаційному суспільстві системи оптимальної соціокомунікаційної взаємодії таких осіб між собою і з соціумом; удосконалення програми гармонізації професійного, суспільного та особистісного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами, здійснюваної за допомогою ЗМІ та інших каналів комунікації.

Сучасний стан, тенденції та перспективи освітньо-соціалізаційних процесів за участі осіб із особливими потребами до сьогодні не вивча-

лися системно, так само, як і їх специфіка в умовах інформаційного суспільства. Технічний розвиток наразі запропонував кардинально нові перспективні шляхи й численні засоби оптимізації соціокомунікаційної адаптації та інтеграції осіб із особливими потребами в усіх сферах життя, зокрема й освітньо-професійній. Проте можливості новітніх ЗМІ та інших шляхів соціальної взаємодії у сфері життєдіяльності осіб із особливими потребами не використовуються вповні – і не вивчаються системно, внаслідок чого соціокомунікаційне середовище і його адаптаційні можливості по суті лишаються білою плямою у сфері науково-практичного осмислення потреб окремих груп населення, особливо в українському просторі. Відсутні комплексні підходи до оцінки соціокомунікаційного стану людини, що не дозволяє проводити ефективну профілактику та корекцію у відповідній сфері, а також оцінку ефективності профілактично-корекційних заходів. Реформування системи соціальної адаптації осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти з метою створення умов для їх оптимальної професійної, суспільної та особистісної самореалізації постійно обговорюється на рівні соціальних програм громадських організацій та владних структур, проте залишається маргінальним напрямком наукового та науково-практичного пошуку, без якого суспільні ініціативи не можуть бути ефективно осмислені і втілені.

Підґрунтям роботи в цьому напрямку можуть стати практичні розробки в кількох напрямках. Це наукові, науково-практичні та практичні дослідження й напрацювання, пов'язані із 1) вивченням та створенням соціальної реклами як способу гармонізації суспільного буття та усунення й долання негативних соціальних стереотипів, вагомого чинника оптимізації соціалізаційних процесів (низка наукових публікацій та виступів на наукових і науково-практичних конференціях учасників проекту, виготовлення соціальної реклами у межах роботи навчальної телестудії); 2) дослідженням сегменту спеціалізованої преси і інтернет-ресурсів, ініційованих громадськими організаціями чи особами, що опікуються проблемами осіб із особливими потребами, а також співпраця із такими ЗМІ; 3) вивченням та підготовкою матеріалів соціальної тематики у неспеціалізованих ЗМІ, зокрема пов'язаних із діяльністю благодійних організацій; 4) вивченням шляхів удосконалення організаційної структури освіт-

ніх установ для ефективного подолання інтегративних проблем ООП.

При здійсненні досліджень у цьому напрямку мають задіюватися такі методи й підходи, як використання сучасних теоретичних та прикладних методів оцінки освітньо-соціалізаційного стану ООП, створення комплексної програми оптимізації параметрів інтегрованого навчання із задіюванням широкого спектру каналів соціальної комунікації. Це передбачає оцінку соціалізаційних особливостей і можливостей ООП в умовах інформаційного суспільства, їх індивідуальних і групових освітньо-комунікаційних потреб, з урахуванням соціокультурних, економічних і технічних можливостей інформаційного суспільства, оцінку можливих видів медіапослуг, які потенційно дозволяють задовольнити ці потреби, а також доцільності їх залучення з урахуванням сучасних суспільно-політичних, соціокультурних, економічних та технічних можливостей. Ідея полягає в дослідженні та розробці парадигми соціалізаційно-освітніх заходів, ґрунтованих на можливостях медіасередовища, з урахуванням специфіки системи інтегрованої освіти та параметрів інформаційного суспільства. Це передбачає розробку, вдосконалення й використання інструментів і моделей оптимізації соціокомунікаційної взаємодії ООП із соціумом, здатних забезпечити сприятливі соціально-психологічні умови; проведення моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ, які вміщують матеріали стосовно ООП, задля оптимізації подання цієї проблематики; реалізацію заходів і оприлюднення наукових, журналістських і ПР-матеріалів, соціальної реклами, здатних інформувати соціум про проблеми і запропонувати шляхи їх вирішення, подолати упередження і стереотипи; розробку і вдосконалення спеціалізованих інтернет-ресурсів, здатних оптимізувати для ООП масовокомунікаційне середовище. Важливим є проведення соціальних опитувань – як осіб із особливими потребами з метою визначення найбільш актуальних з їх точки зору проблем, освітньо-орієнтаційних потреб та шляхів їх оптимізації, так і інших категорій населення з метою визначення їх ставлення до ситуації та ступеня готовності до співпраці у відповідній галузі.

Серед потенційно очікуваних результатів такої роботи – теоретичні та прикладні методи і принципи побудови оптимальної соціокомунікаційної взаємодії осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти; методики оці-

нки, діагностики та корекції соціокомунікаційних проблем, які виникають в ситуації інтегрованої освіти як у осіб із особливими потребами, так і в інших груп населення, які з ними взаємодіють; теоретично обґрунтовані методи покращення системи зв'язків із громадськістю для осіб із особливими потребами; обґрунтування технічних та соціокультурних вимог до розробки програми соціалізаційно-адаптаційних заходів для цієї групи осіб; результати моніторингу сучасних спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ, в яких представлена тематика стосовно осіб із особливими потребами; рекомендації для ЗМІ щодо оптимізації (в ракурсах ефективності та дотримання деонтологічних засад, засад соціальної відповідальності) кількості та якості матеріалів відповідного спрямування; методичні рекомендації для засобів масової інформації щодо покращення та соціально відповідальної корекції матеріалів, пов'язаних із групами осіб із особливими потребами; методичні рекомендації для навчальних закладів щодо розробки і втілення системи заходів, здатних забезпечити кращу доступність та ефективність освіти для осіб із особливими потребами як вагомі параметри інформаційного суспільства; експериментальні зразки спеціалізованих інтернет-ресурсів, здатних полегшити адаптацію і ефективну взаємодію осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти; експериментальні зразки соціальної реклами відповідного спрямування та результати їх впровадження в практику медіасередовища.

Дані щодо специфічних соціокомунікаційних властивостей осіб із особливими потребами та громадських організацій, які опікуються ними, дозволяють проводити медіапланування з урахуванням сучасного стану проблеми і визначати ступінь змістовної та організаційної корекції системи медійних заходів, ініційованих владою, громадськими та благодійними організаціями, закладами освіти та іншими юридичними чи фізичними особами. У підсумку має бути обґрунтована та реалізована система практик формування громадської думки щодо ООП і їх освітньо-соціалізаційних потреб. Отримані й оброблені результати дозволять суттєво оптимізувати інтеграцію ООП в освітній сфері, гармонізувати їх стосунки із соціумом, усунувши психологічні, технічні й інші непорозуміння, а також вплинути на формування в сучасному інформаційному суспільстві громадської думки, ґрунтованої на засадах гуманізму й соціальної відповідальності.

За результатами такої роботи можуть бути створені конкурентоспроможні методики збору й обробки інформації стосовно соціокомунікаційних потреб і проблем осіб із особливими потребами та розроблена система оптимального підбору шляхів їх соціокомунікаційної взаємодії. Результати можуть бути впроваджені в соціокомунікаційну практику громадських та благодійних організацій.

Якщо уявити оптимальне поетапне втілення відповідних настанов, то воно виглядатиме таким чином. Спочатку має бути здійснена розробка теоретичних і прикладних основ та принципів виявлення соціокомунікаційних проблем осіб із особливими потребами, дослідження стану цих проблем в Україні та параметрів формування громадської думки. Це передбачає: вивчення стану проблеми та створення методики побудови соціокомунікаційної парадигми взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами, методики оптимального підбору шляхів і форм соціальної комунікації в цій сфері; визначення шляхом соціологічних досліджень (опитувань, анкетувань) та моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ основних соціокомунікаційних проблем соціалізаційного, адаптаційного, освітньо-профорієнтаційного, особистісного характеру для груп осіб із особливими потребами. Відповідно, результатом можуть стати висновки стосовно стану та основних проблем у галузі залучення осіб із особливими потребами в системі інтегрованої освіти в умовах інформаційного суспільства; методика оптимізації шляхів і форм соціокомунікаційної взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами; побудова вибіркової бази даних осіб із особливими потребами.

Наступний етап має полягати в розробці і реалізації методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної інтеграції осіб із особливими потребами в ситуації інтегрованої освіти в умовах сучасного інформаційного суспільства. Це передбачає: розробку методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної парадигми для осіб із особливими потребами, дослідження методів діагностики та корекції соціалізаційно-адаптаційного стану таких осіб; розробку методів і шляхів вдосконалення сегмента медіасередовища, пов'язаного з висвітленням проблем осіб із особливими потребами і ставленням до них соціуму; обґрунтування структурної та функціональної схеми оптимальної системи зв'язків із громадськістю для осіб із особливи-

ми потребами та організацій, що опікуються їхніми проблемами; визначення ефективних форм коректування суспільної думки стосовно осіб із особливими потребами шляхом упровадження соціальних ініціатив, а також транслювання соціальної реклами відповідного спрямування. Окрім того – визначення шляхом соціологічних досліджень (опитувань, анкетувань) та моніторингу спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ основних соціокомунікаційних проблем соціалізаційного, адаптаційного, освітньо-профорієнтаційного, особистісного характеру для груп осіб із особливими потребами. І, як наслідок – обґрунтування й розробка методики освітньо-соціалізаційної оптимізації.

Очікуваний результат: практичне впровадження методики оптимізації шляхів і форм соціокомунікаційної взаємодії із соціумом осіб із особливими потребами. Виготовлення пілотних зразків інтернет-ресурсів, здатних задовольнити освітні потреби осіб із особливими потребами, і їх експериментальне впровадження у практику ВНЗ та медіасуб'єктів. Здійснення низки публікацій і заходів (круглих столів, конференцій, фотовиставок), здатних інформувати соціум стосовно проблем осіб із особливими потребами, зокрема освітніх, а також оптимізувати ставлення соціуму до них. Практична реалізація методики оптимізації зв'язків з громадськістю осіб із особливими потребами та громадських організацій відповідного профілю. Залучення спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ до соціалізаційно-адаптаційної практики щодо осіб із особливими потребами. Організація цільової соціалізаційно-адаптаційної, освітньо-профорієнтаційної допомоги особам із особливими потребами. Втілення програми гармонізації професійного та суспільного самовизначення і самореалізації осіб із особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

І фінальний етап має бути присвячений реалізації методики комплексної оптимізації соціокомунікаційної інтеграції ООП в умовах сучасного інформаційного суспільства. Це передбачає такі складові, як розробка методів і шляхів вдосконалення сегмента медіасередовища, пов'язаного з висвітленням проблем ООП і ставленням до них соціуму; обґрунтування структурної та функціональної схеми оптимальної системи зв'язків із громадськістю для ООП та організацій, що опікуються їхніми проблемами; визначення ефективних форм коректування су-

спільної думки стосовно ООП шляхом упровадження соціальних ініціатив, а також транслявання соціальної реклами відповідного спрямування. Окрім того, передбачається практична реалізація методики оптимізації зв'язків з громадськістю ООП та громадських організацій відповідного профілю; залучення спеціалізованих та неспеціалізованих ЗМІ до соціалізаційно-адаптаційної практики щодо осіб із особливими потребами; організація цільової соціалізаційно-адаптаційної, освітньо-профорієнтаційної допомоги ООП; втілення програми гармонізації професійного та суспільного самовизначення і самореалізації осіб із

особливими потребами на стадіях абітурієнт – студент – випускник, здійснюваної за допомогою ЗМІ та специфічних каналів соціальної комунікації.

Звичайно, це лише часткові заходи, і кардинальні зміни в цьому напрямку прямо залежать від цілої низки суспільно-культурних обставин, проте постійна увага соціуму до проблем осіб із особливими потребами демонструє рівень його соціокомунікаційної культури, соціальної відповідальності і є передумовою органічної самореалізації в ньому всіх категорій осіб.

Література

1. Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості : особливості формування та функціонування у медіасередовищі : монографія / М. В. Бутиріна. — Дніпропетровськ : Слово, 2009. — 368 с.
2. Лаврик О. В. Концептуальні засади інклюзивної освіти в сучасній Україні / О. В. Лаврик // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. Тринадцятої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20—21 листопада 2013 р.). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — С. 39—41.
3. Нечаєва Н. В. Українські ЗМІ про сучасний стан медичного обслуговування та відносини «лікар – пацієнт» / Н. В. Нечаєва // Держава та регіони : наук.-виробнич. журн. Серія : Соціальні комунікації. — 2010. — № 2. — С. 147—152.
4. Теодорська Л. І. Актуалізація проблем осіб із особливими потребами в соціальній рекламі / Л. І. Теодорська // Проблеми формування громадської думки в сучасній Україні : мат. доп. та виступів / Міжнар. наук.-практ. конф., 14 листопада 2014 р., м. Київ. — К. : КНУКіМ, 2014. — С. 149—151.

УДК 376:615.8–D56.262

О. Є. Дроздовська

Запорізький національний університет

Навчання, фізична та психологічна реабілітація дітей із вадами зору

Дроздовська О. Є. Навчання, фізична та психологічна реабілітація дітей із вадами зору. Проблема отримання якісної середньої освіти для дітей із вадами зору є актуальною, оскільки такій категорії учнів потрібні особливі умови для навчання та реабілітації. Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» для дітей із вадами зору та незрячих має хорошу навчальну базу, медичне та фізіотерапевтичне обладнання для фізичної реабілітації своїх вихованців. Тут приділяють значну увагу також і психологічному аспекту розвитку учнів. Різні творчі гуртки покликані пробудити у вихованцях творчі здібності, бажання пізнавати світ. Завдяки комплексним заходам діти із проблемами зору не тільки отримують необхідні знання, а й покращують свій стан здоров'я та самостверджуються як особистості.
Ключові слова: *учні з проблемами зору, навчальний процес, фізична та психологічна реабілітація.*

Дроздовская О. Е. Обучение, физическая и психологическая реабилитация детей с нарушением зрения. Проблема возможности получить качественное среднее образование для детей с проблемами зрения актуальна, потому что такой категории учеников нужны особые условия для учебы и реабилитации. Запорожская специальная общеобразовательная школа-интернат «Ориентир» для детей с проблемами зрения и незрячих имеет хорошую учебную базу, медицинское и физиотерапевтическое обо-

дование для физической реабилитации своих воспитанников. Здесь уделяют огромное внимание и психологическому аспекту развития учеников. Разные творческие кружки призваны пробудить у воспитанников творческие способности, желание познавать мир. Благодаря комплексным мерам дети с проблемами зрения не только получают необходимые знания, но и улучшают свое состояние здоровья и самоутверждаются как личности.

Ключевые слова: *ученики с проблемами зрения, учебный процесс, физическая и психологическая реабилитация.*

Drozdovska O. Education, physical and psychological rehabilitation of children with visual impairments. A problem of receiving a quality secondary education for children with vision problems is topical, because this group of pupils need special conditions for studying and rehabilitation. Zaporizhzhya's special secondary boarding school «Orientyr» for children with vision problems and blindness have a good training base, medical and physiotherapy equipment for physical rehabilitation their pupils. In this school teachers pay great attention to psychological aspect of development their pupils. Aims of different creative clubs are to awake the creative abilities, a desire to explore the world. Due to comprehensive measures children with vision problems receive necessary knowledge, improve health and approve as persons.

Keywords: *pupils with vision problems, educational process, physical and psychological rehabilitation.*

Проблема отримання освіти дітьми з обмеженими можливостями у звичайній загальноосвітній школі стоїть дуже гостро. Переважна більшість масових загальноосвітніх шкіл не готова до впровадження інклюзивного навчання через брак фінансування та неможливість надання хворій дитині необхідного спектру медичних послуг і забезпечення спеціальних умов навчання відповідно до особливих потреб фізичного здоров'я, створення сприятливого психологічного клімату в дитячому колективі. Тому існують спеціальні загальноосвітні школи-інтернати для дітей із різними вадами фізичного та інтелектуального розвитку. Переваги навчання у спеціальній школі-інтернаті: дитина буде продуктивно включена у навчальний процес; спілкування з однолітками з такими ж вадами не розвиватиме у дитини комплекс неповноцінності; медичний супровід під час навчально-виховного процесу сприяє фізичній реабілітації дитини без відриву від засвоєння знань. Отримання якісної освіти в комфортному середовищі є досить важливим етапом у житті дитини з порушеннями зору, оскільки в шкільні роки в людині закладаються основи для успішного подальшого життя в суспільстві.

Питання освіти для дітей із порушеннями зору цікавить багатьох науковців. Дослідники В. Бондаренко, С. Бондаренко, Є. Клопота, О. Клопота [4] у книзі аналізують всі аспекти життєдіяльності дітей і молоді з фізичними вадами. Г. Луцюк, О. Перепеченко [6] наголошують, що сучасні комп'ютерні технології значно полегшують життя осіб із проблемами зору. Н. Ройко [7] вказує, що мистецтво є одним із найдієвіших засобів психологічної реабілітації дітей, що мають порушення зору. Велика кількість наукових напрацювань із цієї теми знач-

ною мірою допомагає спеціальним навчальним закладам проводити ефективну реабілітацію для своїх вихованців.

Мета – проаналізувати навчально-виховний процес спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату «Орієнтир», її реабілітаційний потенціал у плані покращення фізичного та психологічного здоров'я учнів.

Часткова й особливо повна сліпота призводить до зміни уявлень індивіда про себе, перегляду, переоцінки цінностей і цілей, збільшення суб'єктивної соціально-психологічної дезадаптивності, втрати свого місця в соціумі. Це відбувається внаслідок порушення гармонії між внутрішнім і зовнішнім світом особистості. Особливістю розвитку слабозорих дітей є те, що вони, на відміну від дітей із тотальними порушеннями, не завжди цілком усвідомлюють свій дефект. Внаслідок цього дитина неправильно оцінює свої невдачі та труднощі в навчанні, грі, спілкуванні. Це стає причиною роздратованості, замкненості, негативізму. Тому дуже важливим є своєчасне виявлення часткового дефекту зорової функції у дітей і створення для них спеціальних умов виховання й навчання [4:19].

Стаття 12 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 6 жовтня 2005 року № 2961-VI вказує, що систему реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів складають спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) – загальноосвітні навчальні заклади системи освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку [3:18]. Їх мета – розвиток і формування особистості, забезпечення соціально-психологічної реабілітації та трудової адаптації учня, виховання в нього загальнолюдських цінностей, громадянської по-

зиції [4:70]. Відбір дітей у спеціальні школи здійснюють психолого-медико-педагогічні комісії [4:71].

Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Орієнтир» для дітей, які мають порушення зору, функціонує з 1966 року. За цей період напрацьовано багато методик для поліпшення фізичного та духовного стану вихованців. Тут здійснюється комплексна медична, соціально-психологічна та педагогічна реабілітація й адаптація дитини до умов навколишнього середовища. Проходить вона в чотири етапи. Спочатку діагностується фізичний і психічний стан учня, потім застосовуються теоретичні напрацювання, на основі яких викладачі-методисти розробляють індивідуальні програми реабілітації; після кожного етапу виконання підбиваються підсумки, наскільки вдалося покращити стан дитини. Діяльність відбувається за такими напрямками: орієнтація особистісна, соціально-комунікативна, соціально-психологічна, соціально-трудова, робота з батьками, коригування всіх ланок роботи. На думку педагогів школи, батьки відіграють значну роль у процесі реабілітації дітей, оскільки виховання, навчання й адаптація починаються з сім'ї [2].

У школу-інтернат за направленням психолого-медико-педагогічної комісії зараховують дітей із шести – семи років із різними патологіями зору:

- із гостротою зору 0,05-0,4Д на оці, яке краще бачить зі стерпною корекцією; при цьому враховується стан інших зорових функцій (поле зору, гострота зору на близькій відстані, форми та перебіг патологічного процесу);

- із більш високою гостротою зору у разі прогресуючих або частих рецидивних захворювань, а також за наявності астенопічних явищ, що виникають під час читання та письма на близькій відстані.

Щорічно у СЗШ «Орієнтир» навчається близько 250 дітей шкільного віку, понад 80 із них – з інвалідністю [5]. Для вихованців центру створюються спеціальні умови, що забезпечують збереження і відновлення зору, комфортність навчання. Методична база, дидактичні матеріали відповідають усім вимогам тифлопедагогіки. Щоправда, чимало навчальних посібників вчителям доводиться виготовляти самим. Вони надруковані збільшеним шрифтом, яскраві, привабливі, а головне – доступні учням. Враховуючи порушення здоров'я учнів, педагоги добирають форми і методи навчання та ви-

ховання відповідно до фізичних особливостей дітей; використовують у наочності, методичних матеріалах збільшений шрифт, ретельно дозують різні форми роботи, щоб зменшити навантаження на зір, водночас надати дитині необхідні знання. Щоб вона почувала себе впевнено в сучасному світі, у спеціальній школі учні вивчають англійську мову та оволодівають навичками роботи за комп'ютером.

З серпня 2011 року на базі «Орієнтиру» функціонує перший в Запорізькій області клас для незрячих учнів. Раніше батькам доводилось везти своїх дітей до Харкова. У класі здобувають освіту шестеро учнів. Для їх навчання, харчування, відпочинку, сангігієни створені всі необхідні умови [1].

Залежно від особливостей захворювань, учні проходять фізичну реабілітацію. Школа має сучасне медичне та фізіотерапевтичне обладнання для здійснення заходів із реабілітації зору: амбліопанорама, макулостимулятор, комп'ютерні програми корекції зору та ін.

Завдяки зусиллям лікарів-офтальмологів здійснюється профілактика косоокості, короткозорості, астигматизму, дистрофії сітківки, катаракти, травм очей. Залежно від стану здоров'я для кожного учня підбирають відповідний режим медичної реабілітації та навантаження. Щоденні сорокап'ятихвилинні уроки лікувальної фізкультури покращують фізичне самопочуття вихованців закладу.

Як зазначають дослідники Г. Луцюк і О. Перепеченко, комп'ютер зі спеціальним програмним забезпеченням є одним із головних засобів соціальної та трудової реабілітації для осіб із вадами зору [6:70]. Він має широкий спектр застосування. Завдяки сучасним технологіям діти можуть писати, читати, редагувати тексти без допомоги зору, отримувати знання, спілкуватися за допомогою інтернету тощо [6:72]. Комп'ютерні технології значною мірою допомагають особам із порушеннями зору здійснювати професійне навчання, створюють додаткові шляхи доступу до інформації та загалом допомагають їм інтегруватися в соціум і стати повноцінними членами суспільства [6:73].

Порушення функцій зорового сприйняття негативно впливає на ефективність побудови міжособистісної комунікації, самооцінку, соціальну адекватність [7:207]. Завдяки мистецтву у дітей із вадами зору розвивається комунікативна, пізнавальна, естетична активність. Мистецтво полегшує розуміння дітьми складних суспі-

льних відносин, готує особу до розуміння суспільних вимог. Мистецтво водночас задовольняє духовні потреби особистості, збагачує її життя, приносить особливу радість. Дієвим засобом впливу на дітей із проблемами зору є театральне мистецтво. Як інтегративний вид мистецтва величезної сили емоційного та художнього впливу, воно насичує духовний світ дитини різноманітними характеристиками та образами, гармонійними звуками, особистими переживаннями, розвиває естетичні почуття, бажання проявляти свої творчі здібності. Мистецтво здійснює роль суспільного інструмента формування особистості. Базуючись на розумінні людини як творчої особистості, котра з певних причин обмежена психічними та фізичними вадами, артотерапія, завдяки своїй специфічності та багатоаспектності, забезпечує високу ефективність реабілітаційного процесу. Її мета полягає у виявленні негативних станів, реконструюванні та закріпленні особистого «Я» [7:209].

Образотворча діяльність є одним зі шляхів духовного зростання особистості. Завдяки її емоційно-стресовим впливам відновлюється духовна індивідуальність особистості. Арттерапевтичне малювання (ізотерапія) сприяє звільненню від внутрішньої напруженості [7:211]. Ефективним реабілітаційним засобом для корекції та розвитку координації рухів є ліплення та конструювання [7:212]. Реабілітація дітей із вадами зору засобами мистецтва як суспільний інструмент формування особистості сприяє комунікативній активності, задовольняє духовні потреби самої особистості, збагачує її життя, підвищує самооцінку, розвиває творчу уяву, максимально активізує природні здібності та духовний потенціал [7:213].

Головна мета роботи педагогів спеціальної школи-інтернату «Орієнтир» – допомогти дітям із вадами зору повірити в себе, в свої здібності, відчути себе особистістю. І цьому сприяє чимало гуртків, які учні відвідують безкоштовно: «Вокальне та хорове мистецтво», «Основи комп'ютерних знань», «Абетка малювання»,

«Початкове технічне моделювання», «Мова танцю» та інші. Вихованці із задоволенням займаються модульним орігамі, вишивають, малюють, освоюють нові техніки рукоділля. Учні беруть участь у різних конкурсах, фестивалях, концертах, спартакіадах та інших заходах. Співачка Аліна Приступа, призер міжнародного конкурсу «Назустріч мрії», майже сліпа дівчина, та Юра Астахов, наймолодший ді-джей Запоріжжя, незрячий, довели, що фізичні вади не можуть стати на заваді розкриттю таланту.

Трудове навчання та виховання, профорієнтація у спеціальній школі передбачає систему трудотерапії, спрямовану на відновлення, компенсацію та розвиток трудових умінь і навичок, які є основою для професійної підготовки [4:71]. Трудове навчання будується з урахуванням можливостей та інтересів учнів, може мати форму професійного навчання. Воно здійснюється у навчально-виробничих майстернях, навчально-дослідному сільському чи садовому господарстві під постійним медичним наглядом і суворим дотриманням техніки безпеки [4:72]. Педагогічний колектив спеціальної школи-інтернату «Орієнтир» робить все для того, щоб вихованці знайшли своє місце в житті. Старшокласники мають змогу факультативно пройти допрофільні курси «Класичний масаж» і «Перукарська справа». «Орієнтир» тісно співпрацює із Запорізьким обласним центром зайнятості, Класичним приватним університетом [1].

Спеціальна школа-інтернат «Орієнтир» – не тільки навчальний заклад для дітей, що мають порушення зору, а й реабілітаційно-творчий центр, який допомагає дітям із фізичними вадами відчувати себе повноцінними членами суспільства, реалізувати свій творчий потенціал і самоствердитися як особистість. Науковці та викладачі-методисти постійно знаходяться в пошуку нових шляхів і способів для навчання та реабілітації (як фізичної, так і психологічної) дітей із порушеннями зору, тому ця тема є перспективною для подальших досліджень.

Література

1. Дроздовська О. Повір у себе / О. Дроздовська // ЗОДТРК. — 2012. — № 13. — 2 квітня. — 12 хв. 55 сек.
2. Дроздовська О. Повір у себе / О. Дроздовська // ЗОДТРК. — 2012. — № 18. — 14 травня. — 13 хв. 20 сек.
3. Інклюзивна модель освіти: аналіз законодавчого простору / Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». — К. : Парашин К. С., 2008. — 60 с.
4. Інтеграція молоді з обмеженими фізичними можливостями в суспільство: громадсько-правові, соці-

ально-психологічні та інформаційно-технологічні аспекти : метод. посіб. / Є. Клопота, В. Бондаренко, О. Клопота, С. Бондаренко. — Запоріжжя, 2008. — С. 17—20.

5. Москалец В. Загляните в их глаза [Электронный ресурс] / В. Москалец. — Режим доступа : <http://neboley.zp.ua/articles/288-zaglyanite-v-ih-glaza.html>.

6. Луцук Г. Сучасні інформаційні технології як засіб соціальної та трудової реабілітації осіб із глибокими порушеннями зору / Г. Луцук, О. Перепеченко // Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі : мат. V міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 2011). — К., 2011. — С. 67—73.

7. Ройко Н. Реабілітація дітей із вадами зору засобами мистецтва / Н. Ройко / Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі : мат. V міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 2011). — К., 2011. — С. 207—214.

УДК 007:304:376

К. В. Пігарева

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Соціокомунікаційна толерантність викладачів до осіб із особливими потребами – невід'ємний атрибут традиційного навчання

Пігарева К. В. Соціокомунікаційна толерантність викладачів до осіб із особливими потребами – невід'ємний атрибут традиційного навчання. Стаття присвячена актуальним питанням формування толерантності у педагогів, які працюють в рамках традиційного навчання з людьми з особливими потребами. Проаналізована сутність поняття «толерантність» та визначено основні умови, реалізація яких дозволить сформувати толерантність у педагогів. Обґрунтовано необхідність гуманізації традиційного навчання для максимального полегшення подальшої соціальної адаптації людей із особливими потребами. Переконаливо доведена потреба в застосуванні толерантного підходу в сьогоdnішній парадигмі освіти.

Ключові слова: толерантність, традиційне навчання, гуманізація, люди з особливими потребами, соціальна адаптація.

Пигарева К. В. Социокommunikationная толерантность преподавателей к людям с особыми потребностями – неотъемлемый атрибут традиционного обучения. Статья посвящена актуальным вопросам формирования толерантности у педагогов, работающих в рамках традиционного обучения с людьми с особыми потребностями. Проанализирована сущность понятия «толерантность» и определены основные условия, реализация которых позволит сформировать толерантность у педагогов. Обоснована необходимость гуманизации традиционного обучения для максимального облегчения последующей социальной адаптации людей с особенными потребностями. Убедительно доказана потребность в применении толерантного подхода в сегодняшней парадигме образования.

Ключевые слова: толерантность, традиционное обучение, гуманизация, люди с особыми потребностями, социальная адаптация.

Pihareva K. Social-communication tolerance of teachers for people with special needs – an essential attribute of traditional teaching. The article is devoted to topical issues of forming the tolerant attitude to the people with special needs by the educators working within the traditional education system. The essence of the concept "tolerance" is analyzed and the basic conditions, which implementation would form the tolerance among educators are defined. The necessity of humanization of traditional teaching for maximum ease of subsequent social adaptation of persons with special needs is grounded. The need for the use of a tolerant approach in today's paradigm of education is convincingly proved.

Keywords: tolerance, traditional teaching, humanization, people with special needs, social adaptation.

Сьогодні питання формування толерантного ставлення до людей із особливими потребами є досить складним соціальним викликом. Зростання інвалідності в більшості держав сві-

ту і в Україні в тому числі пов'язане з ускладненням виробничих процесів, збільшенням транспортних потоків, військовими конфліктами, погіршенням екологічної обстановки, знач-

ним поширенням шкідливих звичок (тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків, токсичних речовин) та іншими причинами.

Одним із найважливіших соціально-психологічних чинників інтеграції людей із особливими потребами в життя соціуму, на нашу думку, є кореляція ставлення здорових людей до людей із особливими потребами. У суспільній свідомості ще не сформовано позитивний образ людини з особливими потребами (в цьому ми бачимо можливі напрямки роботи для засобів масової інформації). Не тільки більшість українських громадян, але й державних структур не вважають людей із особливими потребами повноцінними членами суспільства, частіше роблять акцент на відмінностях, ніж на інтеграції рівних прав і можливостей. Необхідні спільні зусилля суспільства і держави, спрямовані на створення умов для повноцінного, комфортного і максимально незалежного життя людей із особливими потребами. Сьогодні суспільство схильне створювати ізольоване середовище проживання для таких людей. Широко поширена неготовність сприймати осіб із особливими потребами в якості рівних членів суспільства викликає занепокоєння [1].

Вважаємо, що подолати цю неготовність у сфері освіти (як однієї з перших соціальних областей, з якою стикається людина з особливими потребами) може допомогти не ізоляція людей із особливими потребами шляхом зосередження їх у спеціалізованих навчальних закладах, а навпаки, інтеграція в загальний освітній процес. Для цього необхідно реформування цього процесу в контексті людино-орієнтованої парадигми сучасної освіти. Формотворчим фактором сучасного освітнього процесу має стати толерантність.

Резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року затверджено Декларацію принципів толерантності. Вона проголошує 16 листопада Міжнародним днем, присвяченим толерантності, який відзначається щорічно. Ця декларація також дає визначення поняття «толерантність» – повага, прийняття і правильне розуміння багатоманіття культур світу, наших форм самовираження і способів прояву людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Толерантність – це гармонія в різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, а й політична та правова потреба. Толерантність – це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні ку-

льтури війни культурою миру» [2:29].

На наш погляд, це визначення якнайкраще відображає той комплекс якостей і підходів, який слід застосовувати по відношенню до людей із особливими потребами.

Сьогодні перед системою освіти кожної держави постає проблема необхідності формування толерантного середовища. Цим питанням займалися і продовжують займатися багато дослідників. Значний гуманістичний потенціал мають ідеї, закладені в теоріях розвиваючого навчання (Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Л. В. Занков), саморозвитку та індивідуальності вчителя (Є. П. Белозерцев, В. І. Загвязінський, Н. В. Кузьміна, В. А. Кан-Калік, Л. Ф. Спірін, М. В. Телегін).

У цій сфері вже помітні певні досягнення. Так, на сьогоднішній день на виховання толерантності спрямовані багато освітніх технологій, які активно використовуються в інноваційному навчанні. Однак така форма навчання все ще залишається надзвичайно рідкісною в загальній системі освіти України, тому метою нашої статті є аналіз та визначення умов формування толерантності у педагогів, які працюють в умовах традиційного навчання.

Під традиційним розуміємо навчання, при якому робота педагога орієнтована, насамперед, на повідомлення знань і способів дій, переданих учням в готовому вигляді і призначених для відтворюючого засвоєння; педагог є єдиною ініціативно дійовою особою навчального процесу. Традиційне навчання носить переважно репродуктивний характер. Загальними принципами традиційного навчання є науковість, системність, гуманізація, розвиток.

Саме принцип гуманізації може послужити головним провідником толерантності по відношенню до людей із особливими потребами в традиційне навчання.

Гуманізація освіти передбачає, крім усього іншого, розширення джерел педагогічного цілепокладання. Як правило, беруться до уваги два основних джерела: суспільство і дитина, її розвиток і потреби. Між ними немає принципових суперечностей, хоча абсолютизація цих джерел стала головною причиною формування авторитарного і ліберального педагогічних стилів спілкування [3:109]. При цьому серед джерел цілей виховання й освіти, як правило, ігнорується особистість педагога. Йому традиційно відводиться роль виконавця «проектів» і «технологій». Тим не менш, педагогічна діяльність – одна з небагатьох сфер, в якій особистість

учителя не просто втілює, а й визначає зміст і форму процесу.

Слід зазначити, що, відповідно до гуманістичної парадигми, суспільно-обумовлені цілі освіти повинні полягати в створенні умов для максимально повного освоєння особистістю матеріальної і духовної культур, що, в свою чергу, має призвести до комфортної соціальної адаптації та просоціальної активності людини. Суб'єктно-обумовлені цілі освіти повинні бути спрямовані на найбільш повне задоволення потреб особистості. Потреби суб'єкта знаходять своє відображення і максимальне втілення в тому випадку, якщо він має можливість задовольнити їх в таких формах активності, які максимальною мірою відповідають його індивідуальним стилям: стилю розуміння, стилю самоактуалізації, стилю міжособистісних відносин. Відсутність можливостей до прояву психічної активності в руслі характерного для суб'єкта індивідуального стилю призводить до надлишку незадоволених потреб і усвідомлення соціального дискомфорту [4].

Толерантний підхід є обов'язковою умовою для максимального розкриття цілей і потреб людини з особливими потребами. Завдання педагога по відношенню до такої людини – не просто передати певний комплекс знань і умінь, а й допомогти людині у вирішенні особистісних і професійних проблем, у самовизначенні й самовираженні. Таким чином, під час взаємодії вчителя з учнем з особливими потребами, перший перестає виступати тільки в якості «ментора», але перетворюється в наставника і товариша, частково переймаючи на себе роль і функціональні обов'язки психолога.

Толерантність по відношенню до людей із особливими потребами є важливою умовою педагогічного спілкування. Вона сприяє глибшому пізнанню педагогом своїх вихованців, виводить їх взаємодію на якісно новий рівень.

Толерантність проявляється через:

- знання про різноманітність особистісних типів і форм проявів людської індивідуальності;
- установки, цінності людини, що розкриваються у ставленні до інших людей і соціальних груп;
- поведінку, якою характеризуються спілкування та взаємодію з іншими людьми.

Аналізуючи особливості толерантного ставлення вчителя в педагогічному процесі, сучасні дослідники схильні визначати два види толерантності педагога: соціальний (або соціально-

психологічний) і психологічний (або психофізіологічний). Наявність соціальної толерантності дозволяє вчителю ефективно взаємодіяти з усіма учасниками навчального процесу, а сформованість психологічної толерантності забезпечує високу стійкість викладача до численних професійних стресів і сприяє ефективній побудові професійної кар'єри [5:54].

Психологічний аналіз прояву толерантності в процесі педагогічної діяльності вчителя свідчить про те, що вона є професійно важливою якістю особистості вчителя і впливає на ефективність його праці, а також на взаємини з усіма суб'єктами навчального процесу і є особливо необхідною при взаємодії з людьми з особливими потребами.

Основними умовами формування толерантності у педагогів є:

- постійна самоосвіта вчителів задля забезпечення високого рівня професійних знань, що дозволяють глибше розуміти психічні та поведінкові особливості людини. Важливі також розуміння громадянських прав і свобод, знання світової історії та історії Вітчизни, релігієзнавство. Для розвитку толерантності необхідні знання етичних принципів педагогічної діяльності;
- виховання і самовиховання педагогів на основі шанобливого і доброзичливого ставлення до особистості кожної людини, розвиток у них почуття відповідальності за свої дії;
- розвиток емпатичного розуміння іншої людини, яке розкриває можливості для співчутливого ставлення до людини, а отже стає основою толерантності;
- вивчення нових практичних методик, що дозволяють відпрацьовувати вміння та навички професійного спілкування на основі толерантного ставлення до співрозмовника [2:31].

Формування толерантності в педагогів недоцільно розглядати в індивідуальному порядку, воно можливе лише за умови, якщо у вищому навчальному закладі створена атмосфера толерантного, доброзичливого ставлення до особистості кожного студента, якщо всі викладачі демонструють готовність і бажання зрозуміти кожного студента й активно взаємодіяти з ним для спільного досягнення цілей навчально-виховного процесу.

Сьогодні гуманістично-орієнтована освітня система повинна включати в себе нові цілі традиційного навчання, спрямовані на самореалізацію учня і вчителя через засвоєння системи загальнолюдських цінностей; новий зміст осві-

ти, співвіднесений з особистими потребами всіх суб'єктів навчального процесу (у тому числі осіб із особливими потребами); систему особистісно-орієнтованих методів і форм навчання, їх вибір учнями та вчителями; демократичний стиль педагогічного та професійного спілкування; включення діяльності навчання в структуру процесів саморозвитку та життєвого самовизначення особистості учнів [4]. Тільки при виконанні цих умов люди з особливими потребами зможуть максимально комфортно інтегруватися в сучасне життя соціуму.

При цьому обов'язком педагога при роботі з такими людьми стає максимально широке застосування толерантного підходу для полегшення їх соціальної адаптації. Беручи до уваги все вищесказане, вважаємо, що педагогічна толерантність по відношенню до людей із особливими потребами може бути розглянута як професійно важлива якість педагога, що має значний вплив на ефективність його праці, а також на взаємини з усіма суб'єктами навчального процесу з точки зору професійного становлення фахівця.

Література

1. Дороничева А. С. Формирование толерантного отношения к людям с ограниченными возможностями здоровья в социуме [Электронный ресурс] / А. С. Дороничева, С. М. Машевская // Материалы V Междунар. студ. электронной науч. конф. «Студенческий научный форум». — Режим доступа : www.scienceforum.ru/2013/77/4492.
2. Романовський О. Г. Педагогічні умови формування толерантності у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах / О. Г. Романовський // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2010. — № 3. — С. 29—33.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. — М., 1987. — 190 с.
4. Манузина Е. Б. Некоторые аспекты гуманизации образования в современных социокультурных условиях [Электронный ресурс] / Манузина Е. Б., Дейкина А. Ю. — Режим доступа : http://www.uni-altai.ru/Journal/pedagog/pedagog_9/stat15.html.
5. Педагогическая толерантность как профессионально важное качество педагога : мат. междунар. заочной науч.-практ. конф. [«Педагогические и психологические науки: актуальные вопросы»] / Новосибирск, 31 октября 2012 г. — Новосибирск : Сибирская ассоциация консультантов, 2012. — С. 54—61.

УДК 373.018.523

О. М. Потамошнёва

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди*

Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Харківському регіоні

Потамошнёва О. М. Сучасний стан розвитку інклюзивної освіти в Харківському регіоні. В статті розглядаються питання впровадження інклюзивного навчання в Харківському регіоні. Уточнено поняття «інклюзія». Зроблена спроба визначити проблемні питання інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах. Проаналізовані сучасні напрями реалізації інклюзії.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, інклюзія, діти з особливостями психофізичного розвитку.*

Потамошнёва Е. Н. Современное состояние развития инклюзивного образования в Харьковском регионе. В статье рассматриваются вопросы внедрения инклюзивного образования в Харьковском регионе. Уточнено понятие «инклюзия». Предпринята попытка определить проблемные вопросы инклюзивного образования детей с особенностью психофизического развития в общеобразовательных учебных за-

веденнях. Проанализированы современные направления реализации инклюзии.

Ключевые слова: *инклюзия, инклюзивное образование, дети с особенностями психофизического развития.*

Potamoshneva O. Modern development of inclusive education in Kharkiv Region. In the article the questions of introduction the inclusive education in Kharkiv Region is considered. The concept «inclusion» is specified. An attempt to determine the main problems of the inclusive education of the children with disabilities in general educational institutions is done. Modern directions of realization of inclusion is analyzed.

Keywords: *inclusion, inclusive education, children with the problems of development.*

На сучасному етапі модернізації системи освіти, прояву гуманістичних тенденцій та посилення уваги до індивідуального розвитку особистості, визнання інклюзивного навчання, як найбільш відповідного принципам правової держави, стає дедалі поширенішим і розглядається вченими в якості однієї з важливих передумов повноцінного включення дітей із особливостями психофізичного розвитку в систему суспільних відносин (К. Мейджер, М. Малофєєва, Н. Назарова, М. Нікітіна, М. Олівер, Л. Шипіциної та ін.). Зараз в Україні практично повністю сформована законодавча база, яка повинна забезпечувати інклюзивні процеси. Втім, ми спостерігаємо пробуксовку цих процесів. На нашу думку це пов'язано з багатьма факторами. Розглянемо деякі з них і визначимо стан розвитку інклюзивних тенденцій в Харківському регіоні.

Інклюзія є соціальною концепцією, яка передбачає однозначність розуміння мети, – гуманізація суспільних стосунків і прийняття права осіб із обмеженими можливостями на якісну спільну освіту. Інклюзія в освіті – це рівень інклюзії в суспільстві, одна з гуманітарних ідей його розвитку. Розвиток інклюзивної освіти – це не створення нової системи, а якісна і планомірна зміна системи освіти в цілому.

Зараз дуже багато уваги приділяється розумінню самого терміну «інклюзія». Це виправданий процес. Професійне мислення вимагає визначення семантики діяльності. Додамо деякі важливі, на наш погляд, акценти.

Новий нескорочений універсальний словник Вебстера визначає інклюзію як «процес, при якому що-небудь включається, тобто залучається, охоплюється, або входить в склад, як частина цілого».

У відповідності до ідеальних канонів, інклюзивна освіта – це не форма, а нова освіта зі своєю філософією, «освіта можливостей і вільного вибору». Сучасний етап розвитку інклюзивної освіти наповнений масою протиріч і проблем і вимагає від нас професійного відкри-

того діалогу, конструктивної суперечки, вивчення та узагальнення вітчизняного досвіду і узгодженості позицій. У стратегії розвитку інклюзивної освіти даний період визначений як перехідний.

Важлива передумова цього переходу – готовність нашої школи змінюватись. Для розвитку інклюзивної практики необхідно системні інституційні зміни, які не відбуваються швидко. Найскладніші з них – це зміни в професійному мисленні, в свідомості людей – безпосередніх учасників процесу та пересічних громадян, яких інклюзія нібито не стосується. Впровадження інклюзивної освіти стикається не лише з труднощами організації, але перш за все з проблемами соціального характеру – поширені стереотипи й забобони щодо дітей із особливостями розвитку, готовність або відмова вчителів, дітей і їх батьків прийняти нові принципи освіти. Крім того майже відсутні у педагогів загальної освіти знання щодо особливостей реалізації педагогічного процесу з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, відсутні спеціальні моніторингові дослідження, які безпосередньо стосуються досвіду вітчизняної інклюзивної освіти. Разом з декларованим філософським підґрунтям, наявна відсутність методології інклюзивного навчання, що породжує безліч питань, пов'язаних з недовірою і критикою відносно самої ідеї. Недостатність науково-дослідних і моніторингових досліджень приводить до невірогідності оцінок і висновків.

На етапі опанування і впровадження інклюзивної освіти серйозні прикладні дослідження можуть дати знання про процеси і результати якісних змін, вплинути на загальні уявлення про можливість і ефективність процесів інклюзії в освіті. Зараз інклюзивна освітня практика досить обмежена, багато в чому не плановано експериментальна і тому вкрай нестійка. Необхідно вивчати успішний досвід і детально опановувати процеси і механізми його втілення.

Кафедра здоров'я людини і корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди бачить своїм завданням вирішення цих питань, сподіваючись на співпрацю і наукові дискусії з іншими науковими колективами. Важливою характеристикою даного етапу розвитку інклюзивної освіти є недостатня професійна підготовка педагогів загальної освіти і фахівців супроводу, здатних реалізувати інклюзивний підхід. Вони потребують спеціалізованої комплексної допомоги з боку фахівців в області корекційної педагогіки, спеціальної і педагогічної психології, в розумінні і реалізації підходів до індивідуалізації навчання дітей із особливими освітніми потребами. Але найважливіше, чому повинні навчитися педагоги загальноосвітньої школи – це працювати з різними дітьми, і враховувати це різноманіття в своєму педагогічному підході до кожного. Основне питання практиків «як?», поки не у всіх випадках знаходить кваліфіковану відповідь. Інколи потрібний педагогічний пошук, експеримент, новаторська сміливість.

У вітчизняній освіті є два змістовні ресурси для розвитку інклюзивного підходу в освіті:

- досвід спеціальної і інтегрованої освіти;
- технологічний досвід психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу.

Лише професійне спілкування педагогів з різних освітніх систем може вплинути на взаємозбагачення і розширення можливостей спільного навчання і виховання.

Однією з істотних характеристик змін, що відбуваються, є позиція батьків. Самостійність мислення батьків визначає освітню траєкторію дитини з особливими освітніми потребами, партнерську позицію батьків по відношенню до школи і їх відповідальність за освітній результат. Ми хочемо, аби батьки були партнерами, але дуже часто позбавляємо їх права відповідального вибору. Тоді рекомендації фахівців стають «вироком», а консультація не відкриває можливостей і варіантів поведінки. В процесі розвитку інклюзивного підходу в освіті позиція батьків набуватиме все більшої самостійності і активності. Уміння організовувати продуктивний діалог з батьками, залучати їх до участі і співпраці, до спільного обговорення умов освіти дитини – важливе завдання освітнього співтовариства.

Поза сумнівом, що процес розвитку інклюзивного навчання повинен будуватися на інноваційній проектній основі. Проведена в Харкові

експериментальна діяльність показала, що в сучасних умовах, створених в освіті, можливе ефективне проектування інклюзивної практики. Поки система не склалася, інноваційне проектування дозволить вийти на системні зміни, організувати цілеспрямований пошук, дозволить розробити нові критерії якості результатів діяльності. Зараз важливо сформулювати продуктивні установки всіх включених в ці перетворення людей, ініціювати їх авторську позицію, дати можливість організовувати умови для такої діяльності. За нашим переконанням, кожна з освітніх установ, що почала в Харкові реалізацію інклюзивного підходу, знаходиться в серйозній дослідницькій і проектній роботі. Така робота вимагає підтримки з боку управління освітою і методичних служб. Окрім цього, саме зараз на стадії переходу потрібна добре збудована системна координація всіх наукових і методичних ресурсів. Лише синхронність зусиль дозволить зробити змістовний прорив і в розумінні, і в діяльності. В разі розрізнених дій якісного еволюційного руху не забезпечити.

Ефективна реалізація пріоритетів включення «особливої дитини» в загальноосвітнє середовище представляється практично неможливою без спеціалізованого психолого-педагогічного супроводу. Створення адекватної моделі і конкретних технологій психолого-педагогічного супроводу інклюзивної практики певною мірою дозволяє зробити цей процес максимально адаптивним і пластичним.

Звідси можна визначити і основну мету експериментальної діяльності – це розробка і апробація моделі і технологій психолого-педагогічного супроводу інклюзивного процесу в різних освітніх установах м. Харкова.

На сьогоднішній день основними напрямками забезпечення розвитку інклюзивної освіти в Харкові є:

1. Наукове і методичне забезпечення діяльності педагогічних колективів, яке плідно здійснюється кафедрою здоров'я людини і корекційної освіти ХНПУ ім. Г. С. Сковороди і відділами ХАНО.
2. Психологічний супровід всіх учасників інклюзивних процесів.
3. Проектування процесу взаємодії різних рівнів освітньої системи.
4. Розробка практико-орієнтованих технологій індивідуального навчання і психолого-педагогічного супроводу процесів включення дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище.

5. Створення і апробація моделі міждисциплінарної взаємодії в команді фахівців супроводу.

6. Моделювання компонентів і змістовного наповнення інклюзивного освітнього середовища.

Для вирішення даних завдань створена, на наш погляд, дієва система, яка включає спеціалістів Міського департаменту освіти, представників громадських організацій міста, фахівців кафедри здоров'я людини і корекційної освіти ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, здатних комплексно здійснювати освітню, методичну і консультативну підтримку педагогічних колективів інклюзивних освітніх установ.

Ця мережа по розвитку інклюзивної освіти

є ефективно функціуючою ланкою в методичному, інформаційно-аналітичному і практичному плані. Запропонована система реалізує методичні і інформаційно-аналітичні напрями діяльності, а також служить реальним практичним майданчиком для підготовки фахівців, підвищення їх кваліфікації, надання спеціалізованої допомоги населенню в діапазоні від раннього віку до закінчення вищої освітньої установи, на всіх рівнях інклюзивної освітньої вертикалі.

Інклюзивна освіта підтримана законодавчо, обґрунтована міжнародними вимогами і процесами світової інтеграції. Зарубіжний досвід показує, що цей процес вимагає багато часу і залучення спеціалістів різних напрямків та громадськості.

Література

1. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. А. Колупасва. — К. : Самміт-Книга, 2009. — 272 с.
2. Романовський О. Г. Педагогічні умови формування толерантності у майбутніх психологів у вищих навчальних закладах / О. Г. Романовський // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2010. — № 3. — С. 29—33.
3. <http://www.specialneeds.ru/>.

УДК 007:304

В. А. Редіна, А. В. Мисюкевич

*Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради*

Інклюзивна освіта в системі Малої академії наук: із досвіду роботи КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»

Редіна В. А., Мисюкевич А. В. Інклюзивна освіта в системі Малої академії наук: з досвіду роботи КЗ «Харківська обласна станція юних туристів». У статті обґрунтовується доцільність використання інклюзивної освіти як одного зі шляхів подолання проблеми дискримінації та соціальної ізоляції дітей із особливими потребами. Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» як один зі складників позашкільної освіти Харківської області має за мету здійснення супроводу та підтримки учнів із особливими потребами та залучення їх до наукової діяльності в системі Малої академії наук України. Автор наголошує на позитивному боці інтеграції дітей із особливими потребами в суспільство, починаючи із загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інтеграція, діти з особливими потребами, наукова діяльність.

Редина В. А., Мисюкевич А. В. Инклюзивное образование в системе Малой академии наук: из опыта работы КО «Харьковская областная станция юных туристов». В статье аргументируется целесообразность использования инклюзивного образования как одного из путей решения проблемы дискриминации и социальной изоляции детей с особыми потребностями. Коммунальное учреждение «Харьковская областная станция юных туристов» как одна из составляющих внешкольного образования Харьковской области имеет целью осуществление сопровождения и поддержки учащихся с особыми потребностями и привлечения их к научной деятельности в системе Малой академии наук Украины. Авторы отмечают положительные стороны интеграции детей с особыми потребностями в общество, начиная с общеобразо-

вального учебного заведения.

Ключевые слова: *инклюзивное образование, интеграция, дети с особыми потребностями, научная деятельность.*

Redina V., Misukevich A. Inclusive education in the system of the Junior Academy of Sciences: the experience of the CO «Kharkiv regional station of young tourists». In the article the feasibility of using inclusive education as a way to overcome the problem of discrimination and social exclusion of children with special needs is reasoned. Communal establishment «Kharkiv regional station for young tourists» as one of the components of school education of Kharkiv region aims to support the implementation and support of students with special needs and their involvement in research activities in the system of the Small Academy of Sciences of Ukraine. The author emphasizes the positive aspects of integrating children with disabilities into society, starting with a comprehensive educational institution.

Keywords: *inclusive education, integration of children with special needs, scientific activity.*

Позашкільна освіта України мала і має потужний потенціал, її відкритість, мобільність, демократичність, гуманістичність як ніколи затребувані. Позашкільні навчальні заклади забезпечують реалізацію потреб, запитів та інтересів вихованців у самореалізації, професійному самовизначенні, розвитку творчих здібностей у сфері культури, мистецтва, наукових знань, техніки тощо. Модернізаційні процеси в позашкільній освіті мають слугувати меті забезпечення динамічності, диференціації та індивідуалізації навчально-виховного процесу як соціального явища, яке, будучи природною складовою життя, надає змогу ефективно розкривати й реалізувати життєві та освітні потреби з огляду на еволюцію свідомості особистості та задоволення її інтелектуальних і духовних потреб [2:18].

Отже, мета нашої роботи – показати, що інклюзивна освіта та нерозривно пов'язаний із нею супровід навчання й виховання дітей із особливими потребами є найраціональнішим шляхом соціальної інтеграції цієї категорії населення в суспільство.

Комуніальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради є однією із складових позашкільної освіти Харківщини, і спрямовує свою діяльність на:

- розвиток видів спортивного туризму;
- удосконалення форм краєзнавчої роботи;
- роботу з обдарованими дітьми, в тому числі із сільської місцевості;
- оздоровлення дітей, організацію їх змістовного дозвілля;
- профорієнтаційну діяльність;
- довузівську підготовку;
- екскурсійну діяльність.

Одним із пріоритетних напрямів роботи КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» із обдарованою учнівської молоддю є робота в системі Малої академії наук України.

Мала академія наук України – загальнодер-

жавний науково-громадський проект, спрямований на пошук, підтримку, сприяння творчому розвитку обдарованих, здібних до наукової діяльності учнів, школярів, студентів. Активна діяльність Малої академії наук України сприяє соціалізації та соціокультурній самоідентифікації особистості учня (з огляду на надану можливість спілкуватися з провідними вченими України, відомими педагогами, ровесниками) та допомагає формуванню відповідальної громадянської позиції [1:47].

На базі Комуніального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» працюють три відділення МАН:

- історичне (секції історії України, історичного краєзнавства, археології, етнології, всесвітньої історії);
- науки про Землю (секції географії та ландшафтознавства, геології, кліматології та метеорології, гідрології);
- філософії та суспільствознавства (секції філософії, релігієзнавства та історії релігії, соціології, правознавства, журналістики, педагогіки).

Окрім співпраці із загальноосвітніми навчальними закладами в підготовці наукових учнівських робіт, КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» тісно співпрацює зі спеціалізованими навчальними закладами, де учні мають обмежені можливості й потребують особливого підходу.

На жаль, поки що загальнодержавний процес інтеграції молоді з інвалідністю у вищі навчальні заклади та їх залучення до наукової діяльності відбувається стихійно завдяки зусиллям самих учнів, їхніх родичів, волонтерів чи просто небайдужих людей. Тим часом, викликом сьогодення для кожної цивілізованої країни є забезпечення права людей із інвалідністю на інклюзивну освіту на всіх рівнях без дискримінації та на основі рівності [3:90].

Очевидно, що успішність пошукової роботи

учнів із інвалідністю залежить не тільки від їхніх здібностей і здатності пристосуватись до інтегрованого освітнього середовища, але й від пристосованості навчального закладу до потреб учня з інвалідністю, підготовленості педагогічних кадрів до викладання в інтегрованому середовищі і морально-психологічного клімату під час заняття та індивідуального спілкування з дитиною [4]. Тому завданням КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» є залучення до наукової діяльності, а саме до роботи в Малій академії наук, дітей із особливими потребами. На сьогодні гурткова робота педагогів Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» ведеться на базі таких спеціалізованих навчальних закладів: Комунальний заклад «Харківська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат І–ІІІ ступенів № 8» Харківської обласної ради, Комунальний заклад «Харківська загальноосвітня санаторна школа-інтернат І–ІІІ ступенів № 9» Харківської обласної ради, Комунальний заклад «Харківський санаторний навчально-виховний комплекс № 13» Харківської обласної ради, Комунальний заклад «Куп'янська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» Харківської обласної ради, Харківська обласна спеціальна гімназія-інтернат для сліпих дітей ім. В. Г. Короленка.

Учні вищезазначених навчальних закладів мають вади здоров'я, а саме проблеми із зором, серцево-судинною системою, опорно-руховим апаратом тощо. Та жодна з перелічених хвороб не має стати на перешкоді до мрії знайти себе в науковій діяльності та пов'язати з нею майбутнє. «Освіта має надаватися в межах можливого, у загальноосвітніх школах, без будь-якого вияву дискримінації стосовно дітей та дорослих інвалідів» [4:129], – така офіційна позиція європейської спільноти була висловлена ЮНЕСКО, Комісією з прав людини: «Оскільки в більшості випадків інвалідність сама по собі не є перешкодою, дискримінація – ось що перешкоджає дитині отримати освіту в загальній системі» [4:129].

Позашкільною освітою КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» охоплено 149 учнів із особливими потребами, що становить близько 10 % від загальної кількості вихованців закладу. Ці діти є активними учасниками, призерами та переможцями Всеукраїнських експедицій, конференцій та конкурсів туристсько-краєзнавчого напрямку.

В Україні немає єдиної офіційної термінології для характеристики дітей із особливими

освітніми потребами. В законах України про освіту зустрічаються такі терміни, як «діти, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку» та «особи, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах», «молодь з інвалідністю», «діти з тяжкими порушеннями розвитку», «діти з обмеженими можливостями здоров'я» тощо. Усі ці терміни співвідносяться з медичною суспільно-соціальною моделлю.

На нашу думку, для того, щоб досягти певних результатів у навчанні та вихованні дітей із особливими потребами, потрібно дотримуватися основних принципів інклюзивного навчання, а саме:

1. Всі діти мають навчатися разом у тих випадках, коли це виявляється можливим, не зважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними.

2. Школи мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види й темпи навчання.

3. Забезпечення якісної освіти для всіх завдяки відповідному навчально-методичному забезпеченню, застосуванню організаційних заходів, розробці стратегії викладання, використанню ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами.

4. Діти з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності процесу навчання [5:93].

На нашу думку, навчання в Малій академії наук корисне як для дітей із особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому. Взаємодія зі здоровими дітьми сприяє фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей із особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям із особливими освітніми потребами й мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми під час написання та захисту робіт МАН сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків, їх соціалізації. Завдяки такій взаємодії діти вчать-ся природно сприймати й толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги.

Література

1. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України : [навч. посіб.] / О. В. Лісовець. — К. : Академія, 2011. — 256 с.
2. Конвенція про права інвалідів. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН №61/106, прийнята на Шістдесят першій сесії ГА ООН 13 грудня 2006 року (неофіційний переклад). — К. : Вид. Представництва ООН в Україні, 2008. — 40 с.
3. Національна доповідь «Про становище інвалідів в Україні» / вид. Міністерством праці та соціальної політики України. — К., 2008. — 200 с.
4. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади : монографія / А. А. Колупаєва. — К. : Педагогічна думка, 2007. — 458 с.
5. Таланчук П. М. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. / Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. — К. : Соцінформ, 2004. — 128 с.

УДК 316.614–056.26(075.8)

**В. В. Семенец, О. Г. Аврунин, Т. В. Носова,
Я. В. Носова**

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Проблемы инклюзивного образования

Семенец В. В., Аврунин О. Г., Носова Т. В., Носова Я. В. Проблеми інклюзивної освіти. У сучасному суспільстві гостро стоїть проблема навчання осіб із особливими потребами. Рішення даної проблеми представляється можливим шляхом проведення політики інклюзії, важливою частиною якої є дистанційна освіта, і як наслідок, впровадження інтерактивних методів навчання, адаптованих під студентів з особливими потребами. У статті також розглядаються засоби навчання і процес навчання, як узагальнена схема взаємодії студента з викладачем, а також вплив різноманітних факторів на процес навчання.

Ключові слова: адаптація, інтерактивність, інклюзія, навчання, освіта дистанційна.

Семенец В. В., Аврунин О. Г., Носова Т. В., Носова Я. В. Проблемы инклюзивного образования. В современном обществе остро стоит проблема обучения лиц с особыми потребностями. Решение данной проблемы представляется возможным путем проведения политики инклюзии, важной частью которой является дистанционное образование, и, как следствие, внедрение интерактивных методов обучения, адаптированных под студентов с особыми потребностями. В статье также рассматривается средства обучения и процесс обучения, как обобщенная схема взаимодействия студента с преподавателем, а также влияние различных факторов на процесс обучения.

Ключевые слова: адаптация, интерактивность, инклюзия, обучение, образование дистанционное.

Semenets V., Avrunin O., Nosova T., Nosova Ya. The problems of Inclusive Education. In modern society, the problem of training of persons with special needs is topical. The solution to this problem is possible through a policy of inclusion, which is an important part of distance education, and, as a consequence, the introduction of interactive teaching methods adapted for students with special needs. The article also examines the training and learning process as a generalized scheme of interaction of a student with a teacher, as well as the influence of various factors on the process of learning.

Keywords: adaptation, interactivity, inclusion, training, education distance.

Инклюзия – это политика и процесс, которые обеспечивают полное участие всех членов общества во всех сферах жизнедеятель-

ности [1:100–110].

Основой концепции инклюзивного образования являются принципы, что все дети и мо-

лодые люди, несмотря на разное культурное и социальное происхождение и разные уровни учебных возможностей, должны иметь одинаковые возможности в обучении во всех типах учебных заведений. Итак, идеология инклюзивного образования направлена на предоставление каждому ребенку, всем обособленным и уязвимым группам (женщины и девушки, национальные меньшинства, коренные народы, дети с особыми потребностями, дети с инвалидностью) возможностей для результативного обучения [1:110].

Так как современное развитие науки и техники предполагает обучение студентов вузов с применением информационных технологий и вычислительной техники, существует возможность дистанционного обучения. Это касается как гуманитарных, так и технических дисциплин. Дистанционное обучение (ДО) позволяет учащимся воспринимать учебную информацию с разным темпом, исходя из физических и умственных возможностей каждого. Что позволяет лицам с ограниченными возможностями легче интегрироваться в процесс обучения. При ДО учебные материалы зачастую предоставляются студенту в электронном виде, то есть представляется возможным регулировать темп усвоения и количество повторений учебного материала. Также преимуществом учебных материалов в электронном виде является их гибкость, таким образом, преподаватель может адаптировать

процесс обучения согласно нуждам конкретного студента или группы.

Однако дистанционное обучение студентов технических специальностей имеет свои специфические особенности. При ДО наиболее остро проявляется проблема отсутствия реальной работы с приборами во время лабораторного практикума. То есть при обучении студент, чаще всего, опирается на литературные данные, а не на результаты собственных экспериментов, которые в технических дисциплинах дистанционно получить крайне сложно, особенно лицам с особыми нуждами [2:6–10].

Эти и многие другие проблемы в основном решаются в каждом отдельно взятом учебном подразделении самостоятельно. Зачастую весь подготовительный процесс сводится к оформлению лекций в электронном виде и пересылке учебных материалов студентам по электронной почте. Однако проведение реального лабораторного практикума при такой организации учебного процесса практически невозможно. При этом практические навыки, приобретаемые в процессе выполнения лабораторных работ, зачастую являются базовыми для освоения технической дисциплины [2:6–10].

Поэтому одной из задач обучения студентов с ограниченными возможностями является построение учебного процесса максимально адаптивным к индивидуальным возможностям каждого студента.

Рис. 1 – Обобщенная схема взаимодействия студента с преподавателем

Процесс обучения можно представить как обобщенную схему взаимодействия студента с преподавателем (рис. 1). На это взаимодействие влияет множество факторов, однако можно вы-

делить пять основных:

- проблема использования лицензионного программного обеспечения;

В настоящее время учебные заведения, на-

ходящиеся на государственном обеспечении не всегда могут позволить себе приобретать и использовать дорогостоящее лицензионное программное обеспечение в необходимом объеме.

– в условиях внедрения Болонской кредитно-модульной системы большое количество времени выделяется на самостоятельную работу студента, что осложняет взаимодействие с преподавателем;

– необходимость внедрения профессорско-преподавательским составом собственных научных разработок;

– использование реальной техники в обучении, практическое применение теоретических знаний;

– ограничение методов обучения в связи с присутствием в обучаемых группах студентов с особыми нуждами.

Также при обучении студентов технических специальностей существует проблема «морального старения» изучаемой реальной техники, то есть по окончании ВУЗа хорошо знако-

мая аппаратура устаревает, и на производстве выпускнику приходится осваивать заново новую, современную технику, так как учебное заведение просто не успевает обновлять свою лабораторную базу.

Все эти факторы должны отвечать принципам интерактивности, чтобы обеспечивать эффективное взаимодействие между преподавателем и студентом.

Слово "интерактив" от английского слова interact (inter – взаимный, act – действовать). Интерактивный означает способность взаимодействовать или находиться в режиме беседы, диалога с чем-либо (например, компьютером) или кем-либо (человеком). Следовательно, интерактивное обучение – это, прежде всего, диалоговое обучение, в ходе которого осуществляется взаимодействие.

Таким образом, необходимо применять в учебном процессе средства обучения в виде виртуальных тренажеров и электронных учебных пособий.

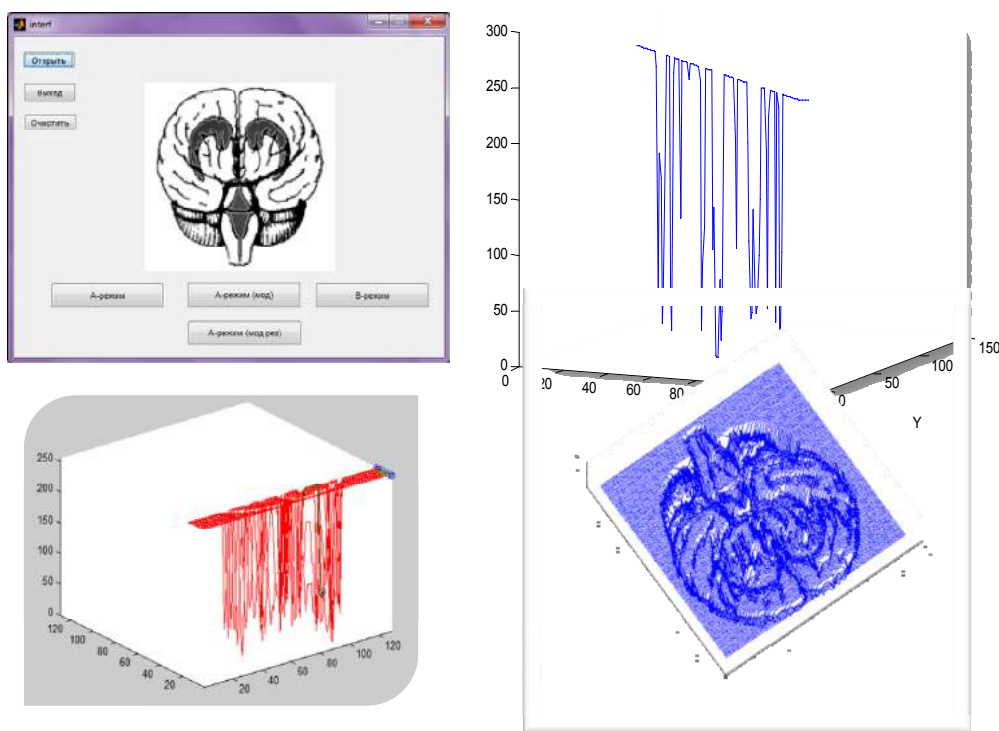

Рис. 2 – Виртуальный тренажер для обучения проведению ультразвукового сканирования

Ярким примером такого средства обучения является виртуальный тренажер для обучения проведению ультразвукового сканирования (рис. 2).

Имитируя реальную обстановку в виде учебной информационной модели, можно для

каждого этапа обучения выделять не только ту информацию, которая действительно необходима в данной ситуации, но и менять сложность имитируемой ситуации в зависимости от достигнутых результатов, изменять параметры и масштаб времени процессов, создавать экст-

ремальные условия, аварийные и предельные ситуации, одновременно обеспечивая максимальную жизнедеятельность человека, сохранения его функции [3:162–164].

Преимуществом данной технологии является возможность обновления (модернизации) виртуальной среды и ее максимальное приближение к реальным условиям эксплуатации изучаемого оборудования [2:6–10].

Интерактивные технологии как нельзя лучше способствуют реализации поставленных задач (знание, опыт применения, эмоциональное восприятие, компетентность).

Ярким примером применения в обучении

интерактивных средств обучения являются электронные учебные пособия (рис. 3), содержащие интерактивные карты изображений, объекты на которых выделены активными областями и могут акцентироваться цветом в реальном масштабе времени при изучении соответствующего материала.

Использование мультимедийных технологий позволяет создавать дополнительные психологические структуры, оказывающие на обучаемого положительное эмоциональное воздействие и способствующее лучшему восприятию и запоминанию материала [4:201–203].

Рис. 3 – Электронное пособие по курсу «Гистология, цитология и эмбриология»

Еще 300 лет назад Ян Коменский в своей знаменитой «Великой дидактике» говорил о том, что школа должна иметь "достаточный запас панметодических книг". Исходя из сегодняшних реалий, высшая школа должна не только полностью обеспечить студентов современной методической литературой, но и интерактивными учебными материалами, которые смо-

гут удовлетворить потребности студентов с особыми нуждами.

Отличительной особенностью таких разработок должно является преобразование фундаментальных знаний педагога по специальности, его личного опыта посредством новейших достижений науки и техники в материальную форму – интерактивные обучающие материалы.

Література

1. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Байди Л. Ю., Красюкової-Еннс О. В. ; кол. авторів : Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В., Буров С. Ю., Азін В. О., Грибальський Я. В., Найда Ю. М. — К., 2012. — 216 с.
2. Аврунин О. Г. Применение виртуальных тренажеров в лабораторном практикуме при дистанционном обучении / Аврунин О. Г., Носова Я. В. // Проблемы теории та практики дистанційної освіти в Україні : мат. міжвуз. конф., 2012 р. — Х. : Харк. нац. ун-т будів. та архіт., 2012. — С. 6—10.
3. Носова Я. В. Использование информационных моделей при разработке виртуальных обучающих систем / Я. В. Носова // Медицинские приборы и технологии : междунар. сб. науч. ст. — Тула : ТулГУ, 2013. — С. 23—25.
4. Носова Я. В. Создание электронного гипертекстового пособия с элементами интерактивности / Я. В. Носова // Медицинские приборы и технологии : междунар. сб. науч. ст. — Тула : ТулГУ, 2011 — С. 201—203.

ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ У ВІДОБРАЖЕННІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ ТА РЕКЛАМНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ

УДК 007:[070.054:304.2:659.3]

Т. Г. Бондаренко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Регіональна медіакампанія «Сильні духом» як соціально-інформаційний проект

Бондаренко Т. Г. Регіональна медіакампанія «Сильні духом» як соціально-інформаційний проект. Дослідницький фокус пропонованої розвідки спрямований на роль і функції медіакампанії, що інформує аудиторію про досвід відновлення фізичного, психічного, морального здоров'я людей із особливими потребами, сприяє їх інтеграції в суспільство. Посутню увагу зосереджено на концептах «сильний духом», «життєвий оптимізм», а також на комунікативних стратегіях і тактиках.

Ключові слова: *медіакампанія, соціально-інформаційний проект, люди з особливими потребами, сильний духом, життєвий оптимізм, комунікативні стратегії й тактики.*

Бондаренко Т. Г. Региональная медиакампания «Сильные духом» как социально-информационный проект. Исследовательский фокус предлагаемой статьи направлен на роль и функции медиакампании, которая информирует аудиторию об опыте восстановления физического, психического, нравственного здоровья людей с особыми потребностями, способствует их интеграции в общество. Существенное внимание сосредоточено на концептах «сильный духом», «жизненный оптимизм», а также на коммуникативных стратегиях и тактиках.

Ключевые слова: *медиакампания, социально-информационный проект, люди с особыми потребностями, сильный духом, жизненный оптимизм, коммуникативные стратегии и тактики.*

Bondarenko T. Regional media-campaign «Strong in Spirit» as a socio-information project. The research focuses on the functional role a media campaign plays when informing the audience about physical, psychological and moral rehabilitation of people with special needs, thus assisting their integration into society. The concepts «strong in spirit» and «vital optimism» are sufficiently analyzed. The issues of communicative strategies and tactics are considered.

Keywords: *a media campaign, a socio-information project, people with special needs, strong in spirit, vital optimism, communicative strategies and tactics.*

Загострення загальнонаціональної проблеми, пов'язаної з погіршенням здоров'я населення, спричинене низкою соціально-політичних, економічних та екологічних факторів. В Україні щороку невпинно зростає кількість людей із особливими потребами серед різних вікових категорій. За даними офіційного порталу Черкаської державної адміністрації (<http://www.oda.ck.ua>), станом на 1 квітня 2014 року загальна кількість інвалідів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду та соціального захисту Черкаської області, – 94,2 тис. осіб, а саме: інвалідів I групи – 12028, інвалідів II групи – 33808, інвалідів III групи – 43105, дітей-інвалідів – 5296 осіб.

Комплексний характер проблеми, що охоплює питання державного сервісу, інтеграції в суспільство, медико-психологічного стану людей із особливими потребами, умотивовує її вивчення в різних науково-практичних сферах: державна політика, охорона здоров'я, реабілітаційна педагогіка, психологія, соціологія та ін. Медіа як суспільна інституція теж долучаються до розв'язання проблеми реабілітації людей із особливими потребами, зокрема через інформування про досвід відновлення фізичного, психічного, морального здоров'я людей із особливими потребами. Вартісність людинозберезувальної тематики не становить сумнівів, оскільки такі матеріали допомагають подолати

життєву кризу, певною мірою нейтралізують стресогенні чинники, виконують компенсаторну функцію. «Інформованість суспільства про різні інвалідизуючі стани неухильно підвищується завдяки ЗМІ, що допомагають побачити, скільки завзятості й рішучості докладають інваліди, щоб жити повноцінним життям», – наголошує О. Ставицький [13].

Для реалізації соціальної місії ЗМІ організують спеціальні медіакампанії, покликані розповісти про людей, життя яких обтяжене хворобою або іншими несприятливими соціально-психологічними чинниками, але попри фізичні вади вони не втратили оптимізму, змогли мобілізувати свої сили та досягли успіху. Виклад порушеної проблеми потребує створення інтергалузової платформи, тобто залучення знань із комунікативістики, паблік рилейшнзу, політології, психології, педагогіки, державного управління, медицини та ін. З огляду на це мета пропонованої розвідки полягає в з'ясуванні особливостей проведення медіакампанії на регіональному рівні, у дослідженні комунікативних стратегій і тактик як інструменту реалізації соціально-інформаційного проекту, в окресленні ідейно-тематичних орієнтирів, що сприяють формуванню в суспільстві моральних цінностей (життєвий оптимізм, сила духу, толерантне ставлення та ін.).

Об'єкт дослідження становить медіакампанія «Сильні духом» як соціально-інформаційний проект. Предметом аналізу обрані комунікативні стратегії й тактики проведення медійної кампанії, специфіка формування образу людини з особливими потребами, яка змогла мобілізувати власні ресурси, інтегруватися в суспільство, продемонструвати силу духу.

У науковій літературі оперують низкою термінів для дослідження аналізованого явища за різними напрямками (кампанія, інформаційна кампанія, медіакампанія, комунікативна кампанія, пропагандистська кампанія, суспільна кампанія та ін.), нерідко ототожнюючи названі поняття. Теоретичні засади проведення інформаційних кампаній обґрунтовано в працях Є. Алексєєвої [4], А. Баровської [2], Н. Грицяк [2], Ю. Джибладзе [3], С. Іванченко [5], І. Поліщука [7], Г. Почепцова [8; 9; 10], Е. Роджерса [11], Дж. Сторі [11], О. Фудорової [16] та ін. Згідно з академічним словником сучасної української мови, **кампанія** – це «сукупність заходів для здійснення в певний період якого-небудь важливого громадсько-

політичного або господарчого завдання» [1:412]. На думку Е. Роджерса, Дж. Сторі, мінімальний обсяг терміна «кампанія» охоплює такі параметри: 1) кампанія спрямована на отримання конкретних результатів або ефекту; 2) зорієнтована на порівняно велику групу людей; 3) відбувається в межах чітко окресленого часового періоду; 4) реалізована за допомогою організаційного комплексу комунікативних дій [11].

Характеризуючи особливості проведення інформаційних кампаній із ВІЛу/СНІДу, укладачі посібника для організатора розуміють під поняттям кампанії систему заходів, об'єднаних спільною стратегічною метою і проведених у певний обмежений період [4]. *Інформаційна кампанія* – це комплексна система заходів впливу на певні групи населення (так звані цільові групи) за допомогою різних засобів і каналів масового та індивідуального інформування й просвіти для спонукання до прийняття нових, корисних для них самих і для суспільства моделей поведінки в певній сфері життя [4].

За умови раціональної організації інформаційні кампанії доводять свою неспростовну ефективність, тому їх проводять і досліджують у різних галузях. Так, інформаційні кампанії у сфері євроінтеграції, за висловом Н. Грицяк, слугують механізмом поширення достовірної й повної інформації про стратегічний курс розвитку держави, посилюють дієвість державної політики, сприяють створенню позитивного образу чинної влади [2].

Досліджуючи політологічний аспект, І. Поліщук стверджує, що *медіакампанія* – це інформаційна кампанія, реалізована за допомогою засобів масової інформації та базована на медіаплані як на програмі взаємодії органів влади і ЗМІ за допомогою специфічних медіа-технологій, насамперед через інформування про діяльність у вигляді прес-релізів та аналітичних матеріалів [7]. Фокусуючи увагу на історії журналістики, О. Ткаченко стверджує, що медійна кампанія – це процес медіавпливу, тобто ситуація, у якій використовують медіа, щоб переконати в чомусь населення, сформувати потрібну громадську думку, націлити на необхідну комунікативну дію [15:131].

Поряд із названими вище поняттями вчені послуговуються терміном **суспільна кампанія**, убачаючи в ній серію взаємопов'язаних і запланованих дій, що спрямована на досягнення конкретних результатів у розв'язанні суспільно значущої проблеми протягом певного періоду

та використовує вплив громадськості й громадської думки на конкретних людей та організацію. Від таких суб'єктів залежить подолання проблеми, унаслідок впливу суспільних кампаній вони починають діяти по-іншому [3]. З'ясовуючи сутність суспільної кампанії, Ю. Джибладзе називає її ключові концепти: окреслення суспільної проблеми, привернення до неї уваги населення та осіб, які ухвалюють рішення, спрямованість на конкретні зміни [3]. Суспільна кампанія, за переконаннями дослідника, відрізняється від політичної кампанії тим, що її проводять незалежно від політичних переконань, вона пов'язана із суспільними цінностями, учасники безпосередньо не беруть участі в ухваленні рішень, існують різні механізми просування суспільних інтересів, застосовують лише законні механізми, переважає орієнтація на культурно-моральне ядро суспільства для його демократизації й виховання.

У контексті порушеної проблеми та з огляду на теоретичні джерела під поняттям *медіа-кампанія* розумітимемо ціннісно орієнтований процес опублікування циклу тематично об'єднаних матеріалів, що мають спільну комунікативну стратегію та реалізовані за допомогою комунікативних тактик для формування певної громадської думки, актуалізації проблеми, зосередження уваги різних суспільних інституцій.

До наукового аналізу залучено матеріали, підготовлені журналістами Черкаської обласної соціально-економічної газети «Нова Доба» (2005–2014 рр., загальна кількість – 98 текстів) про сильних духом людей Черкащини, які, незважаючи на фізичні обмеження чи випробування долі, знайшли в собі сили жити гідно, досягати успіхів, підтримувати інших. Відповідно до словника сучасної української мови, сильна духом особа «виявляє наполегливість, рішучість у чому-небудь, непохитність духу» [1:1121]. За темпоральним критерієм аналізована кампанія вийшла за часові межі та набула статусу брендової теми в постійній рубриці «Сильні духом». За географічним показником соціально-інформаційний проект є регіональним, оскільки представляє історії про людей Черкащини та адресований аудиторії області.

Ініціатор проекту, тодішній редактор газети «Нова Доба», а пізніше перший секретар НСЖУ С. Томіленко зазначає: «Ключовою метою проекту стала підготовка універсального (не обмеженого часом і не приуроченого до дат) циклу публікацій про людей, які не змири-

лися із життєвими труднощами, навчилися долати їх, демонструючи приклад мужності, незламності, сили духу для інших. Під час спеціально організованих відряджень журналісти шукали в районах Черкаської області героїв для публікацій, чия боротьба за повноцінне життя варта пошанування» [записано з усного коментарю].

Проект «Сильні духом» підтвердив свою затребуваність і пройшов випробування часом (триває майже десять років). Нинішній головний редактор видання Т. Очеретяна стверджує: «Проект «Сильні духом» – це соціальна місія газети. Щотижня номери «Нової Доби» доставляють до госпіталю, обласної лікарні, дитячої лікарні, де моральна підтримка дуже потрібна людям, які опинилися в кризовій ситуації. Такі матеріали дуже ефективні: надходять відгуки читачів, пропозиції від пересічних громадян і соціальних служб допомогти героям публікацій матеріально чи морально. Нерідко люди почуваються непотрібними, а газета – це ніби остання інстанція, куди можна звернутися зі своїми проблемами, поділитися горем. Проект продовжується й нині, але з іншими акцентами. Зараз пишемо про військових, учасників АТО, яких теж можна вважати по-справжньому сильними духом» [записано з усного коментаря].

Отже, мета соціально-інформаційного проекту «Сильні духом» – достовірне інформування про життя людей із особливими потребами, створення в аудиторії певного особистісного ставлення до труднощів та осіб, які зуміли їх подолати, формування в людей, обтяжених інвалідністю, оптимістичних моделей поведінки, утвердження толерантного ставлення до соціально вразливої категорії осіб, зосередження уваги державних і громадських організацій на нагальній проблемі інвалідності. Для розпізнавання серед інших матеріалів медіакампанія «Сильні духом» представлена в спеціальній рубриці, що маркована таким логотипом:

У процесі історичного розвитку суспільства в поглядах на розв'язання проблем осіб із особливими потребами, за висловом О. Фудорової, переважало кілька моделей: спо-

чатку модель опіки, потім модель соціальної ексклюзії, нині – модель соціальної інклюзії [16:116]. Варто зазначити, що донині серед людей із особливими потребами трапляються особи, які вважають свою неповноцінність причиною всіх невдач у житті. На думку О. Ставицького, для таких людей усвідомлення власної інвалідності стає захисним механізмом психіки, вони підсвідомо не прагнуть до зцілення, бо це вимагає докорінних змін [14].

Для характеристики проекту значущими в змістовому вимірі є такі концепти, як «життєва успішність», «життєвий оптимізм», «сильний духом». Сутність категорії «життєва успішність людей із особливими потребами» витлумачена О. Фудоровою. Концепт «життєвий успіх» – це наявний і панівний у суспільстві ціннісно-перцептивний комплекс уявлень, інтерпретацій життєвого успіху повсякденними агентами (зокрема людьми з особливими потребами), які на основі цього концепту будують свої «стратегії успіху» як у матеріальному, так і в нематеріальному вимірах [16].

Основу успішності соціуму загалом та окремої особистості зокрема становить оптимізм. Роль фактора оптимізму / песимізму в сучасному світі схарактеризована Г. Почепцовим [9]. Учений наголошує, що фактор оптимізму впливає як на життєву поведінку людини, на її поведінку під час виборів, так і на стан її психічної комфортності [9:219]. Натомість песимізм як основна ідеологія масової свідомості призводить суспільство до непрацездатного стану, це більш імовірна ситуація очікування, а не ситуація роботи [9:222].

Окреслюючи можливості подолання песимізму засобами телебачення, Г. Почепцов називає три підходи: 1) розкриття індивідуальних моделей управління собою (показ людей, які вже досягли успіху в різних видах діяльності; активна демонстрація інноваційної діяльності, що дає змогу досягти позитивного результату; показ успішних структур та організацій, які доводять, що не боги горшки ліплять); 2) демонстрування реальної турботи владних структур про своїх громадян; 3) демонстрування багатоманітності світу, руйнування ізоляціоністських тенденцій, властивих песимістичному настроєві, показ населенню варіантів досягнення успіху [9:225].

Унаслідок аналізу фактичного матеріалу підсумовано, що, реалізуючи проект «Сильні духом», журналісти газети «Нова Доба» вдавалися до комунікативних стратегій і тактик.

Принагідно зауважимо, що під поняттям «комунікативна стратегія» розуміють основну лінію мовленнєвої поведінки в межах конкретної комунікативної події, що залежить від загальної мети комунікації, ситуативного контексту й уявлень про адресата [17:189]. На думку Л. Славової, комунікативна стратегія – це процес розроблення та реалізації комунікативного завдання, сформульованого для ефективного впливу на адресата [12:116]. Комунікативну стратегію втілюють за допомогою комунікативних тактик – мовленнєвих кроків, які дають змогу досягти основної комунікативної мети. За висловом Л. Славової, тактика – це спосіб мовленнєвого впливу, сукупність мовленнєвих засобів, а також шлях реалізації стратегії [12:116]. У ході роботи виокремлено чотири основні комунікативні стратегії, реалізовані за допомогою низки тактик.

І. Стратегія формування образу людини з особливими потребами та її оточення як успішних, оптимістичних, сильних духом особистостей. Ключовим мотивом цієї стратегії є демонстрування сили духу, переконання в тому, що людина спроможна досягти успіху за будь-яких умов, її життя має бути сповнене оптимізму. Унаслідок аналізу дібраних текстів зафіксовано мовні конструкції-символи, що допомагають утілити названу стратегію: «*не втратити оптимізму*», «*не впасти духом*», «*любити життя*», «*людина – це дух, а не тіло*», «*вести активний спосіб життя*», «*віра в життя й у власні сили*» та ін. У межах цієї стратегії диференційовано подані нижче тактики.

1) Вибір героя матеріалу. У полі зору журналістів перебуває чотири умовні групи героїв різного віку: люди з вродженими фізичними вадами; особи з набутою інвалідністю; родичі, близькі, знайомі, які підтримують людей із особливими потребами, допомагають долати життєві труднощі; фізично здорові особи, що демонструють силу духу. Звичайно, акцент зроблений на двох перших категоріях героїв, яким, власне, і присвячено проект. Такий підхід до вибору героїв не розмежовує їх за ознакою «інвалід – не інвалід», а отже, «свій – чужий», натомість об'єднує за критерієм «сильний духом», «повноцінний», «успішний». Знайомство з героєм та з його історією відбувається відразу після прочитання заголовка, що виконує роль своєрідної візитівки людини, не обтяженої фізичними вадами, а передусім наділеною особливими рисами характеру, сили волі («*Мої ноги –*

то мої руки», – каже Сергій Васюра, котрий, не маючи рук, усе навчився робити ногами» (13.11.2008. – С. 17), «Ніякий я не інвалід, – каже Володимир Артеменко із Золотоноші, який, утративши обидві ноги, все ж вважає себе щасливою людиною» (05.03.2009. – С. 17). Варто зазначити, що більшість заголовків оформлені у вигляді прямої мови героя матеріалу, це дає змогу повністю зберегти зміст, форму та інтонацію висловлювання.

2) Розповідь про індивідуально-психологічні риси героя: незламність духу, наявність життєвого стержня, самоповагу, оптимізм, екстравертизм, тобто орієнтацію на зовнішній світ і людей у ньому, готовність подолати будь-яку життєву проблему, «підкорити» фізичну ваду та ін. Про таку життєзбережувальну енергію героїв розповідає або журналіст, роблячи змістові акценти в тексті («Андрій – оптиміст. Він ні на що не нарікає й не звинувачує долю» (22.05.07. – С. 10), або головні герої публікацій, розповідаючи про своє буття («Зі своєю роботою я справляюся, якою б важкою вона не була...» (09.01.2011. – С. 7), або оточення («Він узагалі не вживає слів «безнадійний хворий» або «опіки несумісні з життям», бо переконаний, що надія є завжди» (27.11.08. – С. 18).

3) Опис стійкості, тернистого шляху від відчаю до нового розуміння себе як особистості. Усі герої матеріалів пережили тяжкий шлях, неймовірні відчуття «кінця життя», подолали депресію, біль, розпач («...ті болісні довгі безсонні ночі й те відчуття, яке вміщалося в німі запитання: хто ти? і для чого ти?» (04.07.2006. – С. 4). Журналісти пропонують емоційний виклад життєвих історій, сповнених одкровенням героїв, розповідають про щоденні подвиги, які роблять люди для боротьби з фізичними вадами («Кожен необачний рух пронизує її тіло болем, та Марія Гурська зі Звенигородки самотужки вирішує багато життєвих проблем» (09.01.14. – С. 5), «Мушу щодня доводити, що я живу» (18.12.08. – С. 18).

II. Стратегія соціальної інтеграції людей із особливими потребами. Під поняттям соціальної інтеграції розуміють процес залучення людей із інвалідністю в суспільство як повноправних його членів, які беруть активну участь у всіх сферах життєдіяльності. Реалізуючи цю стратегію, медійники переконливо доводять, що в цивілізованому суспільстві мають бути збережені права всіх без винятку людей, їхні основні свободи й гідність.

1) Акцентування на повноцінності людей із особливими потребами, тобто на їхній відповідності певним соціальним вимогам. Промовистими прикладами в аналізованому контексті можуть слугувати фрагменти текстів: «А він довів усім і насамперед собі, що обмежені фізичні можливості не обмежують людину творчу, активну, ініціативну» (03.08.2006. – С. 4), «Нерухомість не заважає хлопцеві вести нормальний і повноцінний спосіб життя... Так, талановитій людині ніщо не може завадити творити прекрасні речі» (03.08.2006. – С. 4). Устами героїв або авторськими оцінками судженнями журналіст доводить, що сильні духом люди, хоч і мають особливі потреби, не очікують на жалісливе ставлення, розраховують на власні ресурси, спроможні подбати про себе («Я такий, як усі, і жаліти мене не треба!» – таке життєве кредо Петра Лазоренка, який, не маючи ніг (!), мужньо тримає на собі керівництво сільгосппідприємством...» (04.07.2006).

2) Представлення компенсаторних моделей поведінки. Медіакампанія «Сильні духом» не лише надає інформацію про людей із особливими потребами, а й активує емоційний відгук із боку аудиторії, дає їй рекомендації стосовно того, яких заходів можна вжити в тій чи в тій ситуації, слугує своєрідним «рецептом поведінки», орієнтує на «вихід» із проблеми. Героями публікацій стають люди, які, долаючи фізичні вади, шукають себе в іншій сфері: у творчості, роботі, навчанні («Але мені треба було чимось займатися, щоб не впасти духом» (02.06.2005. – С. 13). Такий своєрідний механізм заміщення компенсує певну недосконалість: «Свої картини хворий на ДЦП черкаський художник вимальовує однією рукою» (17.04.2008. – С. 17), «У світі без звуків можна жити повноцінно» (05.12.2013. – С. 1). Рівень «професіоналізму» людей із особливими потребами нерідко вищий, ніж у людей, які не мають фізичних вад («І копає, і сапає, і сіно косить. Усе по хазяйству робить, як і годиться. І людям у селі допомагає» [про Володимира Пляшечку, у якого ампутована нога] (09.01.2011. – С. 10). Для підтвердження соціального статусу й самореалізації, налагодження соціальних контактів герої публікацій здобувають освіту, працевлаштовуються, виконують роботу вдома та ін. Це допомагає їм відмовитися від жебракування, пасивного очікування допомоги.

3) Утвердження цінності «життя в су-

спільстві, а не поза ним». Неспростовною істиною вважають вислів про те, що людина не може жити поза суспільством. Для нейтралізації фізичних вад і поліпшення психологічного стану людина шукає себе в соціальному оточенні: *«За роботою, за клопатами я не чую болячок, немає часу думати про свій статус інваліда... бо хоча й не ходжу, але я серед людей»* (04.07.2006. – С. 5). Реалізація в соціумі, потрібність іншим стають для людей із інвалідністю неодмінною умовою життя: *«По-справжньому живеш лише тоді, коли потрібен іншим... Втративши зір, жінка не скаржиться на життя і зайнята активною громадською роботою»* (20.11.12. – С. 10).

III. Стратегія формування толерантного ставлення до людей із особливими потребами. В образі людей із особливими потребами, що створений медійниками, віддзеркалено рівень демократичності й відкритості суспільства, його актуальних проблем, фізичного та психологічного здоров'я нації. Медіакампанія «Сильні духом» сприяє подоланню в суспільстві стереотипів і консервативних настроїв стосовно людей із особливими потребами: людина з інвалідністю – не аномальна, а повноцінна.

1) Тактика нейтралізації соціального нерозуміння, байдужості та фобій. Серед соціальних фобій (мігрантофобія, ейджизм, сексизм) особливе місце посідає гандикапізм – упередження стосовно індивідів із фізичними обмеженнями. На відміну від інвалідності (фізичної або психічної вади, що порушує функціонування індивідуума), гандикап – комплекс соціальних і психологічних реакцій на цей стан [14]. Названа тактика зазвичай реалізована за допомогою трьох прийомів: 1) розповідь про соціальне відчуження (*«Наші люди живуть за принципом «моя хата скраю – нічого не знаю, тому ні про яку психологічну допомогу чи бодай підтримку навіть не йшлося»* (22.05.07. – С. 10); 2) переконання в тому, що інвалідність може статися з кожним (*«Чужого горя не буває, а від нещасних випадків ніхто не застрахований»* (03.08.2006. – С. 4); 3) позитивне інформування про життєвий оптимізм, успішність, досягнення людей із особливими потребами.

IV. Стратегія привернення уваги державних і громадських організацій. Проблема надання людям із особливими потребами рівних з іншими громадянами можливостей має державне значення, тому до її розв'язання залучені державні та громадські організації. Автори статей, опублікованих у циклі «Сильні духом»,

хоч і роблять акцент на моральній і матеріальній незалежності людей, чие життя обтяжене хворобою, усе ж апелюють і до державних органів, які мають належно виконувати свої функційні обов'язки, дбаючи про реалізацію економічних, соціальних, культурних, особистих і політичних прав людей із інвалідністю.

1) Зосередження уваги на архітектурній недоступності об'єктів, де можуть перебувати люди з особливими потребами: *«Перша перешкода – це сходи, якими на візочку самому мені не піднятися»* (02.10.2006. – С. 17).

2) Розповідь про труднощі працевлаштування, здобуття освіти. Соціально-професійна затребуваність – неодмінна передумова повноцінного життя будь-якої людини. Герої проекту «Сильні духом» змогли самотійно реалізувати себе в різних сферах: *«Я знаю напам'ять до тисячі пісень, – каже незрячий музикант Мехман Нех, що працює в кафе»* (25.09.2009. – С. 10), *«Повністю утративши зір, Тетяна Крячок оволоділа комп'ютером»* (24.07.2008. – С. 17).

3) Акцентування на низькому рівні соціальної захищеності осіб із особливими потребами, як-от у матеріалі: *«Неоціненний подвиг. Чоловік, що поплатився своїми ногами, рятуючи дітей, залишився без уваги людей та законних відшкодувань»* (17.03.2005. – С. 9).

У річичі аналізу медіакампаній важливим є питання про їхню ефективність і впливовість. Медіакампанію вважають ефективною, якщо вона призводить до поведінкових змін у людей [5:56]. Вплив на аудиторію відбувається шляхом покращення знань у певній сфері, зміни ставлення до предмета або до явища, а також шляхом формування навичок бажаної поведінки [4]. Для синергетичного ефекту впливу досліджуваного проекту були застосовані інші комунікаційні канали. Так, колектив «Нової Доби» вибудував урочистості з нагоди десятирічного ювілею газети навколо розповідей про людей із особливими потребами, наголосивши, що саме мужністю, витримкою, самопожертвою, здатністю не втрачати надії на краще в найтяжчих життєвих обставинах захоплювала не лише редакція, а й тисячі читачів: *«Хай сила духу цих людей стане прикладом для всіх!»* (16.12.2008. – С. 10). Ушановуючи героїв циклу публікацій «Сильні духом», колеги з телерадіокомпанії «Вікка» підготували відеOVERSII матеріалів про життя п'ятох осіб: про Володимира Підгорного, який після смерті дружини сам виховує десятох дітей; про Віру Лупій, що носи-

ла з класу в клас у школі та з однієї аудиторії до іншої в університеті хворого на ДЦП сина; про Сергія Васюру, який від народження не має рук і навчився все робити ногами; про Олександра Гладуна, що брав участь у проєкті «1+1» «Танцюю для тебе», аби виграти грошовий приз для пластичної операції сестри Аліни; про невтомну працю завідувача опікового відділення Першої міської лікарні Володимира Цапенка.

Підсумовуючи виклад, наголосимо, що медіакампанія «Сильні духом» покликана сформувати в суспільстві образ людей із особливими потребами як повноцінних, успішних, силь-

них духом особистостей; допомогти людям, чие життя марковане інвалідністю, інтегруватися в суспільство (через демонстрування поведінкових моделей); нейтралізувати соціальну стигму в ставленні до осіб із інвалідністю; вплинути на ухвалення державними та громадськими органами важливих рішень щодо життя людей із особливими потребами. Порушена проблема має низку перспективних векторів: роль ЗМІ у формуванні толерантного суспільства; інструменти подолання соціальної стигми; інтеграція соціально вразливих категорій осіб у суспільство, брендинг ідеології оптимізму.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : Перун, 2001. — 1440 с.
2. Грицяк Н. В. Інформаційні кампанії як механізм підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері євроінтеграції / Н. В. Грицяк, А. В. Баровська // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щоквартальний зб. — К. : НІСД, 2007. — № 2 (3). — С. 37—45.
3. Джибладзе Ю. Проведение общественных кампаний. Стратегия и тактика [Электронный ресурс] / Ю. Джибладзе. — Режим доступа : http://www.prpc.ru/met_nko/plan_pub.shtml.
4. Информационные кампании по ВИЧ/СПИДу (пособие для организатора) / руководитель авторской группы, автор-сост. Е. Г. Алексеева. — 2-е изд., доп. и перераб. — Новосибирск : Полида про, 2005. — 226 с.
5. Іванченко С. М. Медіавплив на поведінку людей: чинники ефективності інформаційних кампаній / С. М. Іванченко // Ученые записки Таврийского национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальная коммуникация». — 2008. — Т. 21 (60). — № 1. — С. 56—60.
6. Маслоу А. Мотивация и личность [Электронный ресурс] / А. Маслоу; пер. А. М. Татлыбаевой, терминолог. правка В. Данченко. — К. : PSYLIB, 2004. — Режим доступа : <http://www.psylib.org.ua/books/masla01/index.htm>.
7. Поліщук І. О. Медіатехнології у сучасному політологічному дискурсі / І. О. Поліщук // Сучасне суспільство : політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки : зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. — Х. : [б. в.], 2013. — Вип. 1. — С. 30—39.
8. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. — М. : Рефл-бук; К. : Ваклер, 2000. — 280 с.
9. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов. — К. : Тов-во «Знання»; КОО, 2000. — 506 с.
10. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. — М. : Рефл-бук, 2001. — 367 с.
11. Роджерс Э. М. Коммуникационные кампании : учеб. пособ. по науке о коммуникации [Электронный ресурс] / Э. М. Роджерс, Дж. Д. Стори. — Режим доступа : www.trainet.org/books/download/58.
12. Славова Л. Л. Комунікативні стратегії та тактики у сучасному масмедійному політичному дискурсі: зіставний аспект (на матеріалі українських та американських інтернет-джерел) / Л. Л. Славова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Житомир : РВВ Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка, 2006. — № 27. — С. 116—117.
13. Ставицький О. Вплив професійної діяльності на ставлення до людей із особливими потребами [Електронний ресурс] / О. Ставицький // Social-science : укр. наук. журн. «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації». — 2012. — № 2. — Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/833>.
14. Ставицький О. Гандикапізм в системі споріднених понять [Електронний ресурс] /

О. Ставицький // Social-science : укр. наук. журн. «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації». — 2012. — № 2. — Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/529>.

15. Ткаченко О. Соціокомунікативні принципи та особливості проведення медіа-кампанії «Колективізація» / О. Ткаченко // Образ. — 2014. — Вип. 15. — С. 130—135.

16. Фудорова О. М. Роль мас-медіа у формуванні громадської думки щодо осіб із обмеженими можливостями: експертні оцінки / О. М. Фудорова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. — 2012. — № 993. — С. 117—125.

17. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / О. В. Яшенкова. — К. : Академія, 2011. — 304 с.

УДК 316.776:364

М. В. Бутиріна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Мас-медійний образ людей із особливими потребами

Бутиріна М. В. Мас-медійний образ людей із особливими потребами. Стаття репрезентує мас-медійний образ людей із особливими потребами. Виокремлено тематичні блоки, у рамках яких мас-медіа формують уявлення про людей із особливими потребами. Зокрема, представлено теми безбар'єрного середовища, інклюзивної освіти, засобів реабілітації людей із особливими потребами, соціальної адаптації дітей із особливими потребами. Особливу увагу приділено мас-медійній рецепції теми паралімпізму і її ролі у формуванні образу людей із особливими потребами. Вказано напрямки оптимізації інформаційної політики щодо інвалідів.

Ключові слова: *люди з особливими потребами, мас-медійний образ, інклюзивна освіта, адаптація, паралімпізм.*

Бутиріна М. В. Масс-медийный образ людей с особыми потребностями. Статья представляет масс-медийный образ людей с особыми потребностями. Выделены тематические блоки, в рамках которых СМИ формируют представления о людях с особыми потребностями. В частности, представлены темы безбарьерной среды, инклюзивного образования, средств реабилитации людей с особыми потребностями, социальной адаптации детей с особыми потребностями. Особое внимание уделено масс-медийной рецепции темы паралимпизма и ее роли в формировании образа людей с особыми потребностями. Указаны направления оптимизации информационной политики в отношении инвалидов.

Ключевые слова: *люди с особыми потребностями, масс-медийный образ, инклюзивное образование, адаптация, паралимпизм.*

Butyrina M. Mass-media image of people with special needs. The article represents the mass media image of people with disabilities. Thematic blocks within which the media shape the idea of people with special needs are allocated. In particular, the topics of barrier-free environment, inclusive education means of rehabilitation of people with special needs, social adaptation of children with special needs are presented. Particular attention is given to the mass media reception of paralimpizm and its role in shaping the image of people with special needs. The directions to optimize information policy in respect the disabled is shown.

Keywords: *people with special needs, mass media image, inclusive education, adaptation, paralimpizm.*

Ставлення до людей із особливими потребами є маркером зрілості суспільства. Ця категорія людей тривалий час залишалася і наразі залишається найбільш незахищеною та ізольованою від соціуму. Певний час відкрите обговорення проблем цієї групи було непопулярним. Саме тому наразі важливо формувати адекватне ставлення суспільства до людей із особливими потребами, зокрема й через мас-

медійний дискурс.

У вітчизняних засобах масової інформації теми, що стосуються людей із особливими потребами, актуалізувалися у 1990–2000-х роках. Це зумовлено тим, що політичні та економічні реформи часів перебудови в СРСР і в пострадянській Україні важко відбилися у першу чергу на становищі найбільш соціально вразливих верств населення, серед яких були й люди за-

значеної категорії. За таких умов актуалізувалася потреба глибше вникати в життя цього сегменту членів суспільства й предметно опікуватися їх проблемами.

Отже, метою розвідки є систематизація репрезентованих у мас-медіа уявлень про людей із особливими потребами. Завданнями передбачено виокремлення тематичних векторів, що в той чи інший спосіб торкаються означеної проблеми; виявлення представлених медіадискурсом соціальних ролей інвалідів; визначення оптимальних підходів до висвітлення зазначеної тематики і формування образу людей із особливими потребами.

Об'єктом розвідки є мас-медійний образ вказаної категорії людей. Предметом – тематичні блоки, у рамках яких мас-медіа формують уявлення про людей із особливими потребами.

Сьогодні захист прав і соціальна інтеграція людей із особливими потребами стають пріоритетним напрямком соціальної політики в Україні й в світі. Поліпшення їх становища та зміна стереотипів ставлення до них, зокрема й мас-медійних, стають питаннями державної значущості.

У західноєвропейських країнах особливості медіарецепції людей із особливими потребами безпосередньо пов'язані із концепцією відкритого громадянського суспільства. Відповідно до неї країни із ліберально-демократичними засадами управління відмовляються від ідеї унітарного соціуму, кожен член якого має відповідати певному стандарту. Утворюється уявлення про рівноправність мікросоціумів, про неприпустимість соціального маркування національних, етнічних, політичних, релігійних, а також фізично або інтелектуально специфічних меншин. Нові суспільні підходи фіксуються у законодавстві на рівні світової системи (Декларації ООН).

Зокрема, у Конвенції ООН про права інвалідів зазначається, що інвалідність — поняття, яке еволюціонує, і воно не має заважати людям із особливими потребами повно й ефективно брати участь у житті суспільства нарівні з іншими. Ратифікувавши Конвенцію у 2009 році, Україна зобов'язалася не допускати дискримінації стосовно таких людей, приводячи національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів. У медіадискурсі це питання проблематизується в різних контекстах, зокрема й через медіаобраз людей із особливими потребами.

З метою вивчення такого образу у вітчиз-

няному медіапросторі ми звернулися до видань „День”, „Дзеркало тижня”, „Коментарі”. Для визначення основних модусів у репрезентаціях цієї категорії людей було відібрано публікації, що містили концепти «люди з особливими потребами», «діти з особливими потребами», «інваліди», «інвалідність».

У результаті аналізу було виділено кілька домінуючих тем, у контексті яких сформувався образ людей із особливими потребами.

Перша тема. Безбар'єрне середовище, або як зробити міське середовище зручним для людей із особливими потребами. Про це журналісти пишуть найчастіше. Не рідко навіть експериментують на собі, сідаючи в інвалідний візок і вирушаючи у ньому подорожувати містом. У таких публікаціях зазначається, що проблема безбар'єрності вирішується дуже повільно.

Значною мірою тема безбар'єрного простору була актуалізована у зв'язку із Євро-2012, хоча перші законодавчі акти з'явилися ще у 2007 році. У мас-медіа порушувалися питання створення безбар'єрного середовища (а в ідеалі — застосування у державі норм і принципів універсального дизайну), що визначалися як головна ознака цивілізованої країни, котра поважає і забезпечує права всіх своїх громадян, незалежно від їхнього фізичного стану. Здійснивши відповідний моніторинг, видання «Дзеркало тижня» з прикрістю констатувало «Жодна влада в Україні так і не змогла розв'язати проблему безбар'єрності» (Петровський В. «Безбар'єрів». – ДТ. – 30.11.2012 [2]).

Друга тема. «Інклюзивна освіта» – ця проблема обговорюється у пресі останнім часом все частіше. Аналізуються різні підходи і моделі, нормативно-правове забезпечення спеціальної освіти, конкретний вітчизняний досвід, який впроваджується повільно через неоднозначне до нього ставлення в суспільстві і вчительському співтоваристві («Чи є майбутнє в дітей із синдромом Дауна в Україні?». – ДТ. – 26.06.2013; «Хто там стукається до мене в клас?». – ДТ. – 14.03.2013 [2]). Ключовою думкою цих публікацій є твердження про те, що всі малюки можуть стати повноцінними членами суспільства за наявності відповідної психолого-педагогічної та медичної підтримки.

Третя тема. «Медичні та технічні засоби реабілітації людей із особливими потребами». Тут йдеться про забезпечення цієї категорії людей ліками, про можливості адаптивної фізкультури, різних видів терапії. проблеми протезування тощо.

Четверта тема. «Проблеми соціальної адаптації дітей із особливими потребами». Ця тема, звичайно, звучить надзвичайно гостро, оскільки держава наразі не надає необхідної допомоги сім'ям, які мають дітей-інвалідів. Окрім того, журналісти розповідають про позитивний досвід дитячих реабілітаційних центрів та інтернатів. В окремих публікаціях йдеться про те, як зробити інтернати для дітей-інвалідів більш людськими. Обговорюються проблеми матеріального та медичного забезпечення цих установ. Нерідко в цих публікаціях звучить заклик про допомогу.

У періодиці знаходимо також ряд публікацій, які стосуються порушень прав інвалідів, а також матеріалів, що роз'яснюють і коментують їх права, які могли б стати для них надійним «керівництвом до дії» („Боротьба з дискримінацією інвалідів: судові перемоги”. – ДТ. – 21.02.2014; „В Україні 2,7 мільйонів інвалідів, кожен другий – працює”. – ДТ. – 2.12.2011; „Пастка для інвалідів”. – ДТ. – 14.01.2009; „Інвалідність моральності і групи”. – ДТ. – 29.12.2010 [2]).

Зазначається, що повною мірою у цьому напрямі наша держава не працює. А відтак фіксуються численні порушення прав людей із інвалідністю, зокрема у сфері опікунства, опіки та всиновлення дітей.

Наприклад, у статті під промовистою назвою «У Європі інвалідність – не перепона для всиновлення. Чому не так в Україні?» (ДТ. – 11.07.2014 [2]) порушується питання негативної соціальної стигматизації людей із особливими потребами. Представлено декілька портретів таких людей, що руйнують усталені стереотипи про неможливість продуктивної інтеграції їх у соціум, виконання ними гуманітарних функцій на кшталт всиновлення дітей. Родину Імереллі представлено як активних правозахисників, які, не зважаючи на інвалідність, виховали дітей, мають опікунство й допомагають іншим адаптуватися в повсякденному житті.

Безумовно, проблему становить те, що у медіадискурсі майже відсутні розповіді про повсякденне життя людей із особливими потребами, про те, як конкретні люди інтегруються в суспільство, як відбувається їх соціалізація, як вони вчаться, працюють, як долають вимушену самотність, як створюють сім'ї, як проводять вільний час тощо. Якщо говорити про медіаобраз людей із особливими потребами, то тут виокремлюються такі ролі.

Доволі значний масив публікацій репрезен-

тує таких людей як благоотримувачів. При цьому донорами благ найчастіше виступають держава, регіональна влада, приватний сектор, громадські організації.

Люди з особливими потребами також постають у медіа як самостійні актори, що здатні досягти висот у різних соціальних сферах.

Соціальна активність цієї категорії людей представлена читачеві через такі види діяльності – спорт, туризм, творчість, суспільна активність.

Безумовно, найпоширенішим у репрезентації активності й самостійності людей є тема паралімпізму. Цей різновид спорту подається у ЗМІ як можливість найповнішої реалізації інвалідами потреб вищого рівня. Тема розкривається у жанрах інтерв'ю, надаючи паралімпійцям можливість передати суспільству свій непересясний досвід боротьби за перемогу. У журналістських матеріалах вони постають як люди незламної волі, сили духу, гідної мотивації (наприклад, у матеріалах «Українець Роман Павлик виграв золото Паралімпійських ігор в забігу на 200 метрів». – ДТ. – 7.09.2012; «Українець Віталій Лук'яненко став дворазовим чемпіоном Паралімпіади»; «Паралімпійці з України заробили у Сочі-2014 понад 20 мільйонів гривень призових»; «Українські паралімпійці в Сочі переступили рубіж в 20 медалей» [2] тощо). Наші паралімпійці представлені тут як бездоганні спортсмени, що неодноразово підіймалися на п'єдестал пошани, здобуваючи славу своїй країні.

«Людина може мати інвалідність, – зазначає в інтерв'ю газеті „День” В. Сушкевич, президент Національного параолімпійського комітету, – але якщо у неї є воля, бажання поборотися за себе, у неї відбувається мобілізація всіх сил для того, щоб спробувати досягти хороших результатів. Відбувається найвищий вияв фізичних, психологічних можливостей особистості. Тому паралімпійський спорт я вважаю унікальним досягненням усього людства» („Чемпіон інвалідом бути не може”).

Слід зазначити, що паралімпійська тема активно розроблялася у ЗМК у період Сочінської Олімпіади-2014, де наші спортсмени постали як виразники гідності й національного духу на території країни-окупанта. Певний час темою № 1 у вітчизняних медіа була принциповість і мужність Людмили Павленко, яка вийшла на церемонію закриття Олімпіади із закликами до миру і на вимогу організаторів відмовилася зняти напис.

Отже, розвиваючи тему паралімпізму, вітчизняні ЗМІ роблять значний внесок у поширення позитивного образу людей із особливими потребами й ідеології соціальної самостійності інвалідів.

Варто також зацентрувати на оптимізації підходів до створення образів людей із особливими потребами. На нашу думку, найбільш прийнятним форматом тут є невігдані індивідуалізовані історії таких людей, представлені від першої особи. Це унеможливило викривлення й некоректні оцінки. Продуктивним є також жанр інтерв'ю, який дозволяє людям із особливими потребами висловитись з приводу проблем, що їх турбують.

Узагальнюючи мас-медійні підходи до висвітлення проблем людей із особливими потребами, медіакритик І. Виртосу вказує на дві тенденції – «героїзація» інвалідності («мовляв, як ця мужня людина – без рук та ніг (спокуса деталізації інвалідності) – піднялася на Говерлу, перепливла Дніпро, здобула вищу освіту, доїхала через тисячу й одну перешкоду на роботу...» [1]) та висловлення жалості до людей із особливими потребами («людина, яка має інвалідність, подається як споживач, як немічна особа, яка потребує тотальної турботи й захисту, і сама ні на що нездатна» [1]). На її думку, обидва підходи є хибними, оскільки ними передбачені неправильні акценти у поданні теми інвалідності. Медіакритик вважає, що журналісти мають у своїх матеріалах «спонукати людей із інвалідністю відстоювати свої права, звільня-

тися від «зручної» споживацької моделі, коли всі навколо винні, бо я «інвалід»; писати про людину з активною громадянською позицією, розривати «шаблон»: і від «я – пацієнт» переходити до «я – громадянин і я цінний для суспільства» [1].

Іншими словами, ключовим концептом у медіарецепції людей із особливими потребами має бути концепт «людина». Окрім того, журналісти, що мають певні можливості впливу на суспільно-політичні інституції, можуть значною мірою сприяти поліпшенню життя людей із інвалідністю. На думку головного редактора газети для людей із інвалідністю «Репортер в ім'я життя» О. Радіонова, мас-медіа мають «не лише делікатно писати про життя людини-інваліда, а й згодом допомогти у вирішенні проблем таких людей» [3].

Таким чином, ми маємо замислитися над соціальною адаптацією людей із особливими потребами методами інформаційної підтримки, за допомогою мас-медійних технологій. Оптимізація інформаційної політики щодо інвалідів передбачає розвиток основних напрямків інформаційної підтримки людей із обмеженими можливостями здоров'я, у тому числі технологічних (розширення числа каналів поширення інформації про інвалідів), змістовних (підвищення соціальної значущості проблем людей, що мають обмеження здоров'я, створення позитивного образу інвалідів), навчальних (створення мережі освітніх центрів для людей із обмеженими можливостями здоров'я).

Література

1. Виртосу І. Немає інваліда. Є людина [Електронний ресурс] / І. Виртосу. — Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/authors_view/nemae_invalida_e_lyudina/.
2. Дзеркало тижня : міжнар. сусп.-політ. тижневик. — 2009—2014.
3. Роль засобів масової інформації в процесі інтеграції інвалідів у суспільство [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uanews.rv.ua/other/2013/11/25/1046.html>.

Ю. Б. Коваленко

Харьковская государственная академия культуры

Гуманизация образов людей с особыми потребностями на современном экране: традиции и новации прочтения

Коваленко Ю. Б. Гуманізація образів людей із особливими потребами на сучасному екрані: традиції й новації тлумачення. Видовищна природа кіно і телебачення передбачає вибір відповідних об'єктів зображення та виразних засобів, а також використання особливих прийомів залучення глядацької уваги. Серед них окреме місце посідають образи людей із особливими потребами, що пояснюється нестандартністю їхнього позиціонування в соціумі. Успадкувавши багатовікові традиції втілення подібних персонажів в літературі та мистецтві, екранна творчість видобуває власний шлях багатосторонньої гуманізації образів, їхнього художнього тлумачення та творчої реабілітації.

Ключові слова: *екранна творчість, люди з особливими потребами, творча реабілітація, український кінематограф, телеекран, гуманізація.*

Коваленко Ю. Б. Гуманизация образов людей с особыми потребностями на современном экране: традиции и новации прочтения. Зрелищная природа кино и телевидения предполагает выбор соответствующих объектов изображения и выразительных средств, а также использование особых приёмов привлечения зрительского внимания. Среди таковых отдельное место занимают образы людей с особыми потребностями, что объясняется нестандартностью их позиционирования в социуме. Унаследовав многовековые традиции воплощения подобных персонажей в литературе и искусстве, экранное творчество вырабатывает собственный путь многосторонней гуманизации образов, их художественного истолкования и творческой реабилитации.

Ключевые слова: *экранное творчество, люди с особыми потребностями, творческая реабилитация, украинский кинематограф, телеэкран, гуманизация.*

Kovalenko J. Humanization of images of people with disabilities in modern screen: traditions and innovations of reading. Spectacular nature of cinema and television includes the selection of appropriate image objects and means of expression, as well as the use of special methods to attract the audience attention. Among them a special place is occupied by images of people with disabilities, due to their unconventional positioning in society. Having inherited a long tradition of such incarnations of characters in literature and art, creativity screen produces its own way of multilateral humanization of images, their artistic interpretation and creative rehabilitation.

Keywords: *screen creativity, people with disability, creative rehabilitation, Ukrainian cinema, TV screen, humanization.*

Люди с особыми потребностями относятся к числу персонажей, востребованных в качестве героев экранных произведений. Интерес к личности человека, лишённого базовых функций, неизменно сопровождает кинотворчество с момента его рождения, что, в свою очередь, являлось отражением отдельных исторических событий, социальной проблематики определённых периодов, общественного отношения к данной группе людей. Одним из объектов интерпретации были люди, получившие травму, в результате которой утратили одну из физических функций, что было связано с традиционным для русской истории представлением, в котором, по словам В. Морозенной, «слово «инвалид» прочно связывалось с заслуженным воином, отдавшим свое здоровье за веру и оте-

чество» [4]. Искусство, являясь формой отражения и решения социальных коллизий, способствовало реабилитации людей с ограничениями в общественной жизни. В контексте современных военных событий, которыми охвачена Украина последние месяцы, поиски воплощения образов «особых людей» в художественных произведениях как способ их творческой реабилитации и создания позитивного социального имиджа становятся чрезвычайно актуальными. Не случайно тема «другого человека» лежит в основе множества современных социально-коммуникационных и искусствоведческих исследований. Украинский кинематограф и телевизионный эфир последних лет демонстрирует повышенный интерес к образам и личностям людей с особыми потребностями,

которые становятся героями экранных произведений. С одной стороны, данная тенденция обусловлена социальной востребованностью временем, с другой, – отражает общемировые культурные тенденции, направленные на исследование инаковости как альтернативной формы социальной реализации. Отдельные научные искания посвящены эволюции образов людей с особыми потребностями в искусстве и, в частности, зарубежном кинематографе, демонстрирующем целый ряд различных интерпретаций и характеристик подобных персонажей [1; 6]. При этом национальные и ментальные подходы в решении данной проблемы остаются в стороне от исследовательского внимания. Между тем, художественная практика последних лет свидетельствует об актуализации данного опыта в художественной практике.

В круг задач данного исследования входит выявление гуманистических форм и тенденций истолкования экранных образов людей с физическими и ментальными ограничениями как объектов эстетического, семантического и гносеологического интереса и форм истолкования действительности; поиск национальных истоков интерпретаций данного художественного явления; анализ новизны в подходе к традиции, обоснование гуманистического подхода к данной проблеме.

Зрелищность телевизионного и киноискусства связана с понятием аттракциона, как особого приема воздействия на сознание аудитории с целью усиления возможностей ею управлять. Данная практика была востребована в большинстве сфер человеческой деятельности, прежде чем пришла в кинематограф, где, по словам А. Липкова, «теория «монтажа аттракционов» ранее всего получила права на гражданство» [2:22]. Истоки же задеирования в качестве персонажей людей с какими-либо физическими или другими отклонениями уходят корнями в религиозную апелляцию к «чуду» как причине исцеления немощных во имя доказательства определенных конфессиональных доктрин. Природа и выразительные особенности экрана предполагают обращение к аттракционам, эффект воздействия которых усиливается с визуализацией объекта, как это происходит в случае с образами «особых людей». Именно такой подход демонстрировал ранний кинематограф, в котором «персонажи с аномальными телами и вычурным поведением, – по мнению Ю. Воронечкой-Соколовой, – становились элементами, близкими структуре цирковых зре-

лищ» [1].

Никакое описание не в состоянии так убедить и воздействовать на сознание зрителя, как показ удивительного воочию. В этом отношении, кино и телевидение как массовые искусства, которым свойственна формульность отображения действительности, активно задействуют аттракцион необычного, носителями которого становятся люди с ограниченными возможностями. В итоге, персонажи подобного рода становятся героями детективов, приключенческих фильмов, мелодрам, романтических комедий. По словам А. Новиковой, «формульные жанры, гораздо более, чем «высокие», насыщены аттракционами, которые сегодня составляют основу всех телевизионных зрелищ» [5:9].

Традиции киноистолкования персонажей с физическими либо ментальными отклонениями в процессе эволюции породили богатую галерею ярких знаковых образов, отразивших социальные настроения и культурные ценности своей эпохи. Средневековая семантика инвалидности как уродства, нищенствования, носителя дьявольского начала сродни и традиционной славянской культуре, снабдившей, по мнению В. Суковатой истолкование «амбивалентностью в глазах традиционного общества» [6], что выражалось в отходе от общепринятых телесных либо ментальных норм и сочувствии к немощности и уязвимости. Подобное отношение демонстрирует кинематограф раннего периода, где комедийный жанр понижал социальный статус инвалида, превращая его в объект насмешек и носителя аттракциона «диловины», а трагедийный – напротив актуализировал сострадание, сохраняя в то же время статус ущемленности в сравнении с социальным большинством.

Киноискусство советского периода, сохраняя страдальческую позицию по отношению к немощным персонажам, выводит на экран героя-фронтовика, где, по словам Ю. Воронечкой-Соколовой, наряду с антимилитаристской направленностью, «набирает силу и фокусирование на проблеме индивидуального опыта реабилитации» [1]. Таким образом, военная тематика, как и рассказ о жизни после войны, порождают мотив преодоления, сопровождающий кинообразы людей, утративших дееспособность и телесную норму. Наиболее яркой интерпретацией данной темы в советском кино стал фильм режиссера А. Столпера «Повесть о настоящем человеке» (1948), в котором главным

подвигом героя – летчика А. Мересьева, потерявшего на войне обе ноги, стало его возвращение к прежней профессии.

Аналогичным мотивом преодоления отмечен фильм режиссера Ф. Нойса «Слепая ярость» (1989), где герой Р. Хауэра, утративший на войне во Вьетнаме зрение, преодолевая свой недуг с помощью жителей одного из местных племен, становится непревзойденным мечником. Фильм объединяет тему преодоления с мотивом спасения, неизменно сопровождающим сюжеты боевиков, поскольку незрячему герою в качестве испытания выпадает участь спасателя своего давнего боевого товарища и его семьи. В этом амплуа состоит необычность трактовки образа человека с ограниченными возможностями, который не только их преодолевает, но и удивительным образом делает их «безграничными». Наряду с этим, главный герой становится воплощением человечности на фоне бесчеловечного современного мира, научая остальных персонажей главным жизненным ценностям – любви к близким и счастьем иметь семью. Таким образом, трактовка незрячего персонажа обрывает семантику мудрости, имеющей давние многонациональные культурные традиции.

Мотивом очеловечивания и приобщения «нормальных» людей к истинным жизненным ценностям «героем особенным» пронизан фильм режиссера Б. Левинсона «Человек дождя» (1988), в котором актером Д. Хоффманом воспроизведен образ человека, страдающего аутизмом. Это довольно редкий в киноискусстве случай воплощения персонажа с ментальными отклонениями, наделенного семантикой мудрости и незаурядных способностей. В данном случае актуализирован характерный для зрелищных искусств аттракцион «рекорда» в соединении с приемами «неожиданности» и «чужда» [2]. Не менее популярным этот сюжетный мотив становится для телевизионного творчества, особенно его развлекательного направления.

Примером воссоздания образа людей с особыми потребностями на телеэкране может служить шоу «Касается каждого» телеканала «Интер», посвященное преимущественно историям людей, попавших в чрезвычайные ситуации и научившихся не только преодолевать жизненные испытания, но и ставить определенные личные рекорды. С этой точки зрения, трактовка персонажей с ограничениями в качестве обладателей невероятных возможностей и талан-

тов для телевидения как документального искусства более естественна, нежели для игрового кино. Объясняется это тем, что «фантазия сценаристов, сочиняющих истории «из жизни», – по словам Ю. Мартыненко, – ограничена областью правдоподобного, неписанное правило заставляет их опасливо обходить область исключительного» [3:34]. Документалистика, напротив, смело апеллирует к незаурядному, поскольку основывается исключительно на реальных фактах.

Нынешний год особо знаменателен для украинского кинематографа появлением фильмов, получивших широкую международную огласку и признание. Речь идет о двух картинах, посвященных образам людей с особыми потребностями в качестве главных героев, а также исполнителей киноролей. Последнее отражает общемировую гуманистическую тенденцию творческой реабилитации людей с ментальными ограничениями. Фильм «Племя» (2014), ставший дебютом для режиссера М. Слабошпицкого, повествует о жестокой жизни слабослышащих и неговорящих подростков – воспитанников специализированного интерната. Решенная в стилистике «трэш» кинокартина отличается особым натурализмом содержания, что наделяет ее чертами документальной реалистичности. Немаловажным в достижении подобного эффекта является факт исполнения практически всех ролей непрофессиональными актерами с ограниченными возможностями. Оригинальной особенностью стало отсутствие в фильме звучащего слова, поскольку все содержание изложено на языке неговорящих, что, в свою очередь, послужило решению сразу нескольких задач. Во-первых, данный язык выявил свою универсальность, что избавило от обращения к практике субтитров. Во-вторых, вместе с новизной и реалистичностью отображения, это творчески идентифицировало актеров с ограниченными возможностями в арт-пространстве. Наконец, в-третьих, использование немой речи привлекло неслышащего зрителя в кинотеатры, приобщая его к культуре массового зрелища. В дополнение к этому, сюжет фильма, который строится на протестном, жестоким поведении подростков, демонстрирующих способность испытывать разные противоречивые чувства наравне с обычными людьми, обосновывает право людей с особыми потребностями на самодостаточное равноправное место в социуме. Таким образом, картина выявляет мотив протеста в связи с тра-

ктовкой образов «особых людей».

Фильм режиссера О. Санина «Поводырь» (2013) открывает миру не только факты жестокой украинской истории, но и малоизвестную даже среди собственного населения национальную духовную культурную традицию. В этой картине, как и в предыдущей, принимают участие актеры с ограниченными возможностями, с той разницей, что исполняют они эпизодические массовые роли. Это дало повод режиссеру говорить о современном отечественном кино как о явлении сродни «параолимпийским играм» [8]. Впервые картина представлена в отечественных кинотеатрах с тифлопереводом для невидящего зрителя, что уравнивает его в культурных правах и позволяет самоидентифицироваться. Наконец, выдающимся достоянием фильма стала актуализация уникальной национальной кобзарской духовной традиции, которая трактуется незрячесть как особый дар, способствующий развитию внутреннего зрения и особым способностям, благодаря которому кобзари считались «посредниками между людьми и Богом», а также «носителями тайных знаний» [7]. Отсутствие зрения освобождало от соблазнов видимого предметного мира, считавшегося греховным и несущего ложные представления. По словам Н. Ткача, «украинское кобзарство как уникальное общественное явление занимало среднее иерархическое течение духовников, которое выполняло миссию посредничества, просветительства и суггестивного влияния на личность» [7]. Перед главным героем фильма стоит задача воспитания личности маленького

американского мальчика, в чем заключается его основная кобзарская миссия. Наряду с темой духовного воспитания трактовка образа слепого кобзаря обогащена мотивами провидничества, спасения как атрибутивного свойства боевика, которое привносится в историческую драму.

На основании проделанного исследования можно судить о значительном вкладе экранного искусства в интерпретацию образов людей с особыми потребностями. Весомость этого вклада объясняется зрелищной природой кино и телевидения, влекущей за собой активное использование аттракционов как приемов эмоционального воздействия на зрителя, благодаря которым «особые люди», в силу своей неординарности, остаются привлекательными на экране и вызывают художественный интерес. Пройдя путь интерпретации человека с ограниченными возможностями, как носителя аттракциона «диловины», через сострадание к немощности и убогости, постепенно с эволюцией экранных прочтений этот персонаж утвердил в современном кино и телевидении свой статус творчески равноправного участника художественного процесса. Мотивы преодоления, спасения, прозрения и открытия истинных жизненных ценностей, воспитание, художественная и творческая реабилитация, эмансипация в обществе – все эти новации в истолковании современным экранным творчеством персонажей с физическими и ментальными ограничениями способствуют развитию гуманистического направления в искусстве.

Литература

1. Воронцовская-Соколова Ю. Г. Эволюция образа «особого человека» в зарубежном игровом кинематографе [Электронный ресурс] / Ю. Г. Воронцовская-Соколова // Современные научные исследования. — 2013 — Вып. 2. — Режим доступа : <http://e-koncept.ru/2014/54463.htm>. — Название с экрана.
2. Липков А. И. Проблемы художественного воздействия: принцип аттракциона / А. И. Липков. — М. : Наука, 1990. — 240 с.
3. Мартыненко Ю. Я. Документальное киноискусство / Ю. Я. Мартыненко. — М. : Знание, 1979. — 112 с.
4. Морозенная В. Инвалид или инакоодаренный? [Электронный ресурс] / В. Морозенная. — Режим доступа : <http://www.disability.ru/story/show.php?id=5038>. — Название с экрана.
5. Новикова А. А. Современные телевизионные зрелища: истоки, формы и методы воздействия / А. А. Новикова. — СПб. : Алетейя, 2008. — 208 с.
6. Суковатая В. Другое тело: инвалид, урод и конструкции дизабилити в современной культурной критике [Электронный ресурс] / В. Суковатая // «Неприкосновенный запас». — 2012. — № 3 (83). — Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nz/2012/3/s7.html>. — Название с экрана.
7. Ткач М. Кобзарювання, маювання та юродство в українській духовній традиції [Електронний ресурс] / М. Ткач. — Режим доступу : <http://mikola-tkach.org/index.php?id=7>. — Назва з екрана.

рана.

8. Филатов А. Олесь Санин: Прошлая власть побоялась выпускать фильм «Поводырь» во время Майдана [Электронный ресурс] / А. Филатов. — Режим доступа : http://frazz.ua/interview/13.06.14/198606/oles_sanin_proshlaja_vlast_pobojalas_vypuskat_film_povody_vo_vremja_majdana.html. — Название с экрана.

УДК 007:[004.738.5:364.65:659.3]

С. В. Коваль

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Тематичні акценти в інтернет-матеріалах про людей із особливими потребами

Коваль С. В. Тематичні акценти в інтернет-матеріалах про людей із особливими потребами. Проаналізовано матеріали про людей із особливими потребами, що були опубліковані в черкаських інтернет-виданнях, з'ясовано тематичну специфіку регіональних медіатекстів. Досліджено шляхи вдосконалення веб-публікацій про людей із інвалідністю.

Ключові слова: *люди з особливим потребами, тематика, інтернет-матеріали.*

Коваль С. В. Тематические акценты в интернет-материалах о людях с особыми потребностями. Проанализированы материалы о людях с особыми потребностями, которые были опубликованы в черкаских интернет-изданиях, выяснено тематическую специфику региональных медиатекстов. Исследованы пути усовершенствования веб-публикаций о людях с инвалидностью.

Ключевые слова: *люди с особенным потребностями, тематика, интернет-материалы.*

Koval S. Thematic accents in internet-materials about people with special needs. In the article publications about people with special needs in the Cherkasy internet publishing are analyzed, the thematic features of regional media-materials are ascertained. Research contains the analysis of methods of removal the defects. Some ways of improvement the web-publications about people with special needs are also found out.

Keywords: *people with the special necessities, subjects, internet-materials*

Соціальну підтримку людей із особливими потребами називають одним із найважливіших гуманістичних завдань будь-якого суспільства. Фізичні особливості людей ізумовлюють суттєве обмеження їхньої життєдіяльності, призводять до соціальної дезорієнтації, ускладнюють процес самообслуговування, навчання, набуття професійних навичок. Засвоєння такими особами соціального досвіду, інтеграція до системи суспільних відносин вимагає від соціуму додаткових зусиль, заходів і засобів. Посутня роль у подоланні соціально-адаптивних перешкод належить саме засобам масової інформації, зокрема інтернет-сектору, оскільки завдяки стрімкому розвитку комп'ютерної техніки та інформаційних технологій зросла доступність знань саме для категорії людей із особливими потре-

бами.

Утім, як засвідчує проведений моніторинг, регіональні медіа не висвітлюють проблем людей із інвалідністю повною мірою. Лише іноді на сторінках видань місцевого та обласного рівня з'являються публікації, що нерідко порушують етичні норми; їхнє інформаційне наповнення не завжди сприяє розв'язанню соціальних проблем. Непрофесійний підхід до публікацій такого тематичного спрямування породжує соціальну стигму в ставленні до людей із особливими потребами.

У сфері дослідження нагальних проблем людей, чис життя обтяжене інвалідністю, бракує належної уваги вивченню інформаційного впливу на соціальну адаптацію, соціальну мобільність осіб із особливими потребами. Аналіз

теоретичних джерел дає підстави стверджувати, що специфіка висвітлення в ЗМІ життя людей із інвалідністю належить до актуальних наукових проблем. Найбільш ґрунтовно це питання схарактеризоване в працях Т. А. Головіної [2], О. М. Фудорової [6; 7; 8], також заслуговують на увагу студії таких авторів, як В. А. Красномоєць [3], О. О. Стрельник [4]. Брак комплексних досліджень, предметом яких постає регіональний медійний фокус життя людей із особливими потребами, умотивовує доцільність аналізу тематичних акцентів в інтернет-матеріалах про людей із інвалідністю.

Актуальність теми аргументована суспільною значущістю проблеми інвалідності та актуалізацією фахової місії медіа у висвітленні життя осіб, які належать до соціально вразливих категорій населення. У сучасному медіапросторі відчутна обмежена кількість інформації про життя людей із особливими потребами, що призводить до неповної й нерідко спотвореної інформаційної картини.

Мета статті – дослідити публікації про людей із фізичними вадами, представлені в черкаських регіональних інтернет-ЗМІ, здійснити тематичний аналіз журналістських матеріалів, виокремити змістові вектори проблеми, окреслити потенційні шляхи вдосконалення формату подання відомостей про життя осіб із інвалідністю.

До аналізу залучено три найпопулярніші та найрейтинговіші веб-платформи Черкащини – портали «Прочерк», «ПроВсе», сайт міста Черкаси «0472». Протягом року (вересень 2013 року – жовтень 2014 року) на цих інтернет-ресурсах опубліковано близько 60 матеріалів, у яких порушена досліджувана проблематика. Слід зауважити, що на порталі «ПроВсе» представлена ширша палітра тем про людей із особливими потребами, ніж на інших сайтах. Унаслідок рефлексії дібраного фактичного матеріалу виокремлено кілька тематичних напрямів висвітлення життя осіб із інвалідністю.

Найбільш гостро постає *проблема безбар'єрної архітектури* в сучасному місті. Більшість людей, які пересуваються на візках, потерпає через ускладнене перевезення, багато з них не мають змоги безперешкодно відвідувати заклади відпочинку, магазини чи користуватися громадським транспортом. У матеріалі «*Поліщук: Зруйнують стіну між людьми з інвалідністю й містом!*», що опублікована на сайті «Прочерк» (від 21.09.2014), героїня Світлана Поліщук стверджує, що основною умовою, яка

заважає процесові інтеграції людей із особливими потребами в соціум, є психологічні чинники, неготовність суспільства сприймати людей із інвалідністю як повноцінне оточення. За висловом Світлани, у містах України немає достатньої кількості конструкцій, що полегшують пересування людей із особливими потребами. У публікації також звернено увагу на проблему дискримінації, якої часто зазнають особи з інвалідністю з боку суспільства. Так, причиною неможливості чи гальмування соціалізації людей із фізичними вадами є те, що «спинальники» не можуть користуватися правом на вільне пересування повною мірою, а це спричинює їхню нечасту появу в громадських місцях. Суспільство демонструє упереджене ставлення до людей із особливими потребами, що часто породжує соціальну стигму.

У публікаціях сайту «ПроВсе» «*Деякі залізничні станції Черкащини стали більш комфортними для інвалідів*» (від 29.06.2013), «*У Черкасах відкрили пляж для інвалідів*» (від 20.08.2013) та в матеріалі «*Черкаські зупинки «недружні» до людей із інвалідністю*», підготовленому журналістами інтернет-ресурсу «Прочерк» (від 12.09.2014), також порушено проблему користування транспортними засобами. Тематику вільного пересування висвітлено на порталі «ПроВсе» у матеріалі «*За рік інватаксі здійснило 2165 виїздів*» (від 20.02.2013). На нашу думку, названі інформаційні повідомлення виконують такі функції: слугують «сигналом» привернення уваги до проблем людей із особливими потребами; оптимізують процес адаптації людей із інвалідністю в соціум; об'єктивно інформують суспільство про життя вразливої категорії осіб; оперативно повідомляють про новий соціальний проект у місті.

Для багатьох осіб із особливими потребами значущою є *проблема здобуття освіти*, що спричинена насамперед відсутністю необхідних конструкцій для людей із інвалідністю, психологічним дискомфортом, який відчувають особи з фізичними вадами. Журналісти інтернет-порталу «ПроВсе» часто порушують питання освіти дітей із особливими потребами, наприклад, у статтях: «*Дітей із малозабезпечених сімей та учнів з обмеженими фізичними можливостями безкоштовно навчатимуть англійської мови*» (від 05.04.2013); «*У Черкасах розроблять спеціальну програму для навчання дітей із обмеженими можливостями*» (від 08.09.2013). У таких матеріалах актуалізовано соціальну проблему виховання дитини на де-

мократичних засадах, що в подальшому суттєво зменшить бар'єри між соціумом та людиною з особливими потребами як у прямому, так і в переносному сенсі.

У полі зору регіональних інтернет-ЗМІ перебувають і публікації на тему *працевлаштування людей із особливими потребами*, що засвідчують матеріали сайту «Прочерк» «У Черкасах «особливим» безробітним шукали роботу» (від 03.12.2013); сайту «0472» «За 8 місяців цього года на Черкащині трудоустроєно 392 інваліда» (від 3.10.2013). У статті «На Черкащині прокуратура встановила численні порушення у сфері працевлаштування інвалідів» (інтернет-видання «Прочерк» від 01.04.2014) описано факти зловживання владою з боку деяких підприємств Черкаської області в ситуації створення робочих місць для людей із особливими потребами.

Тема *специфічних умов проживання* людей із особливими потребами теж актуальна на інтернет-сторінках регіональних видань. Так, у березні – квітні 2014 року в місцевих ЗМІ була запропонована низка публікацій про недобудований будинок для дітей-інвалідів по вулиці Конєва, що в Черкасах. Матеріали «Черкаської семье інвалідов не хватило квартиры» («0472») та «У будинку для дітей-інвалідів квартир вистачило не всім» («Прочерк») розкривають правове поле розв'язання квартирного питання. У статті «Батьки дітей-інвалідів просять таки видати їм омріяні квартири» журналісти «Прочерку» порушують питання про власне житло для дітей із вадами розвитку. Публікація «Батьки привели дітей-інвалідів на сесію міськради» («Прочерк») продовжує попередню статтю. Житлові баталії супроводжуються наступною статтею цього ж дня, підготовленою пізніше: «Батьки дітей-інвалідів домоглися негайного розгляду їхнього питання». Цикл публікацій про добудову спеціально обладнаного будинку для дітей-інвалідів завершують матеріали «Черкаська міськрада під тиском виділила 1,5 млн. грн. на добудову будинку для дітей-інвалідів»; «Влада пообіцяла житло чотирнадцятьом сім'ям з дітьми-інвалідами».

Аналіз медіаматеріалів доводить, що найчисленнішою за наповненням є *проблематика повсякденного життя людей із особливими потребами*. Наголосимо, що в матеріалах відсутня проекція повсякденного способу життя людини з особливими потребами на її хворобу. Так, головні підтеми публікацій становлять: спорт, танці, подорожі, мрії, найближчі плани,

конкретні кроки розв'язання проблем, література й мистецтво, освіта, релігія тощо. Наприклад, у матеріалі «Лисянчанин врятував головного суддю Всеукраїнських змагань, який тонує у морі» («ПроВсе», 22.10.2013) ідеться про дозвілля людей із фізичними вадами та про героїський вчинок. Публікація «Концерт для черкаських дітей з дефектами слуха» (сайт «0472», 05.12.2013) розповідає про багатогранні таланти дітей із вадами здоров'я.

Завжди актуальною темою для людей із особливими потребами є *добročинність*. Так, у матеріалі «Черкаські благодирителі бесплатно накормили полторы сотни детей из бедных семей», опублікованому на сайті «0472» від 20.12.2013, подано інформацію про проведення свят для дітей із малозабезпечених сімей у день Святого Миколая, тут також згадують і про «детей с ограниченными возможностями». Матеріал «У Черкасах на благодійному аукціоні продаватимуть унікальні вироби» («ПроВсе», від 14.11.2013) присвячений доброчинності, збиранню коштів для закупівлі «реабілітаційного обладнання для людей із обмеженими фізичними можливостями», що дасть «людям з фізичними обмеженнями надію на одужання». В іншому матеріалі порталу «ПроВсе» «У школі № 32 на благодійному концерті зібрали понад 4 тисячі гривень» (від 19.12.2013) теж ідеться про доброчинність для хворих дітей.

Варто наголосити, що перед сучасними засобами масової інформації постає нагальна проблема формування об'єктивного образу соціально інтегрованої людини, чіє життя обтяжене фізичними вадами. Медіа суттєвою мірою впливають на ставлення суспільства до цієї категорії населення, тому їхня соціальна місія спонукає до пошуку нових інформаційних практик – етично виважених, об'єктивних, базованих на постулаті про те, що людина з фізичними вадами – теж повноцінна, лише має особливі потреби.

Як засвідчило опрацювання веб-джерел, у матеріалах черкаських регіональних інтернет-ресурсів порушені такі теми: здобуття освіти; працевлаштування; облаштування власного помешкання; засоби й технології для життєдіяльності; таланти людей із особливими потребами; права та закони; доброчинність. Саме широкий тематичний спектр, на нашу думку, допомагає яскраво й динамічно віддзеркалити образ людей із особливими потребами, запобігає розхитуванню «суспільних ваг» стосовно

соціально вразливих груп населення, проте кількість матеріалів досліджуваної тематики в опрацьованих інтернет-ресурсах не є достатньою, оптимальною.

У підсумку зауважимо, що для підвищення ефективності інтернет-матеріалів, присвячених проблемам людей із особливими потребами, посилення соціального впливу інформації необхідно опубліковувати виступи, коментарі, поради відомих фахівців, зокрема з громадсь-

кого сектору, а також контактну інформацію про органи влади, установи, організації, добротинні фонди, до компетенції яких належить розв'язання проблем життя людей із особливими потребами. У перспективі варто досліджувати досвід різних ЗМІ, що інформують про людей із інвалідністю як про повноцінних осіб, а також аналізувати шляхи нівелювання, перекладу упередженого ставлення в суспільстві до людей із фізичними вадами.

Література

1. Алпатова П. С. Людина з обмеженими фізичними можливостями в міському середовищі / П. С. Алпатова, Т. С. Зуб // Соціологія. — 2006. — № 1. — С. 7—16.
2. Головина Т. А. Отражение журналистами феномена инвалидности в СМИ / Т. А. Головина // Вестник ВГУ. Серия : Филология. Журналистика. — 2013. — № 2. — С. 137—141.
3. Красномоєць В. А. Людський розвиток осіб із інвалідністю в Україні: оцінка стану забезпечення / В. А. Красномоєць // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки : зб. наук. пр. / за заг. ред. : Л. М. Фільштейн. — Кіровоград : КНТУ, 2010. — № 17. — С. 367—374.
4. Стрельник О. О. Гендер, інвалідність та материнство: проблеми та перепони / О. О. Стрельник // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. — Вип. 16. — С. 621—635.
5. Федорова О. А. Основные подходы к проблеме социальной интеграции инвалидов в современном обществе [Электронный ресурс] / О. А. Федорова // Современные проблемы науки. — 2013. — № 1. — Режим доступа : www.es.rae.ru/science/195-886.
6. Фудорова Е. Н. Некоторые теоретические аспекты социального статуса лиц с ограниченными возможностями / Е. Н. Фудорова // Пятые Ковалевские чтения : мат. науч.-практ. конф., 12—13 ноября 2010 г. / отв. ред. Ю. В. Асочаков. — СПб. : Скифия-принт, 2010. — С. 157—160.
7. Фудорова О. М. Роль ЗМІ у висвітленні життєвого успіху осіб із обмеженими можливостями в сучасній Україні / О. М. Фудорова // Соціологія майбутнього : наук. журн. з проблем соціології молоді та студентства. — 2011. — № 2. — С. 115—132.
8. Фудорова О. М. Роль мас-медіа у формуванні громадської думки щодо осіб із обмеженими можливостями: експертні оцінки / О. М. Фудорова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2012. — № 993. — Вип. 29. — С. 117—125.

УДК 007:304:659.3

О. П. Подпружнікова

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Спеціалізовані інтернет-ресурси як засіб інформування в аспекті інтеграції в суспільство осіб із особливими потребами

Подпружнікова О. П. Спеціалізовані інтернет-ресурси як засіб інформування в аспекті інтеграції в суспільство осіб із особливими потребами. Статтю присвячено дослідженню інформаційних та інтегративних можливостей спеціалізованих інтернет-ресурсів в контексті формування інклюзивного середовища. В роботі вивчається специфіка інформування користувачів сайтами, які висвітлюють проблеми лю-

дей із функціональними порушеннями, особливості подачі інформації відповідно до фізичних особливостей реципієнта, а також інтегративні та адаптивні перспективи, котрі здатні відкривати популярні додаткові сервіси, реалізовані на спеціалізованих інтернет-ресурсах.

Ключові слова: *інтернет-ресурси, інформування, інтеграція, інклюзія, адаптація, засоби масової інформації, особи з особливими потребами, інвалідність.*

Подпружникова О. П. Специализированные интернет-ресурсы как средство информирования в аспекте интеграции в общество лиц с особыми потребностями. Статья посвящена исследованию информационных и интеграционных возможностей специализированных интернет-ресурсов в контексте формирования инклюзивной среды. В работе изучается специфика информирования пользователей сайтами, которые освещают проблемы лиц с функциональными нарушениями, особенности подачи информации в соответствии с физическими особенностями реципиента, а также интеграционные и адаптационные перспективы, которые способны открывать популярные дополнительные сервисы, реализованные на специализированных интернет-ресурсах.

Ключевые слова: *интернет-ресурсы, информирование, интеграция, инклюзия, адаптация, средства массовой информации, лица с особыми потребностями, инвалидность.*

Podpruzhnikova O. Specialized online resources as a means of informing in the aspect of integration of persons with disabilities into society. The article is devoted to information and integration of specialized Internet resources in the context of an inclusive environment. The article examines the specifics of users informing by sites dedicated to problems of persons with functional impairment, especially information recipient, physical properties, respectively, as well as integration and adaptation perspectives, which are able to open popular additional services which are implemented at specialized Internet resources.

Keywords: *Internet resources, information, integration, inclusion, adaptation, media, people with disabilities, disability.*

Соціальна інтеграція людей із обмеженими функціональними можливостями є одним із пріоритетних об'єктів уваги в розвинених країнах світу. Це одна зі складових гармонізації відносин між різними соціальними групами та важливий чинник успішного творення єдиної системи цінностей та ідеалів [4]. Важливу роль у цьому контексті відіграє інформування аудиторії про ті чи інші важливі для людей із особливими потребами події, донесення корисної інформації тощо.

На жаль, висвітлення тих чи інших сфер життя осіб із інвалідністю традиційними ЗМІ є неповним та, як правило, не відповідає завданням їх інтеграції в суспільство. Проте саме ЗМІ нерідко виступають важливим фактором соціальної адаптації цієї категорії громадян, не тільки визначаючи їх систему цінностей, але і впливаючи на ставлення до них суспільства [1:304]. Так, в українських мас-медіа в більшості випадків увага аудиторії концентрується на проблемах соціальної допомоги та медико-технічного забезпечення (проблеми вибору та отримання протезів, візків та інших допоміжних засобів), рідше – спостерігаємо повідомлення про значущі спортивні перемоги або творчі успіхи як приклади досягнень попри страждання. При цьому майже ніколи не зустрічаємо в матеріалах ЗМІ людину з інвалідністю в ролі експерта в певній сфері, матері, пересічного учасника різних суспільно значущих подій.

У результаті в суспільстві формується об-

раз особи з особливими потребами як людини якщо не хворої, то принаймні такої, яка постійно потребує особливих умов та піклування, не здатної виконувати більшість базових соціальних ролей. При цьому проблема негативного стереотипу інвалідності самими журналістами не усвідомлюється тією мірою, якої було б достатньо для ефективної інтеграції [4]. Ситуація також ускладнюється наявністю суб'єктивних підстав для дезінтеграції, таких як недорозвиненість громадської свідомості, слабкі мотиваційні механізми, нестійкість прагнення незалежного життя та соціальної суб'єктності [2], недостатньо високий рівень пристосованості міської інфраструктури та інші технічні перешкоди.

За названих обставин вважаємо за необхідне констатувати, що наразі традиційні вітчизняні ЗМІ не виконують належним чином інтегративної функції, недостатньо ефективно впливають на існуючі в суспільстві стереотипи, котрі ускладнюють процес усебічної інтеграції груп населення із функціональними обмеженнями, та не вповні забезпечують потреби людей із інвалідністю в комунікації – як у вигляді отримання необхідної загальної або специфічної інформації, так і на рівні формування образу такої людини як повноцінного та рівноправного учасника всіх сфер суспільного життя.

За таких умов посилюється потреба в спеціалізованих засобах масової інформації, здатних забезпечувати комунікаційні потреби лю-

дей із особливими потребами. Найчастіше в якості таких засобів обираються інтернет-ресурси через їх здатність доносити інформацію у формах, зручних для сприйняття особами зі специфічними порушеннями.

Попри очевидну актуальність порушених нами питань, знаходимо небагато розвідок, присвячених переважно шляхам інтеграції осіб із особливими потребами інструментами традиційних засобів масової інформації. Серед авторів таких робіт – М. Н. Кім, Г. В. Лазутіна, А. А. Рябова, А. А. Тертичний та інші. Проте майже зовсім увага не приділяється саме спеціалізованим інтернет-ресурсам як засобу інформування та соціальної інтеграції людей із особливими потребами.

Тож метою нашої статті є виявлення специфічних інтегративних і комунікативних функцій та переваг спеціалізованих інтернет-ресурсів, ініційованих громадськими організаціями або окремими ініціативними групами.

Однією з головних переваг спеціалізованих інтернет-ресурсів, порівнянні з неспеціалізованими ЗМІ та спеціалізованими друкованими виданнями, є *можливість отримати інформацію у вигляді, зручному для сприйняття* конкретним адресатом. Так, наприклад, на сайті Харківської громадської організації незрячих юристів (<http://jurist.org.ua>) користувачеві надається можливість регулювати розмір шрифту незалежно від налаштувань браузера, а також реалізована віртуальна громадська приймальня, завдяки якій людина з труднощами пересування може поставити питання юристу, не виходячи із власної квартири. Також на спеціалізованому інтернет-ресурсі для інвалідів disability.ru реалізований чат, у якому, завдяки специфічному технічному рішенню програмістів, мають змогу без перешкод спілкуватися як люди без вад, так і незрячі користувачі.

Серед не менш важливих інформаційних можливостей, які надають спеціалізовані інтернет-ресурси, – *можливість отримати специфічну інформацію*. Це нерідко юридична інформація, завдання якої – допомогти боротися з випадками дискримінації по відношенню до людей із різного роду вадами, відомості про різноманітні технічні прилади та актуальні наукові відкриття, спрямовані на подолання тих чи інших хвороб або оптимізацію реабілітаційного процесу, інформація про вакансії, які можуть зацікавити цільову аудиторію. Також відповідні ресурси нерідко розміщують повідомлення про спеціальні святкові, спортивні та інші заходи

для людей із особливими потребами. Така інформація наявна на більшості сайтів громадських організацій, проте майже зовсім не висвітлюється традиційними ЗМІ через низький рівень зацікавленості в ній широкої аудиторії.

Окрім інформаційних функцій спеціалізованих інтернет-ресурсів, варто відзначити також інтегративні. Так, велика кількість відповідних сайтів надає можливості для професійного самовизначення та самореалізації осіб із особливими потребами. На вже згаданому ресурсі Харківської громадської організації незрячих юристів для користувачів працюють безпосередньо люди з вадами зору, а творці інтернет-сторінки Благодійного фонду розвитку комп'ютерних та інформаційних технологій для інвалідів «АІК» (<http://www.aik.ua>) – переважно люди, які пересуваються на інвалідних візках. Окрім розміщення різноманітної інформації про події та заходи, пов'язані з актуальними проблемами людей із інвалідністю, за допомогою сайту залучаються бажаючі взяти участь у різних програмах, спрямованих на навчання ІТ-спеціальностям, а також пропонується безкоштовне створення сторінок неприбутковим організаціям. Також варто відзначити сайт Наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики» (<http://isp.rehab.org.ua>), де висвітлюються як наукові події, що стосуються проблем інвалідності, так і окремі дослідницькі успіхи людей із особливими потребами. Такі інтернет-ресурси, окрім власне допомоги в трудовій самоідентифікації та надання можливості отримання професійного досвіду, сприяють формуванню образу людей із інвалідністю як конкурентоспроможних суб'єктів ринку праці та наукового процесу.

Важливим фактором соціальної адаптації осіб із особливими потребами є *актуалізація творчого потенціалу*. Так, на вже згаданому сайті Наукового товариства інвалідів «Інститут соціальної політики» розміщуються фотографії робіт лауреатів творчих конкурсів. Деякі зі спеціалізованих інтернет-ресурсів, серед яких уже згадуваний портал disability.ru надають можливість створити власний блог. Окрім цього, існує інтернет-радіостанція «Smile», де в якості діджеїв виступають люди з різного роду функціональними обмеженнями. Вважаємо, що такі сервіси здатні не лише розкрити творчий потенціал залученої особи та мотивувати на подальшу актуалізацію здібностей, але й ефективно формувати образ людини з інвалідністю як усебічно розвиненої особистості.

Одним із неоднозначних аспектів вивчення спеціалізованих інтернет-ресурсів є інтегративна сутність *комунікаційних можливостей*, котрі вони надають. Більшість таких сайтів мають форуми та чати, де користувачі можуть обговорити ті чи інші події і явища, а також розширити коло соціальних контактів. Такі сервіси надають додаткові можливості для самореалізації, створення нових соціальних зв'язків, розвитку комунікаційних навичок, що більшість самих користувачів оцінюють як позитивне явище. Проте виникає загроза заміщення різноманіття соціальних контактів вузьким колом осіб зі схожими функціональними особливостями, спілкування за інтересами – спілкуванням за фізіологічними ознаками, що здатне створити більш комфортні психологічні умови для комунікації, проте значно обмежує інтегративний ефект.

Аналізуючи переваги, котрі надають користувачам спеціалізовані інтернет-ресурси, варто відзначити також сервіси, покликані допомогти в *реалізації людей із особливими потребами у сфері гендерних відносин*. Для реалізації таких функцій розробники спеціалізованих сайтів найчастіше вдаються до створення сторінок знайомств, дощок оголошень або чатів. Відповідний контент знаходимо на вже згаданому порталі «Disability», а також на сайтах www.inva-life.ru, www.inva-support.cn тощо. Нерідко зустрічаємо навіть ресурси, повністю присвячені знайомствам: сайт знайомств «Надія» (disability-people.com), mykontakts.org, alldisabled.com, kontakts.kiev.ua, problemmeeting.ru тощо, – а також сторінки в соціальних мережах, спрямовані на забезпечення можливості гендерної самореалізації для осіб із особливими потребами. З огляду на те, що такі сервіси містять більшість сайтів відповідного спрямування, робимо висновок про їх популярність серед цільової аудиторії, а відтак

– і про наявність бар'єрів, котрі ускладнюють реалізацію гендерних функцій за межами інтернет-спілкування. Серед них найбільш складними для самостійного подолання є значна кількість фізичних бар'єрів, відсутність спеціально обладнаного транспорту, в'їздів у будівлі, ліфтів та місць громадського користування, а також наявні в суспільстві стереотипи, пов'язані з образом людини з фізичними обмеженнями, в результаті яких суспільство відмовляє інвалідам у статевого вираженні, розглядаючи цю категорію безвідносно статі [3]. Проте варто констатувати, що гендерний аспект самореалізації є важливим елементом соціалізації осіб із особливими потребами, що підтверджується популярністю відповідних сервісів на спеціалізованих інтернет-ресурсах.

Отже, констатуючи недостатність уваги, яка приділяється соціальній інтеграції людей із особливими потребами традиційними ЗМІ, незадовільну інтенсивність та якість їх роботи, спрямовану на формування у свідомості широкої аудиторії образу людини з інвалідністю як повноцінного учасника всіх сфер суспільного життя, варто погодитися також із тим, що спеціалізовані інтернет-ресурси здатні виконувати функцію інформування лише частково – через специфіку самого каналу комунікації та відносно вузьку аудиторію. Проте великого значення для соціальної адаптації користувачів із особливими потребами набувають додаткові сервіси, специфічні саме для спеціалізованих інтернет-ресурсів, котрі здатні допомогти людині із функціональними обмеженнями актуалізувати творчий потенціал, реалізуватися у професійній чи особистій сферах або просто розширити коло соціальних контактів. Тож їх роль у соціальній інтеграції осіб із особливими потребами й надалі залишатиметься надзвичайно актуальною.

Література

1. Мазунина Н. А. Современные российские СМИ как инструмент отражения процесса социальной интеграции лиц с ограниченными возможностями здоровья [Электронный ресурс] / Н. А. Мазунина // Историческая и социально-образовательная мысль. — 2014. — № 4 (26). — С. 304—307. — Режим доступа : <http://www.hist-edu.ru/index.php/hist/article/view/413/407>.
2. Петросян В. А. Интеграция инвалидов в российское общество : дисс. на соискание науч. степени докт. соц. наук [Электронный ресурс] / В. А. Петросян — М., 2011. — Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/integratsiya-invalidov-v-rossiiskoe-obshchestvo>.
3. Петруняк Н. Особливості усвідомлення інвалідності дівчатками-студентками: гендерний аспект [Електронний ресурс] / Надія Петруняк // Український науковий журнал "Освіта регіону. Політологія. Психологія. Соціальні комунікації". — № 3. — К., 2011. — Режим доступу :

<http://social-science.com.ua/article/602>.

4. Рябова А. А. Журналистика как инструмент социальной интеграции людей с инвалидностью : дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : 10.01.10 [Электронный ресурс] / Рябова Алёна Александровна. — М., 2011. — 178 с. — Режим доступа : <http://mediascope.ru/node/884>.

УДК 070:316.772.3:004.738.5

О. О. Полумисна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**Соціальні мережі як засіб комунікації для людей із обмеженими
можливостями (на прикладі «ВКонтакте»)**

Полумисна О. О. Соціальні мережі як засіб комунікації для людей із обмеженими можливостями (на прикладі «ВКонтакте»). У статті проаналізовано роль комп'ютерних технологій та Інтернету в житті людей із обмеженими можливостями, розглянуто вплив соціальних мереж, зокрема соціальної мережі «ВКонтакте», на комунікацію цих людей, умови їх адаптації до соціуму.

Ключові слова: комунікація, соціальні мережі, інтернет-співтовариство.

Полумысная О. А. Социальные сети как средство коммуникации для людей с ограниченными возможностями (на примере «ВКонтакте»). В статье проанализировано роль компьютерных технологий и Интернета в жизни людей с ограниченными возможностями, рассмотрено влияние социальных сетей, в частности социальной сети «ВКонтакте», на коммуникацию этих людей, условия их адаптации к социуму.

Ключевые слова: коммуникация, социальные сети, интернет-сообщество.

Polumysna O. Social networks as a means of communication for people with special needs (based on the example of the «VKontakte»). The article analyses the role of computer technology and the Internet in the life of people with special needs. It also considers the influence of social networks, in particular the social network «VKontakte», on the communication of these people, their adaptation to social environment.

Keywords: communication, social networks, internet community.

На сьогодні завдяки прогресивному розвитку комп'ютерних технологій та Інтернету, який за останні десятиліття перетворився на найпопулярнішу інформаційно-комунікаційну структуру, з'явилися значні переваги для людей із обмеженими можливостями. Мережа дозволяє брати їм активну участь у суспільному житті, і саме інтернет-технології дають змогу людині з обмеженими можливостями жити більш повноцінним життям, аніж це було раніше.

Інвалідність як соціальне явище притаманна кожній державі. Рівень інвалідизації в наш час становить близько мільярда, а це 15 % від усього світового населення. В Україні ця проблема становить близько 6 %.

Відповідні проблеми багаторазово підніма-

лися науковцями в різноманітних контекстах [1–5] з метою оптимізації ситуації.

Світова спільнота ставить перед собою завдання полегшити цим людям життя. Для прикладу можна навести діяльність міжнародної професійної організації Internet Society, яка займається розвитком і забезпеченням доступності мережі Інтернет. Ця організація співпрацює з органами влади та іншими інтернет-товариствами з метою покращити доступ до Інтернету для людей із обмеженими можливостями, усунути бар'єри, які заважають особі з інвалідністю повноцінно брати участь у житті суспільства, а саме: мають бути розроблені веб-сайти для людей із поганим зором, послуги мають бути доступними за ціною та ін. Також ця організація разом із іншими керівними, ре-

гуляторними органами, компаніями розробляє законодавчі та регуляторні інструменти для покращення доступу до Інтернету людям із обмеженими можливостями.

Що стосується України, у місті Харкові функціонує Єдина соціальна мережа. Завдяки їй з'явилася можливість повною мірою ознайомитися з правами інвалідів, завантаживши правову абетку з сайту. Звернувшись до цієї мережі, люди можуть з'ясувати питання, що стосуються оформлення оплати житлово-комунальних послуг, різних пільг, виплат, та отримати повну відповідь на свої питання.

У Конвенції ООН щодо права інвалідів зазначено, що доступ до інформаційно-комунікаційних технологій – це одна із умов, яка дозволяє людям із інвалідністю більш повноцінно брати участь у всіх сферах життя. Більше 100 країн підписали й ратифікували цю Конвенцію, зокрема й Україна, влада якої постановила проводити дії, зазначені в законі «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів» (ст. 9. Доступність), але при цьому в законодавстві немає жодних відповідальних юридичних наслідків за невиконання того, що пов'язано з проблемами людей із обмеженими можливостями. Як зазначає О. Ткаченко на сторінках газети «Без Бар'єрів», фактично в нашому законодавстві відсутнє те, що передбачає Конвенція, а саме – обов'язок держави і її відповідальність щодо прав інвалідів. Загалом, у розвинутих країнах існує твердження, що рівень економічного, політичного та морального здоров'я того чи іншого суспільства або держави можна визначити за становищем осіб із інвалідністю в цьому суспільстві або державі. На жаль, особистість людини з обмеженими можливостями в нашій країні формується в умовах певної ізоляваності від суспільства, недостатньої моральної підтримки та матеріального забезпечення з боку держави, що є ознакою їхнього неналежного соціального захисту.

В Україні існують певні бар'єри на шляху до створення необхідних умов для осіб із особливими потребами:

- у першу чергу, ментальні (проблема усвідомлення здоровими людьми ситуації та специфічне ставлення до осіб із обмеженими можливостями);
- по-друге, фізичні (архітектурна і транспортна недоступність, що є перешкодою для освіти, праці, пересування тощо);
- та інформаційні (здебільшого стосується людей із вадами зору – відсутність дублювання

звуковою інформацією візуальних даних; слуху – відсутність дублювання візуальною інформацією звукових даних; психічного розвитку – відсутність подання інформації у спрощеному вигляді тощо).

В умовах існуючої для осіб із особливими потребами незручності в побуті складно переоцінити роль інформаційних технологій, за допомогою яких можна віртуально спілкуватися, навчатися, підвищувати кваліфікацію, займатися творчістю. З'явилася небачена до цього можливість спілкування, завдяки якій людина підтримує зв'язок із іншими людьми, орієнтується у світових процесах.

Спілкування визначається як складний процес взаємодії між людьми, що полягає в обміні інформацією, а також у сприйнятті й розумінні партнерами один одного.

У першу чергу, згадаємо такий вид спілкування (у якому бере участь в основному молоді), як участь в інтернет-форумах, присутність на сайтах, створених спеціально для людей із обмеженими фізичними можливостями. На жаль, відвідуваність цих сайтів харків'янами вкрай низька. Виходячи з тем форумів, ідентифікувати їх як форуми для людей із особливими потребами можна, тільки переглядаючи теми, що стосуються захворювань, інвалідності й проблем, з якими зіштовхуються люди з обмеженими можливостями. Як показало дослідження, у форумах не беруть участі люди, яких самі форумчани називають «нормальними», їх не допускають, підкреслюючи й закріплюючи існуючий поділ. Комунікації у віртуальних форумах і в реальному житті утруднені відсутністю практики спілкування й міфічними уявленнями одних щодо інших.

Інтернет значною мірою збагатив можливості комунікації, не кажучи вже про соціальні мережі, які останнім часом набули виняткової популярності.

За М. Кригіною, «соціальна мережа – інтерактивний багатокористувацький сайт, контент (зміст) якого наповнюється його відвідувачами, з можливістю вказування будь-якої інформації про певну людину, за якою акаунт (сторінку) користувача можуть знайти інші учасники мережі [4].

Іншими словами, соціальна мережа виступає певним соціальним простором, у якому спілкування як діяльність представлена не в традиційній «живій» формі, а набуває рис простої комунікації. Соціальні мережі сприяють, поперше, організації соціальних комунікацій між

людьми, і, по-друге, реалізації їх базових соціальних потреб, і є незамінним засобом спілкування в сучасному суспільстві.

Завдяки соціальним мережам легко знайти людей зі спільними інтересами, хобі та світоглядом. Окрім того, багатьом у мережі психологічно значно простіше спілкуватись, аніж при особистій зустрічі. Ці причини обумовлюють створення та активний розвиток інтернет-співтовариств – груп людей зі спільними інтересами, котрі спілкуються переважно через Інтернет та географічно віддалені одні від одних. Термін «співтовариство» наділяється почуттям співучасті, традиції, а також зв'язками, що ґрунтуються на розумінні, згоді і єдності мови.

Для дослідження ми обрали одну з найпопулярніших соціальних мереж «ВКонтакте» та її співтовариства, створені для комунікації людей із обмеженими фізичними можливостями.

Основне коло спілкування цих осіб становлять в основному люди з подібними проблемами, а також члени їхніх родин. Якщо останні виявляються такими в силу просторової близькості, то люди зі схожими життєвими обставинами близькі в силу зрозумілості, потрібності свого досвіду. Вони створюють віртуальні співтовариства, в межах яких вирішують свої питання. Зі слів цих людей, завдяки спілкуванню в мережі вони відчують себе на рівні зі здоровими, допомагають один одному порадами: радять ліки, вправи, які можуть полегшити життя. І, як видно з їх спілкування, хворі люди часто виявляються сильнішими за здорових. Комунікація на них впливає позитивно, покращується настрій від відчуття, що ти допоміг комусь такому ж, як і ти.

Так, на сторінках одного зі співтовариств (майже всі вони створені за спільним принципом) під назвою «Люди с ограниченными возможностями» (місце розташування – м. Полтава), є декілька так званих рубрик, де, в першу чергу, можна переглянути вакансії, що пропонуються для людей із різною тяжкістю захворювань, а це, можливо, єдиний шанс реалізувати себе. Сьогодні достатньо видів діяльності, які можна виконувати вдома, контактуючи з роботодавцем за допомогою різних засобів

зв'язку. До таких видів робіт належать набір текстів, розробка програм, пошук інформації в системі Інтернет, виконання робіт із комп'ютерної графіки та макетування, розробка презентацій, Web-дизайн, ведення бази даних тощо. На відміну від здорових людей, люди з обмеженими функціональними можливостями володіють якостями, що вигідно відрізняють їх від інших. Маючи більше часу та меншу кількість відволікаючих інтересів, люди з інвалідністю здатні стати конкурентоспроможними працівниками в цілому ряді видів діяльності, особливо тих, що пов'язані з інформаційними технологіями.

Також є рубрика, за допомогою якої люди знайомляться, спілкуються, закохуються й навіть одружуються. Соціальні мережі в наш час відкривають широкі можливості для знайомства людей із обмеженими можливостями, включаючи в себе різноманітний функціонал простого обміну повідомленнями, завантаження особистих фотографій та фільтрів, які забезпечують пошук користувача за тими чи іншими критеріями.

Окрім цих рубрик, людям із обмеженими можливостями пропонують розвивати свої творчі можливості, брати участь у різноманітних конкурсах. Особливо цікавою, на мою думку, є пропозиція, запропонована в цій групі, створити власний інтернет-журнал і стати журналістами-дописувачами цього видання. Окрім того, великою підтримкою для цих людей є різноманітні розповіді про життя видатних людей із інвалідністю, що певним чином підтримує їх дух.

Відмовитися від соціальних мереж уже ніхто не зможе, оскільки, якщо це мережа для спілкування – то вона дуже зручна, економна і практична, якщо для роботи і творчості – то є швидкою, продуктивною і корисною.

Віртуальне спілкування в мережі допомагає соціалізації цих людей у віртуальному світі. Але, звичайно, реального спілкування, людської підтримки ніщо не зможе замінити, тож необхідно усіляко підтримувати інтеграцію людей із обмеженими фізичними можливостями в суспільство.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. XIII міжнар. наук-практ. конф. (20—21 листоп. 2013 р., м. Київ). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 416 с.
2. Калимулин Д. Интернет как средство социально-культурной деятельности лиц с ограни-

ченними возможностями / Д. Калимулин // Информационные технологии в профессиональной школе. — 2009. — № 6. — С. 77—84.

3. Компьютерная грамотность : уч.-метод. пособ. для слушателей. — Екатеринбург : Ажур, 2011. — 240 с.

4. Крыгина Н. В. Влияние через социальные сети / Н. В. Крыгина. — М. : Фокус-медиа, 2010. — 52 с.

5. Ромахова И. Ю. Доступность информации Web-сайтов для людей с ограниченными возможностями / И. Ю. Ромахова // Молодой ученый. — 2013. — № 4. — С. 683—685.

УДК 070.41:070.48–056. 2(477)

Г. О. Полякова

Запорізький національний університет

Проблеми людей із особливими потребами на шпальтах газети «День»

Полякова Г. О. Проблеми людей із особливими потребами на шпальтах газети «День». У статті розглянуто частоту та спосіб подачі проблем людей із особливими потребами в газеті «День». Аналізуються контексти обговорення проблеми: соціально-інформаційний політичний, юридично-правовий, економічний, культурний, медійний. Простежено часову динаміку представленості проблеми – газетні публікації змінюються кількісно (зростає число згадок проблеми) і якісно: перехід від інформаційного підходу – до просвітницького. Вивчено важливість у конструюванні проблеми коректності вживання термінів на позначення проблем людей із особливими потребами. Журналісти газети використовують традиційну та сучасну термінологію: поруч зі словами «інвалід», «людина, яка має інвалідність» використовуються позначення «людина з особливими потребами», «людина з обмеженими можливостями». Вжито прийнятні з етичного боку позначення та їх антиподи: «людина з особливими потребами», «незрячий», «людина, яка погана чує», «душевнохворі люди», «люди з душевним або емоційним розладом» – і «каліка», «глухий», «німий», «епілептик», «недоумок», «божевільний». Підкреслено, що обсяг інформації та спосіб конструювання проблем людей із особливими потребами в газеті «День» засвідчує перехідний етап від медичної до соціальної моделі інвалідності.

Ключові слова: *проблема, люди з особливими потребами, якісна преса.*

Полякова А. А. Проблемы людей с особыми потребностями на страницах газеты «День». В статье рассмотрены частота и способ подачи проблем людей с особыми потребностями в газете «День». Анализируются контексты обсуждения проблемы: социально-информационный политический, юридически-правовой, экономический, культурный, медийный. Проанализировано временную динамику представленности проблемы – газетные публикации меняются количественно (растет число упоминаний проблемы) и качественно: переход от информационного подхода – к просветительскому. Изучено важность в конструировании проблемы корректности употребления терминов для обозначения проблем людей с особыми потребностями. Журналисты газеты используют традиционную и современную терминологию: рядом со словом «инвалид», «человек, имеющий инвалидность» используются обозначения «человек с ограниченными возможностями», «человек с ограниченными возможностями». Использовано приемлемые с этической стороны обозначения и их антиподы: «человек с ограниченными возможностями», «незрячий», «человек, который плохо слышит», «душевнобольные люди», «люди с душевным или эмоциональным расстройством» – и «калека», «глухой», «немой», «эпилептик», «придурок», «сумасшедший». Подчеркнуто, что объем информации и способ конструирования проблем людей с особыми потребностями в газете «День» свидетельствует о переходном этапе от медицинской к социальной модели инвалидности.

Ключевые слова: *проблема, люди с особыми потребностями, качественная пресса.*

Polyakova A. Problems of people with special needs in the newspaper «The Day». The article examines the frequency and method of supplying the needs of people with special needs in the newspaper «Day». The author analyzes the context of discussing the problem: social and information policy, legal and regulatory, economic, cultural, media. Here are analyzed the temporal dynamics of the representation of the problem – newspaper articles vary quantitatively (increasing the number of mentions of the problem), and qualitatively: the transition from the information approach – to enlightenment. The importance of the problem in the design of correct use of terms to refer to the problems of people with special needs is studied. Journalists use traditional and modern terminology: next to the word «disabled», «people with disabilities» use «people with disabilities», «person with disabilities». Ethically acceptable symbols and their opposites: «people with disabilities», «blind», «a person who is hard of hearing», «mentally ill people», «people with mental or emotional disorder» – and

«cripple», «dull», «dumb», «epileptic», «moron», «crazy» are studied. The findings indicated that the volume of information and method of constructing the problems of people with special needs in the newspaper «Day» refers to the transition from a medical to a social model of disability.

Keywords: *problem, people with special needs, quality press.*

Рівень цивілізованості суспільства визначається ставленням до дітей, жінок, людей із особливими потребами.

Державна гуманітарна політика сприймає людей із соціальними обмеженнями з позиції соціального прагматизму: всіляко декларується і пропагується активне включення в соціум людей із фізичними вадами [8:2].

Із іншого боку – у цій сфері існує багато міфів. Саме вони породжують негативне ставлення та відкрите упередження. Серед найбільш розповсюджених стереотипів такі: люди з особливими потребами пасивні, слабкі, неприємні, залежні, недружні, жалюгідні, тягар для суспільства, вони не в змозі працювати і конкурувати на відкритому ринку праці, неосвічені, потребують благодійної допомоги, від них немає духовної користі суспільству [1:26]. Засоби масової інформації постійно «балансують» між цими двома тактиками: руйнують або ж, навпаки, підкріплюють негативні стереотипи, пов'язані з інвалідністю.

Дослідженням впливу засобів масової інформації на суспільну свідомість та соціальну адаптацію різних груп населення, у тому числі й людей із особливими потребами, займалися А. Домбровська [7], К. Кіннік, Д. Кругман, Г. Камерон [9], І. Ясавєєв [22].

На думку І. Ясавєєва, життя людей із особливими фізичними потребами недостатньо висвітлюється. Причинами цього дослідник називає труднощі конструювання цієї соціальної проблеми: складність використання ЗМІ як каналу проблематизації ситуації. Це зумовлено багатьма чинниками: по-перше, проблема не відрізняється новизною, не відповідає інтересам влади і культурним уподобанням суспільства; по-друге, матеріали, присвячені проблемам людей із особливими потребами, спочатку викликають емоційний відгук в аудиторії, а потім, за концепцією «втоми співчувати», настає емоційне вигорання, або інші стратегії ухилення від повідомлень, «оскільки в цьому випадку відсутні інформаційні приводи, абсолютно немає подій як таких, проблема становища людей із обмеженими можливостями потенційно має вкрай низькі шанси на успіх у конкуренції з іншими соціальними проблема-

ми» [22:158].

Концепція «втоми співчуття» виникла на Заході: дослідники будували гіпотезу, згідно якої постійне висвітлення соціальних проблем веде до втрати здатності їх відчувати. Як підкреслював Е. Даунс, «жалібний вигляд чайки, яка забруднилася нафтою, чи мертвого солдата, блідне, коли ти його бачиш десятий раз» [9:191]. Тому, як зазначають С. Хілгартнер, Ч. Боск, відбувається конкуренція соціальних проблем за «зайве співчуття» – співчуття до подій та явищ, що знаходяться поза колом безпосередніх турбот людини [9:191]. Проблеми людей із особливими потребами найчастіше належать до цього типу.

Інформаційний вплив на соціальну адаптацію, за А. Домбровською, є трибичним процесом і залежить від таких факторів: мас-медіа (змісту повідомлень), масової свідомості (соціальних уявлень) і осіб із інвалідністю як суб'єктів соціальної адаптації (формування потреби в пошуку інформації про можливості реалізації, усвідомлення важливості інформаційних ресурсів для задоволення власних соціальних потреб). Важливим чинником соціальної адаптації людей із обмеженими можливостями є соціально-психологічні особливості сприйняття ними повідомлень мас-медіа і соціальних стереотипів. Регулярне сприйняття ЗМІ дискримінаційних стереотипів інвалідності зумовлює закріплення «пасивного» типу соціальної адаптації людей із особливими потребами [7:5].

Мета статті – виявити обсяг інформації, присвячений проблемам людей із особливими потребами, в якісному друкованому виданні, а також простежити способи їх конструювання.

Предмет дослідження – журналістські матеріали про людей із особливими потребами.

Об'єкт дослідження – газета «День» за період з 1.10.2011 р. по 1.10.2014 р.

Аналіз публікацій показав такі особливості подання цієї проблеми.

1. Проблеми людей із особливими потребами найчастіше обговорюються в соціально-інформаційному контексті, рідше – політичному, в юридично-правовому (новації в законодавстві, захист прав на освіту, отримання медичних послуг тощо), економічному, культурному

(жанр «історії життя» знаменитих людей, які мали особливі потреби).

2. Автори газетних публікацій у «Дні» сфокусовані як на державних структурах (законодавство про реабілітацію інвалідів в Україні, діяльність органів державної влади, громадських організацій та волонтерських рухів), так і власне на людях з особливими потребами, їх житті, соціальній поведінці, стратегії подолання життєвих труднощів (найбільш прислужуються в цьому плані – нариси та інтерв'ю).

3. Власне, наявність іншого підходу щодо створення образу інваліда в соціальному дискурсі, – конструювання його «людського обличчя», пошук людських тем та інтересів, – підвищують соціальну значущість проблеми і вигідно вирізняють цю комунікаційну стратегію видання з-поміж багатьох інших. Зокрема: «Для людей із особливими потребами позитивний результат має не лише спеціальна іпотерапія, а й *просте спілкування з кіньми, можливість погладити й пригостити тварин цукром, спостерігати за ними*» [16]; «Як розповідають ініціатори проекту, одна з основних цілей показу мод для жінок з особливими потребами – *відкрити їхню природну, справжню красу, закріпити впевненість у своїй привабливості, віру в себе та в свій успіх*» [13].

4. Соціально-інформаційний дискурс проблеми містить прийоми романтичного зображення нозологій як невиліковного важкого діагнозу і протиставлення героїчної боротьби як з діагнозом, так і з політичним ладом: «Ліза Шапошнік – стала однією з найбільш відомих людей Євромайдану. Дівчина, яка *страждає на ДЦП*, щодня допомагає мітингарям» [21]; «Під час подій на Майдані Ліза власним прикладом показала мільйонам людей, як треба боротися за майбутнє держави. Незважаючи на те, що дівчина *страждає на ДЦП*, вона працювала волонтером Майдану» [4].

5. У 2014 р. простежується посилення частоти вживання метафоричних перенесень окремих нозологій на політичну сферу. Найбільше це стосується душевних або емоційних розладів, незрячості. При цьому використовується мова нетерпимості й дискримінації: замість вислову «душевнохворі люди» – «божевільний», «псих», замість слова «незрячий», «слабозорий» – «сліпий», «сліпота». Наприклад: «Події у Криму є лише початком дій, які готує Кремль. Про це йдеться у статті *«Путін – божевільний»*, опублікованій у Frankfurter Allgemeine Zeitung, передає «Німецька хвиля»

[14], «Підривав будинки, винищив сотні людей, і своїх зокрема. Потім, звичайно, все списав на чеченців. Гадаю, *Путін просто божевільний*» [2], «Що ж, переважна частина аудиторії «Эха Москвы», переконаний, і без Ганапольського вважає *Путіна божевільним*» [6], «Як можна було всі ці роки страждати на безпрецедентну *політичну сліпоту* й не бачити саме в Росії головної загрози Україні?» [10], «Мушу сказати, що *серед луганчан вистачає і сліпих*. Саме для них хтось пустив чутку про те, що в Луганську начебто діють диверсійні групи нацгвардії» [19], «Безправний, німий *Луганськ, паралізований* страхом і власною німеччю» [18].

6. Уживання нетолерантних позначень конкретних нозологій в культурному контексті проблеми, що зумовлено художньо-публіцистичним стилем, прагненням скоротити дистанцію між автором і читачем: «Щодо Достоевського – феномен генія російської літератури навіть за життя письменника викликав неоднозначні думки. Каторжник, *епілептик*, гравець, що не керує пристрастями, який загрузнув у боргах» [5]; «У першій картині перед нами постає молодий, красивий та енергійний Тарас Шевченко (соліст Донбас Опері Сергій Дубницький). Він чує, як *сліпий* Кобзар Остап Вересай виконує думу поета» [3]. Так само стилем, природою есеїстики зумовлене вживання прислів'їв: «*Сказав сліпий – побачимо, сказав глухий – почуємо*» в есеї про смерть І. Сталіна [15].

7. «Родзинка» цього видання – медійна тематика. Вона не оминула й освоєння теми інвалідності в інформаційному просторі (матеріали про серію документальних фільмів під загальною назвою «*Насамперед ми люди*» [17] або про прем'єру проекту «*Життя на рівних*» на Першому Національному [11]).

8. Часова динаміка представленості проблеми – протягом 2011–2014 рр. газетні публікації змінюються кількісно: зростає число згадок проблеми (197 у 2011 р., 294 – у 2014 р.), що засвідчує постійний інтерес авторів. Простежуються і якісні зміни: від інформаційного підходу – до просвітницького. Переважно починає йтися про потребу інтеграції людей із інвалідністю у соціум як повноцінних членів суспільства рівних можливостей. Словосполучення «інтеграція в соціум» вживається достатньо часто в значенні інтеграції в ЄС, інтеграції кримсько-татарської чи ромської спільноти в український соціум. Проте буквально поняття «інтеграція в соціум людей із особливими пот-

ребами» в досліджуваних текстах не представлено.

Важливим у зазначеній темі є коректне вживання термінології, що позначає коло про-

блем людей із особливими потребами.

Кількісний аналіз використання ключових слів у газеті «День»:

Ключові слова	Період дослідження			
	2014 рік	2013 рік	2012 рік	2011 рік
Інвалід	84	79	75	68
Людина, яка має інвалідність	11	30	25	21
Тяжка інвалідність; Спіткала інвалідність; Інвалідність і смерть	-	2	1	-
Людина з особливими потребами	35	28	12	7
Людина з обмеженими можливостями	20	13	20	6
Не інвалід, а нормальна, здорова людина	-	-	-	-
Людина, яка використовує інвалідний візок	10	11	11	3
Людина, яка прикута до інвалідного візка	1	1	-	-
Має ДЦП	11	11	11	4
Страждає на ДЦП, хворий на ДЦП	1	3	5	5
Лихо під назвою ДЦП	-	1	-	-
Має інвалідність в результаті поліомієліту	-	-	1	-
Страждає від поліомієліту, жертва поліомієліту	-	-	-	-
Розумово відстала людина	-	2	2	1
Відстала, розумово неповноцінна	-	-	-	-
Дитина (людина) із затримкою у розвитку	1	1	-	1
Недорозвинений, слабоумний, недоумок	3	2	3	3
Людина з синдромом Дауна	7	6	5	5
Даун, монголоїд	-	-	-	1
Людина з епілепсією; людина, яка має епілептичні напади	2	4	2	-
Людина, яка страждає на епілепсію	2	-	1	-
Епілептик	-	-	1	
Душевнохворі люди; Люди з душевним або емоційним розладом	2	1	3	2
Божевільний, псих	30	25	19	15
Незрячий	13	15	14	21
Сліпий	24	18	17	15
Людина, яка погано чує	1	1	1	-
Глухий	4	6	3	3
Глухонімий	1	-	-	-
Людина з труднощами в спілкуванні; людина з вадами мовлення	-	-	-	-
Німий	3	2	1	1
Порушення опорно-рухового апарату	1	-	-	-
Хворий	20	18	15	13
Каліка	7	7	3	2
Інтеграція в соціум	-	-	-	-
Разом	294	287	240	197

Зіставлення ключових слів у журналістських матеріалах, котрі впливають на суспільну

свідомість і власне на соціальну адаптацію інвалідів, показало:

• у публікаціях переважають загальні згадки без розгляду проблем конкретних нозологій (див. таблицю);

• простежується використання традиційної та сучасної термінології: Поруч зі словом «інвалід», «людина, яка має інвалідність» (медична та юридична моделі інвалідності) використовуються позначення «людина з особливими потребами», «людина з обмеженими можливостями» (соціальна модель інвалідності) тощо;

• у 2012–2013 рр. у публікаціях вжито вислови «тяжка інвалідність», «спіткала інвалідність», «інвалідність і смерть», що сприяють сегрегації за ознакою здоров'я;

• серед конкретних нозологій у матеріалах найбільш представлені люди з душевним або емоційним розладом, незрячі, що, ймовірно, говорить про поширеність цих хвороб серед населення (див. таблицю);

• журналісти «Дня» інколи порушують правила коректної мови, коли пишуть про інвалідів: зокрема, іноді вживають слова «глухий», «німий» – неможливість спілкування, контакту; «хворий» – значить, треба лікувати; «людина, яка прикута до інвалідного візка», «лихо під назвою ДЦП», «людина, яка страждає на епілепсію» – це викликає співчуття і жалість, уявлення про фатальність, неможливість жити нормально; гидливість викликають слова «каліка», «епілептик», «недоумок», «даун»; «псих», «божевільний», крім усього іншого, викликають страх, пов'язаний з непередбачуваністю, небезпекою. Такі терміни мають цілком негативне забарвлення, і на довершення всього, це вислови, яких виховані люди уникають в будь-яких обставинах. Вжито й більш прийнятні з

етичного боку позначення: «людина з особливими потребами», «незрячий», «людина, яка погано чує», «душевнхворі люди»; «люди з душевним або емоційним розладом» та ін. (див. таблицю). Для порівняння наведемо такі уривки: «Якось моєму чоловіку в розмові хтось сказав: «Вона в тебе – *каліка*». А чоловік відповів: «Вона – *інвалід*, а *каліки* бувають з *руками і ногами*», – розповіла ВВС Алла Лисенко з Дніпропетровська, яка на XIV Параолімпійських Іграх у Лондоні завоювала золоту нагороду у дисципліні «академічне веслування» [12]; «Ці вимоги, як кажуть, прописані кров'ю, говорить Дмитро і згадує загиблих товаришів. А скільки з них поранили, контужених, *калік* на все життя!» [20].

Обсяг інформації та спосіб конструювання проблем людей із особливими потребами в газеті «День» засвідчує перехідний етап від медичної до соціальної моделі інвалідності. Серед журналістів обраного видання домінує тактика підвищення соціальної значущості проблем людей, які мають особливі потреби, створено позитивний образ людей із інвалідністю. Проте залишається практика ретрансляції негативних стереотипів: як і інші меншини, права яких порушуються більшістю, інваліди ображаються на слова, що підкреслюють їхнє становище, викликають жалість та інші негативні асоціації. Тому журналістам слід логічно і цілком доречно використовувати відповідну термінологію.

Перспектива подальших наукових студій – дослідження інших каналів поширення інформації про людей, які мають інвалідність, їх інформаційної підтримки за допомогою єдиного інформаційного простору.

Література

1. Байда Л. Інвалідність та суспільство : навч. посіб. / Л. Байда, О. Красюкова. — К. : Київ. ун-т, 2011. — 188 с.
2. Валентин Сильвестров: «Майдан – це соборність» [Електронний ресурс] // День. — 2014. — 19 берез. — Режим доступу : www.day.kiev.ua/.../190314-silvestrov-muzika-pidlosti-ganbitimidzh-rosiyi-zavoyovuvati-potribno-kulturoyu.
3. Веремейко Р. «Шлях Тараса» як зразок єдності [Електронний ресурс] / Р. Веремейко // День. — 2014. — 15 квіт. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/shlyah-tarasyak-zrazok-iednosti>.
4. Волонтерка Євромайдану з Донеччини Ліза Шапошнік житиме в Тернополі [Електронний ресурс] // День. — 2014. — 20 черв. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/news/200614-volonterka-ievromaydanu-z-donechchinii-liza-shaposhnik-zhitime-v-ternopoli>.
5. Гордійчук І. Євген Миронов: «Особисте життя Достоевського було матеріалом для його романів» [Електронний ресурс] / І. Гордійчук // День. — 2012. — 18 січ. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/ievgen-mironov-osobiste-zhittya-dostoievskogo-bulo-materialom-dlya-yogo-romaniv>.

6. Грабовський С. «Братні народи» та «божевільні лідери» в аріях московського гостя [Електронний ресурс] / С. Грабовський // День. — 2014. — 21 лип. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/suspilstvo/bratni-narodi-ta-bozhevilni-lideri-v-ariyah-moskovskogo-gostya>.
7. Домбровская А. Роль средств массовой информации в процессе социальной адаптации инвалидов в современной России : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. социол. наук : спец. 22.00.04 / А. Ю. Домбровская. — Тула, 2006. — 22 с.
8. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» : станом на 06.10.2005 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2012. — 3 с. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961>.
9. Кинник К. «Усталость сострадать»: коммуникация и чувство опустошенности в отношении социальных проблем / К. Кинник, Д. Кругман, Г. Камерон // Средства массовой коммуникации и социальные проблемы : хрестом. / [сост. И. Ясавеев]. — Казань : Казан. ун-т, 2000. — С. 187—217.
10. Лосєв І. Реальне життя і передвиборча риторика [Електронний ресурс] / І. Лосєв // День. — 2014. — 17 жовт. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/media/realne-zhittya-i-peredviborcha-ritorika>.
11. Лубчак В. На Першому Національному стартує новий проект «Життя на рівних» [Електронний ресурс] / В. Лубчак // День. — 2013. — 12 берез. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/.../na-pershomu-nacionalnomu-startuie-noviy-proekt-zhittya-na-rivnih>.
12. Миколук О. «А ще кажуть, що в країні немає на кого рівнятися...» [Електронний ресурс] / О. Миколук // День. — 2012. — 11 верес. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/shche-kazhut-shcho-v-krayini-nemaie-na-kogo-rivnyatisya>.
13. Мода для особливих [Електронний ресурс] // День. — 2012. — 22 лип. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/photo/moda-dlya-osoblivih>.
14. Німецькі ЗМІ: Путін — божевільний [Електронний ресурс] // День. — 2014. — 17 берез. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/news/170314-nimecki-zmi-putin-bozhevilniy>.
15. Свідзинський А. «Спасибі товаришу Сталіну за щасливе, радісне дитинство!» [Електронний ресурс] / А. Свідзинський // День. — 2012. — 5 берез. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/spasibi-tovarishu-stalinu-za-shhaslive-radisne-ditinstvo.html>.
16. Семенченко М. Подолання страху [Електронний ресурс] / М. Семенченко // День. — 2012. — 3 жовт. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/cuspilstvo/podolannya-strahu>.
17. Скуба В. «Атмосфера людяності не постає на порожньому місці [Електронний ресурс] / В. Скуба // День. — 2013. — 9 лип. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/article/media/atmosfera-lyudyanyosti-ne-postaie-na-porozhnomu-misci>.
18. Торба В. Луганщина обрала німий страх [Електронний ресурс] / В. Торба // День. — 2014. — 26 трав. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/suspilstvo/luganshchina-obrala-nimiy-strah>.
19. Торба В. Отрута для щурів [Електронний ресурс] / В. Торба // День. — 2014. — 9 лип. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/suspilstvo/otruta-dlya-shchuriv>.
20. Торба В. Сон перемоги [Електронний ресурс] / В. Торба // День. — 2014. — 11 верес. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/blog/politika/son-peremogi>.
21. Учасники Євромайдану збирають кошти для волонтерки Лізи [Електронний ресурс] // День. — 2013. — 23 груд. — Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/uk/news/231213-uchasniki-ievromaydanu-zbirayut-koshti-dlya-volonterki-lizi>.
22. Ясавеев И. Конструирование социальных проблем средствами массовой коммуникации / И. Ясавеев. — Казань : Казанск. ун-т, 2004. — 200 с.

УДК 004.738.5:364.4-053.5-056.24

О. В. Тишевська-Шапошник

*Харківська державна академія культури,
Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів»
Харківської обласної ради*

Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб інтеграції дітей із обмеженими можливостями

Тишевська-Шапошник О. В. Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб інтеграції дітей із обмеженими можливостями. У представленій статті розглядається вплив інформаційно-комунікаційного середовища мережі Інтернет на інтеграцію дітей із обмеженими можливостями. Автор статті наголошує на необхідності використання Інтернет-ресурсів в інтегрованих класах в системі позашкільної освіти. У статті визначається позитивний та негативний вплив Інтернет-простору на молодих людей.
Ключові слова: *інтегрована освіта, діти з особливими потребами, Інтернет, інтеграція, інвалідність.*

Тышевская-Шапошник О. В. Информационно-коммуникативная среда сети Интернет как средство интеграции детей с ограниченными возможностями. В представленной статье рассматривается влияние информационно-коммуникационной среды сети Интернет на интеграцию детей с ограниченными возможностями. Автор статьи отмечает необходимость использования Интернет-ресурсов в интегрированных классах в системе внешкольного образования. В статье определяется положительное и негативное влияние Интернет-пространства на молодых людей.
Ключевые слова: *интегрированное образование, дети с особыми потребностями, Интернет, интеграция, инвалидность.*

Tyshevskaya-Shaposhnyk O. Information and communication environment of the Internet as a means of integration of children with disabilities. In the article the influence of informatively communication environments of network the Internet on integration of children with limited possibilities is examined. The author of the article marks the necessity of using Internet-resources for computer-integrated classes in the system of out-of-school education. In the article positive and negative influence on young people is determined.
Keywords: *integrated education, children with disabilities, Internet, integration, disability.*

Основне завдання виховання та освіти будь-якої дитини – її підготовка до життя в суспільстві як повноправного громадянина, здатного до самостійного життя, продуктивної діяльності, взаємин з оточуючими людьми. Досягнення цієї мети – серйозна й нелегка праця не тільки для дитини, але й для батьків і педагогів. Для дітей із особливими освітніми здібностями це завдання ускладнюється: діти з порушеннями розвитку вимагають спеціального постійного супроводу з боку дорослих. Освітній процес є найважливішим чинником, що визначає подальшу долю дитини.

Згідно із законом України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ, громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального та майнового стану, роду й характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до

релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин [8]. Законом також встановлено, що для дітей, які потребують тривалого лікування, створюються дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні санаторні школи-інтернати, дитячі будинки. Навчальні заняття з такими дітьми проводяться також у лікарнях, санаторіях, вдома. Для осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, створюються спеціальні загальноосвітні школи-інтернати, школи, дитячі будинки, дошкільні та інші навчальні заклади з утриманням за рахунок держави. Для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, створюються загальноосвітні школи і професійно-технічні училища соціальної реабілітації [8].

Враховуючи сучасні соціально-економічні умови, батьки дітей із обмеженими можливос-

тями наполягають на навчанні своїх дітей у масовій загальноосвітній школі, що пов'язано з відсутністю спеціальних (корекційних) закладів за місцем проживання, небажанням батьків навчати дітей далеко від дому. Зростає кількість батьків, які не бажають навчати дітей у класах компенсаторного навчання, спеціальних (корекційних) класах загальноосвітніх установ.

Проблеми інтегрованого навчання дітей із обмеженими можливостями здоров'я широко обговорюють у нашій країні і за кордоном вчені, керівники, психологи, вчителі-практики, батьки. Відзначаючи необхідність навчання дітей із особливостями розвитку в системі інтегрованого навчання, Л. С. Виготський ще в 20-ті роки ХХ століття писав: «при всіх перевагах наша спеціальна школа відрізняється тим основним недоліком, що вона замикає свого вихованця у вузьке коло шкільного колективу, створює замкнутий світ, у якому все пристосовано до дефекту дитини, усе фіксує її увагу на своєму недоліку та не вводить його до справжнього життя» [11]. В Концепції інтегрованого навчання осіб із обмеженими можливостями здоров'я (зі спеціальними освітніми потребами) зазначено: «Всі діти-інваліди та діти з обмеженими можливостями здоров'я шкільного віку мають право на навчання у загальноосвітніх школах за місцем проживання» [11].

Сучасне соціокомунікаційне середовище характеризується активним проникненням в освітні процеси нових інформаційних технологій. Так, Інтернет, будучи сьогодні доволі поширеним засобом комунікації, утворює принципово нову освітню сферу, яка спричиняє зміни й у системі інтегрованої освіти. Зміни, що відбуваються в освітньому полі під впливом Інтернет-ресурсів, потребують уваги фахівців до інформаційних взаємодій і в системі інтегрованої освіти.

Комунікативне середовище мережі Інтернет ініціює різні форми соціальної активності дітей із обмеженими можливостями, що виявляється насамперед у креативній діяльності, спричиненій організацією цього середовища та налагодженням соціальних взаємодій. Кожен представник цієї соціальної групи виступає комунікативною особистістю із сукупністю індивідуальних комунікативних стратегій і тактик, когнітивних, семіотичних, мотиваційних уподобань, що сформувались у процесі комунікації як комунікативна компетенція індивіда.

Метою пропонованої статті є виявлення впливу Інтернет-ресурсів на процес інтеграції

дітей із обмеженими можливостями в загальноосвітнє середовище та визначення завдань позашкільних навчальних закладів у цьому контексті.

Комунікаційне середовище мережі Інтернет на сучасному етапі розвитку суспільства постійно перебуває в зоні дослідницької уваги науковців. Основними аспектами його вивчення можна назвати: особливості розвитку інформаційно-комунікаційного середовища сучасного суспільства – В. Михайлов [12]; соціалізація особистості в суспільстві інтернет-комунікацій – А. Чистяков [20]; інформаційно-комунікаційні взаємодії як атрибут розвитку сучасного суспільства – Г. Фасхутдінова [19]; правові основи інформаційної діяльності – С. Гуцу [5]; основні аспекти досліджень соціально-комунікаційних технологій – Н. Островська [16]; технології управління соціально-комунікаційними процесами у вищому навчальному закладі України – К. Аверіна [2]; інформаційна культура – Н. Морзе [13] та інші.

Дослідження у сфері політичної соціалізації в мережі стосуються: віртуалізації соціального простору та мережі Інтернет як «масового і могутнього інформаційного каналу політичної комунікації» – В. Ігнатієва, А. Степанова [10]; політичної міфології в мережевому суспільстві – С. Тихонова, К. Халін [18]; українських політичних інтернет-комунікацій у світовому контексті – І. Балинський [3] та ін.

Суцільне поглинання інтернет-ресурсом реального життя вносить свої корективи й підходи до виховання та освіти дітей із особливими потребами. Дитина може оволодіти інформаційними технологіями вже в молодшому шкільному віці. Але успіх цього залучення можливий у тому випадку, якщо комп'ютерні засоби стануть справжніми засобами його діяльності, тобто знаряддями його повсякденного спілкування, гри, посиленої праці, конструювання, художньої та інших видів творчої діяльності.

Головні сфери застосування інтернет-ресурсу можуть мати значний вплив на систему спеціального навчання:

- виробництво навчального матеріалу (безперечна перевага електронного способу підготовки і зберігання інформації полягає в прискоренні і спрощенні процесу її переробки та оновлення);

- зберігання та швидкий пошук інформації незалежно від місця її зберігання – на жорстких чи гнучких дисках, відеодисках або базі

даних;

- створення на базі інтернет-ресурсу систем зв'язку (електронна пошта, телеконференції, зв'язок), що дозволяють учням, педагогам спілкуватися між собою на відстані й навіть проводити групові семінари та дискусії зі своїх терміналів.

Із запровадженням інформаційно-комунікаційних технологій навчання дітей із обмеженими можливостями в системі інтегрованої освіти відкриваються перспективи зростання й можливостей соціальної адаптації, комунікації, доступу до освіти, підвищення рівня досягнень, розширення сфер майбутньої трудової діяльності.

Для багатьох дітей із важкими і множинними порушеннями розвитку комп'ютерні технології є єдиним і унікальним засобом, здатним забезпечити взаємодію та спілкування з оточуючим світом. Простір застосування електронних інформаційно-комунікаційних технологій досить широкий і різноманітний. При використанні їх в процесі освіти можна виділити три основні цілі:

- компенсаторна: застосування інформаційних і комунікативних технологій дозволяє відшкодувати (компенсувати) порушення функцій організму й оптимізувати процес отримання знань учнями;

- дидактична: сприяє оптимізації навчально-виховного процесу, стимулює появу нових технологій навчання учнів із особливостями психофізичного розвитку;

- комунікативна: полегшує процес комунікації, дозволяє реалізувати свої здібності, сприяє розширенню соціальних зв'язків.

До гнучких формул поширення знань можна віднести й такі, як відповіді на запитання і прохання учнів, пов'язані зі змістом навчального курсу; поради з метою орієнтування учнів у програмному матеріалі, допомога у подоланні труднощів у розумінні певного предмета; листування електронною поштою; організація груп взаємодопомоги. Це особливо важливо для категорії учнів, які через певні причини, наприклад, порушення опорно-рухового апарату, змушені залишатися у стінах свого будинку.

Для осіб із тяжкими вадами розвитку комп'ютер використовується як засіб стимуляції нервово-психічної активності. Програмно педагогічні засоби у формі комп'ютерних ігор зниженої складності служать формуванню та корекції як окремих аспектів пізнавальної діяльності, так і цілісних процесів (наприклад, для

корекції зорового, слухового сприйняття, відпрацювання орієнтовно-пошукових рухів очей, корекції просторових порушень). За допомогою комп'ютера можна максимально індивідуалізувати обсяг, ступінь труднощів, темп подачі матеріалу, динамічність і повторюваність.

Інтернет-ресурси як засіб соціальної комунікації несуть у собі широкі можливості для проведення освітньої роботи в позашкільних навчальних закладах. Це новий стимул для активізації всіх психічних процесів та компонентів мислення, найбільш сприятливе середовище для формування навичок перенесення й умова переходу з наочних рівнів мислення на абстрактні. Однак інтернет-комунікація не замінює традиційного навчання, а повинна органічно входити в систему навчально-виховної роботи. В цих умовах процес навчання поєднує в собі дві взаємопов'язані і взаємодоповнюючі функції Інтернету: засіб формалізації знань про предметний світ і активний елемент цього світу, інструмент виміру, відображення і впливи на нього. Традиційний підхід у навчанні, як правило, обмежується роботою з умовними зображеннями.

Використання мережі Інтернет на заняттях позашкільної освіти в інтегрованих класах включає в себе такі форми:

1. Робота з мультимедійними посібниками (дає можливість урізноманітнити форми роботи на уроці за рахунок одночасного використання ілюстративного, статистичного, методичного, а також аудіо- та відеоматеріалів).

2. Використання комп'ютерної презентації – це урок пояснення нового матеріалу в діалоговому режимі, урок-лекція, урок-узагальнення, інтегрований урок, урок-презентація, урок-дискусія.

3. Використання комп'ютерних форм контролю передбачає можливість перевірки знань учнів (на різних етапах уроку, з різними цілями), що дозволяє швидко й ефективно зафіксувати рівень знань з теми, об'єктивно оцінюючи їх глибину.

4. Пошук додаткової інформації при підготовці до уроку (через пошукові системи Інтернету знаходяться і художні, і літературознавчі тексти, біографічні матеріали, фотодокументи, ілюстрації).

Застосування засобів інтернет-середовища в навчальному процесі дозволяє індивідуалізувати та диференціювати процес навчання, реалізуючи інтерактивний діалог, надаючи можливість самостійного вибору режиму навчальної

діяльності та комп'ютерної візуалізації досліджуваних об'єктів. Індивідуальний і диференційований підходи до навчання особливо необхідні в інтегрованих класах, оскільки саме тут спостерігаються різкі відмінності в підготовленості дітей і у рівнях їх розвитку. Індивідуальна робота учня створює умови комфортності при виконанні завдань, передбачених програмою: кожна дитина працює з оптимальним для неї навантаженням, оскільки не відчуває впливу оточуючих, може обмірковувати відповідь стільки часу, скільки їй необхідно. Знімається питання про суб'єктивну оцінку знань при опитуванні, бо оцінку виставляє комп'ютер, підраховуючи кількість вірно виконаних завдань; відбувається миттєвий аналіз відповіді, що дає можливість опитуваному або утвердитися у своїх знаннях, або скорегувати невірно введену відповідь, або звернутися за допомогою до вчителя. Подача еталонів для перевірки навчальних дій (через навчальні завдання або комп'ютерні програми), аналіз причин помилок дозволяє поступово навчати учнів самоконтролю та самокорекції навчально-пізнавальної діяльності, що необхідно формувати в учнів із обмеженими можливостями.

Як засіб навчання, виховання і розвитку учнів із обмеженими можливостями інтернет-комунікаційні засоби мають бути застосовні практично у всіх сферах навчально-виховного процесу: на уроках, гурткових, факультативних заняттях, для самостійної роботи учнів. Вони служать для активізації навчальної діяльності, індивідуалізації навчання, економії часу, контролю знань та інших цілей.

Під впливом Інтернету змінюється стиль життя дітей із особливими потребами – структура дозвілля, звичні канали отримання інформації, характер міжособистісних взаємодій [6].

Варто зазначити, що у віртуальному просторі одні соціальні норми можуть замінюватись іншими. Соціальний досвід створює і визначає структуру цінностей, але й самі цінності впливають на соціальний досвід. Сукупність цінностей конкретних людей формує систему цінностей суспільства, які зазвичай впливають на прояви соціальності дитини. У процесі інформаційно-комунікаційних взаємодій іде інтенсивний процес перевірки всіх цінностей, ідей і знань на їх змістовність, глибину і життєздатність [19]. Складність інтеграційних процесів визначається комплексним впливом на дитину двох світів – реального та віртуального.

Інтеграцію дітей із обмеженими можливос-

тями в систему загальної освіти засобами масової комунікації (ЗМК) у мережі Інтернет можна характеризувати як процес активного засвоєння ними соціальних норм, цінностей, що транслюються засобами мас-медіа, і перетворення їх на власну систему соціальних установок, ціннісних орієнтацій, які забезпечують гармонійне входження до реального суспільного життя [11].

Але необхідно відзначити, що комунікативні технології мережі Інтернет мають свої як позитивні, так і негативні соціальні наслідки.

До позитивних можна віднести: розширення культурних зв'язків між людьми різних регіонів, ознайомлення з національними традиціями; створення нових засобів комунікації – супутниковий та стільниковий зв'язок, телебачення, телефонія, які роблять відстані між людьми умовними; формування нових культурних цінностей у масштабах світового рівня (блоги); розширення варіантів спілкування; доступність величезного обсягу інформації; виникнення Інтернету як сфери міжнародного та особистого співробітництва у сфері наукових пошуків і подальшого обміну інформацією.

У мережі Інтернет є багато потрібних молоді ресурсів, які вона за браком часу або через інші обмеження не завжди використовує або навіть не знає про їх наявність. Це сайти молодіжних організацій і молодіжних програм, тематичні, музичні, науково-дослідні мережі для науковців, сайти університетів та віртуальних бібліотек, ресурси для молодих мам, щодо здорового способу життя тощо. Вищі навчальні заклади, куратори груп можуть використовувати ці сайти для виховної та соціальної роботи.

До негативних наслідків соціально-комунікаційної взаємодії фахівці відносять: штучне спілкування потіснило реальне; соціальна замкнутість індивіда поглиблюється одночасно з розширенням світогляду; відбувається інтенсивний процес перевірки всіх цінностей, ідей, знань на їх змістовність, глибину й життєздатність; спостерігається наявність великого обсягу інформації, яка часто є неструктурованою; відбувається деградація мовної сфери; віртуалізація простору виступає як заміна реальності штучними образами, у результаті чого людина звільняє себе від суспільства і приналежності до будь-яких форм персональної та соціальної ідентичності; Інтернет виступає як середовище розвитку віртуальних спільнот, альтернативних реальному суспільству [2]; відбувається скорочення соціальної взаємодії;

звуження соціальних зв'язків (навіть до самотності) [4].

Із цього приводу цікавою є думка В. Різуна: «Відкритість і свідоме урегульованість комунікаційних процесів у суспільстві, з одного боку, є позитивним фактом, бо дозволяє робити селекцію фактів, визначати канали їх поширення тощо, тим більше, що комунікаційні потоки у певному соціумі завжди суспільно регульовані, і в цьому полягає сам механізм розвитку й існування соціальних комунікаційних систем, де різні суспільні інститути – від особи до певного соціального колективу – впливають на формування потоків передачі даних. А з іншого боку, є негативним явищем, оскільки стороннє втручання в сокровенне комунікаційних процесів не завжди є коректним, буває надто суб'єктивним» [12].

Соціально-комунікаційне середовище мережі Інтернет загалом покликане формувати позитивні соціокультурні цінності в дитини. Так, вищі навчальні заклади, середні навчальні заклади та заклади позашкільної освіти, які є осередками соціалізації, мають здійснювати позитивний вплив на молодь за допомогою власних інтернет-ресурсів: сайтів, форумів, відеоконференцій тощо. Перед позашкільною освітою стоїть важливе завдання – підготувати

учнів до умов життя та діяльності в розвиненому інформаційному суспільстві, навчити їх діяти в ньому, використовувати його можливості й захищатися від його негативного впливу [14].

Інтернет у сучасному світі виступає важливим інструментом у процесі адаптації людини з обмеженими можливостями, швидкий доступ до інформації й потреба в комунікації є вкрай необхідними. Інтернет є найпривабливішим для молодого покоління завдяки своїй безмежності, динамічності та високій технологічності.

В інтернет-середовищі домінують принципи, що сприяють формуванню в молодій людини демократичних та загальнолюдських цінностей, але існує загроза передавання молодому поколінню також і антисоціальних цінностей, утвердження яких може спровокувати розвиток негативних орієнтацій і стереотипів. Вплив інформаційно-комунікаційного середовища мережі Інтернет на дітей із обмеженими можливостями підтверджує важливість управління цим впливом протягом навчальної діяльності в навчальних та позашкільних закладах. Подальші продуктивні дослідження в цьому напрямку можуть стосуватися розгляду основних процесів управління цим процесом у вищих навчальних закладах.

Література

1. Абрамкин Г. П. Информатизация общества и проблемы образования / Г. П. Абрамкин. — Режим доступа : <http://aeli.altai.ru/nauka/sbornik/2001/abramkin.html>. — Дата обращения : 20.06.12. — Название с экрана.
2. Аверіна К. С. Технології управління соціально-комунікаційними процесами у вищому навчальному закладі України / К. С. Аверіна // Світ соціальних комунікацій. — 2011. — Т. 3. — С. 68—70.
3. Балинський І. О. Українські політичні інтернет-комунікації у світовому контексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. комунікацій / Балинський Ігор Олексійович. — К, 2009. — 16 с.
4. Геффернен В. Випадок інтернет-залежності / Вірджинія Геффернен ; зреферував Омелян Радимський / В. Геффернен // Інтернет-дайджест БОЖИВУ. — Режим доступу : <http://bozhyvu.com/2011/04/13/internet-zalezhnist>. — Дата звертання : 15.06.12. — Назва з екрану.
5. Гуцу С. Ф. Правові основи інформаційної діяльності : навч. посіб. / С. Ф. Гуцу. — Х. : НАУ "ХАІ". — 2009. — 48 с.
6. Данилова М. А. Интернет-социализация студенческой молодежи : дисс. на соискание науч. степени канд. социол. наук / Данилова Мария Анатольевна. — Саратов, 2009. — 139 с.
7. Диагноз, которого нет // Сайт «Душевное здоровье». — Режим доступа : <http://www.pomiry.ru/MEDICINA/DEPENDENCE/computer.htm>. — Дата обращения : 20.10.13. — Название с экрана.
8. Закон України про освіту // Офіційний веб-портал Верховної ради України. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/page>. — Название с экрана.
9. Захарченко О. Б. Функціональні можливості «флуду» як інструменту комунікації в Інтернет / Захарченко О. Б. // Світ соціальних комунікацій. — 2011. — Т. 1. — С. 49—51.

10. Игнатьев В. И. Виртуализация социального пространства и сетевое основание локализации мироцелостности / В. И. Игнатьев, А. Н. Степанова // Вестник Московского университета. Серия 18 : Социология и политология. — 2008. — № 2. — С. 63—70.
11. Курлішук І. І. Педагогічні засади соціалізації студентської молоді засобами масової комунікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Курлішук Інна Іванівна // Бібліотека українських авторефератів LibRar.org.ua. — 2001. — Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=culture_science_education&id=4495. — Дата звертання : 20.06.12. — Назва з екрану.
12. Михайлов В. А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества : сб. науч. тр. / В. А. Михайлов, С. В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации / [редкол. : Василий М. А. и др.]. — СПб., 2004. — С. 34—52.
13. Морзе Н. В. Інформаційна культура та її складові [Електронний ресурс] / Морзе Н. В. — Режим доступу : <http://ukped.com/skarbnichka/627-.html>. — Дата звертання : 15.06.12. — Назва з екрану.
14. Остапенко Г. І. Основні чинники вторинної соціалізації молоді у вищому навчальному закладі / Г. І. Остапенко // Вісник КНУКіМ. Серія "Педагогіка". — 2009. — Вип. 20. — С. 69—78.
15. Остапенко Г. І. Формат комунікаційного середовища студентів КНУКіМ у мережі Інтернет: соціологічне опитування / Г. І. Остапенко // Вісник Книжкової палати. — 2013. — № 4. — С. 47—51.
16. Островська Н. В. Основні аспекти досліджень соціально-комунікаційних технологій / Н. В. Островська // Світ соціальних комунікацій. — 2011. — Т. 2. — С. 112—116.
17. Різун В. В. Соціальнокомунікаційний підхід у науці та галузі соціальної інженерії. — С. 3 [Електронний ресурс] / В. Різун. — Режим доступу : http://journlib.univ.kiev.ua/Socialniy_pidhid.pdf. — Дата звертання : 1.08.12. — Назва з екрану.
18. Тихонова С. В. Политическая мифология в сетевом обществе: от смерти политики к «умным толпам» / С. В. Тихонова, К. Е. Халин // Вестник Московского университета. Серия 18 : Социология и политология. — 2008. — № 3. — С. 19—34.
19. Фасхутдинова Г. А. Информационно-коммуникационные взаимодействия как атрибут развития современного общества : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филос. наук / Фасхутдинова Гульнара Анфисовна. — Уфа, 2010. — 16 с.
20. Чистяков А. В. Социализация личности в обществе Интернет-коммуникаций: социокультурный анализ : дисс. на соискание науч. степени докт. социол. наук / Чистяков Анатолий Васильевич. — Ростов-на-Дону, 2006. — 278 с.
21. Шрейбер Т. В. Проблема преодоления информационного стресса у учащихся [Электронный ресурс] / Т. В. Шрейбер // сайт «Воспитание и информационные технологии». — Режим доступа : http://vitreger.ucoz.ru/load/pedagogam/stati/problema_preodolenija_informacionnogo_stressa_u_uchashihhsja/12-1-0-42. — Дата обращения : 20.06.12. — Название с экрана.

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ, МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ Й ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

УДК 026:004

Н. Е. Кунанець, А. В. Ржеуський

Національний університет «Львівська політехніка»

Електронні бібліотеки на принципах GRID-технологій

Кунанець Н. Е., Ржеуський А. В. Електронні бібліотеки на принципах GRID-технологій. Розглянуто перспективи інтеграції електронних бібліотек у GRID-мережі. Схарактеризовано GRID-технології, що набувають широкого поширення в урядових, комерційних, наукових й освітніх структурах, а отже є інноваційною ланкою трансформації як досі традиційних, так і вже сформованих віртуальних сервісів у єдине скоординоване корпоративне середовище, що виведе бібліотечний інститут на якісно новий щабель розвитку. Підкреслюється, що тенденція щодо отримання інформаційних ресурсів у режимі онлайн з будь-якої точки доступу до web-мережі із застосуванням сучасних оперативних та високофункціональних технологій буде невинно зростати.

Ключові слова: *GRID-технології, хмарні обчислення, електронна бібліотека, користувач.*

Кунанец Н. Э. Ржеусский А. В. Электронные библиотеки на принципах GRID-технологий. Рассмотрены перспективы интеграции электронных библиотек в GRID-сети. Охарактеризованы GRID-технологии, которые получают широкое распространение в правительственных, коммерческих, научных и образовательных структурах, а, следовательно, являются инновационным звеном трансформации как до сегодняшнего дня традиционных, так и уже сформировавшихся виртуальных сервисов в единую скоординированную корпоративную среду, что выведет библиотечный институт на качественно новую ступень развития. Подчеркивается, что тенденция получения информационных ресурсов в режиме онлайн из любой точки доступа к web-сети с применением современных оперативных и высокофункциональных технологий будет неуклонно расти.

Ключевые слова: *GRID-технологии, облачные вычисления, электронная библиотека, пользователь.*

Kunanec N., Rzhеuskiy A. Electronic Library on the principles of GRID-technologies. The publication considers prospects for integration of digital libraries in GRID-network. GRID-technologies are widely used in government, commercial, scientific and educational structures, and therefore is an innovative element of transformation still traditional and well-established virtual services into a single coordinated corporate environment that will bring library institute to a new level of development. The trend towards obtaining information resources online from anywhere access to web-network using modern and highly functional operational technologies will steadily increase.

Keywords: *GRID-technology, cloud computing, e-library, user.*

Віртуальне обслуговування користувачів як традиційних, так і електронних бібліотек еволюціонує відповідно до тенденцій інформатизації суспільства. Дослідження щодо ефективності хмарних обчислень у бібліотеках здійснювали такі вчені, як Є. Ігнатева, М. Аветісов, В. Стелецький, А. Федоров. Проте комплексного дослідження щодо застосування чи впровадження Grid-технологій у бібліотечній галузі та окремої бібліотеки як соціального інституту поки не здійснено.

Мета статті – проаналізувати стан, проблеми і перспективи впровадження GRID-технологій у формуванні електронних бібліотек.

Значна кількість експертів та аналітиків вважають, що майбутнє електронного інформаційного середовища повинне базуватися на основі духу достатку, а не дефіциту інформації [7]. Технології, що підтримують спільне і скоординоване використання різних ресурсів у динамічних розподілених віртуальних організа-

ційних структурах, отримали назву GRID і ставлять за мету створення з географічно й організаційно розподілених компонентів віртуальних обчислювальних систем, що достатньо інтегровані, щоб надати бажану якість обслуговування [3:86].

Це системи, пов'язані з інтеграцією, віртуалізацією та управлінням послугами та ресурсами в розподіленому, гетерогенному середовищі, що підтримують колекції користувачів і ресурсів (віртуальних організацій) в традиційних адміністративних і організаційних доменах (реальних організацій).

Корпоративні бібліотечні системи, побудовані на основі мережевих протоколів Z39.50, являють собою приклад Grid-обчислень [2].

Користувачу пропонується доступ до бібліотеки, яка створюється через програмно-технологічну інтеграцію просторово розпорешених та розподілених ресурсів, що зберігаються у бібліотеках та інформаційних службах [9].

Grid припускає колективний режим доступу до ресурсів і пов'язаних із ними послуг (сервісів) в рамках глобально розподілених віртуальних організацій, які спільно використовують загальні ресурси. При цьому Grid визначає без допомоги користувача найбільш відповідне джерело даних і виконує їх аналіз.

Застосування Grid у бібліотечній сфері може дати нову якість рішення наступних класів задач:

- масова обробка потоків даних великого обсягу;
- багатопараметричний аналіз даних;
- моделювання на віддалених суперкомп'ютерах;
- реалістична візуалізація великих наборів даних [4:2].

В межах Grid-технологій відбувається застосування хмарних технологій, що спрощує процедуру формування електронних бібліотек.

Терміном «електронна бібліотека» означа-

ється відносно новий вид бібліотечно-інформаційних систем, призначених для накопичення, структурування й зберігання масиву електронних документів з відповідною системою доступу до них [11]. Сьогодні існує декілька визначень, що вживаються як синоніми терміна «електронна бібліотека» – «віртуальна бібліотека» [1], «цифрова бібліотека» (digital library) [12]. Електронна бібліотека забезпечує доступ до віддалених, розподілених і різномірних інформаційних ресурсів [8].

Організація Delos, що розробила вірцеву модель електронної бібліотеки, визначає електронну бібліотечну систему як інформаційну систему, що базується на заданій архітектурі, що забезпечує користувачу широкий спектр функціональності, визначеної її завданнями [10]. Користувачі взаємодіють з електронною бібліотекою за допомогою відповідної інформаційно-бібліотечної системи.

Сукупністю базових ознак електронної бібліотеки є:

- комп'ютерне обладнання;
- відповідний програмно-алгоритмічний комплекс;
- цифрові способи запису та відтворення інформації;
- телекомунікаційні технології онлайн доступу до інформаційних ресурсів [6].

Окрім електронних документів, складовими електронних бібліотек є бази даних та знань, мапи користувача, підсистема гіперпосилань, інші електронні інформаційні ресурси тощо [5].

Таким чином, з поширенням Grid-технологій, які приходять на зміну традиційним мережам передачі інформації, що кардинально трансформують інформаційно-бібліотечне обслуговування та бібліотечну галузь загалом, вбачається в подальшому еволюція інформаційних бібліотечних систем в універсальну інформаційну інфраструктуру, підвалини якої заклала електронна бібліотека.

Література

1. Даревич Р. Р. Віртуальна бібліотека — елемент інтелектуальної системи для координації наукових досліджень / Р. Р. Даревич, Д. Г. Досин, В. В. Литвин, А. О. Мазур // Штучний інтелект. — 2009. — № 4. — С. 254—262.
2. Ковязина Е. В. Библиотеки в «облаках»: практические аспекты [Электронный ресурс] / Е. В. Ковязина. — Режим доступа : <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2014/disk/025.pdf>.
3. Матов О. Я. Перспективні інформаційні технології та розвиток GRID-систем у високопродуктивних глобально-розподілених обчислювальних інфраструктурах корпоративної співпраці / О. Я. Матов, І. О. Храмова // Реєстрація, зберігання і обробка даних. — 2004. — Т. 6. — № 1. —

С. 85—98.

4. Петренко А. І. Національна Grid-інфраструктура для забезпечення наукових досліджень і освіти [Електронний ресурс] / А. І. Петренко. — Режим доступу : <http://netallted.cad.kiev.ua/downloads/Grid.pdf>.

5. Прокшева Т. Бібліотеки, комп'ютерні технології та інформаційне суспільство: нові тенденції, нові перспективи [Електронний ресурс] / Т. Прокшева. — Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3613>.

6. Сукиасян Э. Р. Дискуссионный клуб «Термин» / Э. Р. Сукиасян // Научные и технические библиотеки. — 2000. — № 6. — С. 113—119.

7. Цифрова бібліотека: міфи і проблеми [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://archive.ifla.org/IV/ifla62/62-kuny.pdf>.

8. Шрайберг Я. Л. Современные тенденции развития библиотечно-информационных технологий / Я. Л. Шрайберг // Ежегодный пленарный доклад международных конференций «Крым». — М. : ГПНТБ России, 2002. — 44 с.

9. The Cambridge Handbook of Multimedia Learning / [ed. by Richard E. Mayer]. — New York : Cambridge University Press, 2005. — 680 p.

10. The DELOS Digital Library Reference Model Foundations for Digital Libraries [Electronic resource]. — Access mode : http://www.delos.info/files/pdf/ReferenceModel/DELOS_DLReferenceModel_0.98.pdf.

11. Watstein S. B. Digital library : keywords / S. B. Watstein, P. V. Calarco, F. S. Ghaphery // Reference Services Review. — 1999. — Vol. 27. — № 4. — P. 344—352.

12. William Y. Arms Digital Libraries and Electronic Publishing / Y. William. — Cambridge : MIT Press, 2000. — 287 p.; Terry Reese. Building digital libraries / Terry Reese, Kyle Banerjee. — New York : Neal-Schuman Publishers, 2008. — 277 p.

УДК 007:304

Л. О. Мельнікова

*Комунальний заклад «Спеціальний навчально-виховний комплекс
I–II ступенів № 2» Харківської обласної ради*

Волонтерський рух як чинник розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків

Мельнікова Л. О. Волонтерський рух як чинник розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків. У статті розглянуто систему роботи з розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків у волонтерському русі в межах спеціального навчально-виховного комплексу. Наголошено, що розвиток волонтерства, як одного з напрямків учнівського самоврядування, є важливою ланкою виховної роботи. Актуальність руху зумовлена зростанням кількості людей, що потребують соціальної допомоги. Спільність інтересів, завдань та ідей передбачає реалізацію поставлених цілей та самореалізацію учнів, виховання в собі таких рис як милосердя, працелюбність, прагнення до взаємодопомоги, вміння працювати в колективі.

Ключові слова: волонтер, волонтерський рух, розумово відсталий підліток, соціалізація, корекція, спеціальний навчально-виховний комплекс.

Мельнікова Л. А. Волонтерское движение как фактор развития социальной активности умственно отсталых подростков. В статье рассмотрена система развития социальной активности умственно отсталых подростков в процессе волонтерского движения в специальном учебно-воспитательном комплексе. Подчеркнуто, что развитие волонтерства как одного из направлений ученического самоуправления является важным звеном воспитательной работы. Актуальность волонтерского движения обусловлена возрастанием количества людей, которым нужна социальная помощь. Единство интересов, заданий, идей пре-

дусматривает реализацию поставленных целей и самореализацию учеников, воспитание в себе таких качеств как милосердие, трудолюбие, стремление к взаимопомощи, умение работать в коллективе.

Ключевые слова: волонтер, волонтерское движение, умственно отсталый подросток, социализация, коррекция, специальный учебно-воспитательный комплекс.

Melnykova L. The volunteer movement as a factor in the development of social activity of mentally retarded adolescents. The article deals with the development of social activity of mentally retarded adolescents in the process of the volunteer movement in special educational complex. The development of volunteering as one of the areas of student self-government is an important part of the educational work. The relevance of volunteer movement is caused by the increasing number of people who need social help. The unity of interests, tasks and ideas provides for implementation of the goals and the students' self-realization, the education of such qualities as charity, diligence, commitment to mutual support, the ability to work in team.

Keywords: volunteer, volunteer movement, mentally retarded adolescent, socialization, correction, special educational complex.

Майбутні країни будують її громадяни, і тільки соціально активна людина може вирішити поставлені перед нею завдання. Істотним моментом соціалізації людини є розвиток її соціальної активності, що виявляється у поведінці особистості та її діяльності.

Соціальна активність особистості – це система соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв'язків особистості із соціумом, рівень перетворення особистості на суб'єкта суспільних відносин. Формуванням соціальної активності особистості є її діяльність і спілкування, прагнення до самореалізації й саморозвитку. Поняття «соціальна активність» пов'язане з такими поняттями, як «діяльність», «спілкування», «соціальна відповідальність», «життєва позиція», «громадський обов'язок», «соціальна адаптація», «соціалізація» тощо.

У сучасному світі зросла кількість дітей із порушеннями фізичного та розумового розвитку. Спільною проблемою для цих дітей є соціальна дезадаптованість. Розвиток соціальної активності розумово відсталих підлітків є досить актуальною проблемою сучасної спеціальної школи, тому що підліток більшість часу своєї активної життєдіяльності проводить саме у навчальному закладі.

Дітям із порушенням інтелекту необхідні спеціальні умови виховання і навчання, спрямовані на коригування недоліків, просування у загальному розвитку і соціалізації. Ефективна організація навчальної, виховної, корекційної та реабілітаційної діяльності можлива у спеціальному закладі.

Комунальний заклад «Спеціальний навчально-виховний комплекс І–ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради – це заклад для дітей із обмеженими можливостями здоров'я. Діти, які мають порушення розумового та фізичного

розвитку, в навчальному закладі утримуються, навчаються, виховуються та отримують комплекс послуг реабілітації. До складу СНВК входить дошкільний підрозділ та школа-інтернат для дітей із вадами розумового розвитку та затримкою психічного розвитку.

Основним завданням спеціального закладу є соціалізація вихованців. Залучення підлітків до громадських організацій позитивно сприяє корекції та соціалізації особистості із вадами інтелекту. Однією із важливих ланок виховної роботи в спеціальній школі є розвиток волонтерського руху. Волонтер (англ. – доброволець) – це фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер.

Головним напрямком діяльності учнівського самоврядування є волонтерський рух, який базується на спільності інтересів, бажань, ідей та передбачає реалізацію поставлених цілей та самореалізацію учнів. Основними завданнями волонтерського руху у школі є:

- задоволення духовних інтересів та потреб учнів;
- сприяння соціальному становленню та вдосконаленню індивідуальних якостей та властивостей особистості школяра, відкриття внутрішніх резервів;
- виявлення та розвиток організаторських і творчих здібностей, здатності до взаємодопомоги, милосердя;
- активна участь у вирішенні суспільних проблем;
- співпраця з громадськими організаціями;
- проведення популяризації здорового способу життя та охорони навколишнього середовища.

Із метою самореалізації дитини, розвитку її здібностей, життєвих навичок і ціннісних орієнтацій, залученню до активної участі в житті учнівського колективу у закладі створено дитя-

чу організацію «Країна мрій», через яку здійснюється волонтерський рух.

Саме участь у волонтерському русі дає можливість молоді самореалізуватися. Актуальність волонтерського руху зумовлена зростанням кількості людей, що потребують соціальної допомоги.

Наразі в Україні захищено дві кандидатські дисертації, автори – З. П. Бондаренко та Т. Л. Лях, – присвячені розвитку волонтерства.

Проте волонтерська діяльність в умовах школи-інтернату для розумово відсталих дітей в українській корекційній психопедагогіці системно й теоретико-експериментально не досліджувалася, що надає високої актуальності обраній темі дослідження.

Мета дослідження полягає в розробці теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної корекційно-виховної технології розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків у процесі волонтерського руху.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

- здійснити теоретичний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку соціальної активності підлітків із розумовою відсталістю у процесі волонтерського руху;
- вивчити та узагальнити стан роботи з розвитку соціальної активності підлітків у практиці спеціального навчально-виховного комплексу;
- експериментально перевірити ефективність волонтерського руху як чиннику розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків.

Питання розвитку в дітей соціальної активності розглядалися через особистість і колектив, виховання особистості в колективі (А. С. Макаренко), духовну спільність колективу (В. А. Сухомлинський), особистісно-орієнтоване виховання (І. Д. Бех, С. Д. Поляков, І. С. Якиманська та ін.)

Аналіз багаторічного досвіду волонтерства подано в роботах іноземних авторів, зокрема Г. Каскеллі, Р. Кроу, Б. Левайн.

Історію волонтерської роботи в Україні досить важко простежити, оскільки формальне фіксування таких дій та їх вивчення розпочалося порівняно недавно. Однак не викликає жодних сумнівів той факт, що така робота в тій чи іншій формі існувала дуже давно. Так, традиції милосердя склалися в Україні сторіччями, утворюючи основи благодійництва, прагнення

допомогти бідним, пристарілим, хворим, немічним.

На сучасному етапі, коли Україна переживає чергову економічну, політичну кризи, ще більш відчутно визначилися прошарки населення, які потребують допомоги. Сьогодні необхідність в роботі волонтерів зростає як ніколи у зв'язку із посиленням впливу на найбільш уразливі групи населення таких світових проблем, як забруднення навколишнього середовища, зловживання наркотиками, загроза поширення СНІД/ВІЛ, торгівля людьми, війна.

У навчальному закладі створено групу волонтерів із числа учнів 6–10 класів, які є членами дитячої організації «Країна мрій». Волонтери співпрацюють із Харківською обласною молодіжною громадською організацією «Харківський центр волонтерів», Харківським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді «Довіра», Фондом Добрих Людей. Вихованці СНВК № 2 – учасники волонтерського соціального театру «Дорогою добра», який створено на базі молодіжної організації «Харківський центр волонтерів». Це дозволяє розкривати та розвивати творчий потенціал учнів, формувати ставлення до мистецтва, витратити свій вільний час на підготовку та проведення творчих заходів, що, у свою чергу, впливає на соціалізацію школярів. Із виставою «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» діти виступали для вихованців школи-інтернату № 8, ветеранів Великої Вітчизняної війни, які відпочивали у санаторії «Роща», брали участь у Всеукраїнському конкурсі інтеграційних театрів «Шлях до успіху». Під керівництвом практичного психолога О. А. Дуюн, яка є волонтером «Харківського центру волонтерів», для дітей Харківського обласного центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія» учні навчального закладу представили казку «Пригоди Колобка у сучасному світі».

Вихованці-волонтери щороку беруть участь у природоохоронних акціях: «За чисте довкілля», «Годівничка», «Друге життя старим речам», «Замість ялинки – зимовий букет», Всеукраїнському конкурсі «Знай і люби свій край», Всеукраїнському екологічному проєкті «Coca-Cola Екофан – Зміни своє місто на краще до УЄФА Євро – 2012», Всеукраїнській акції «Птах року – 2014», обласній виставці-акції до Міжнародного Дня землі «SOS вернісаж, або Друге життя відходів», обласній виставці-конкурсі «Наша мрія – вода чиста, Земля красива». Волонтери мають свідоцтво юного при-

родоохоронця Харківської обласної організації Українського товариства охорони природи. У рамках реалізації проекту «Моральний вчинок» волонтери надають допомогу в догляді за тваринами Харківському міському центру гуманного поводження з тваринами та Харківському зоопарку.

Педагогічний колектив навчального закладу приділяє велику увагу формуванню в учнів ціннісного ставлення до суспільства і держави, вихованню патріотизму, правосвідомості. Під керівництвом молодих вчителів і учнів-волонтерів організовано виставку дитячих малюнків «Мій біль – Афганістан», виготовлено вітальні листівки для привітання із Днем Перемоги ветеранів Великої Вітчизняної війни, підготовлено лінійки Пам'яті, відвідано поранених у зоні АТО, що перебувають у Військово-медичному клінічному центрі Північного регіону. Для поранених військових підготовлено відеозвернення вихованців навчального закладу, сувеніри, малюнки.

Вихованці закладу брали участь у проекті «Розвиток волонтерства в Харківському регіоні» за підтримки Харківської обласної громадської організації «Асоціація в підтримку громадських ініціатив «АССА» з міні-проектом «Я проти торгівлі людьми». В межах міні-проекту волонтерська ініціативна група провела тиждень «Попередження насильства та торгівлі людьми», виставку дитячих малюнків «Я проти торгівлі людьми». На вихідному анкетуванні учні показали більшу обізнаність щодо проблеми насильства, його негативні наслідки, достатню компетентність щодо ризиків, пов'язаних із торгівлею людьми.

Досвід роботи показує, що лише в інтеграції зусиль (учень-вихованець-батьки-педагоги) можна отримати позитивні результати у справі формування в учнів дієвих чеснот, вмінь поводитися, орієнтуючись на моральні правила та цінності. Для сімей, в яких виховуються діти з інвалідністю, проведено захід «Здорова родина – міцна Харківщина». Спільно з представниками Харківського центру волонтерів на базі навчального закладу учнями, батьками й педагогами проведено міжнародний волонтерський захід «Україна – Росія: місія добра» за участю студентів вищих навчальних закладів м. Белгорода (2013). Основна мета заходу – пошук соціальних партнерів, розвиток комунікативних навичок і адаптація учнів у соціумі. У межах цієї акції були проведені ігroteки, майстер-класи з плетіння браслетів із бісеру та виготов-

лення яскравих листівок Діду Морозу. Під час спілкування учні підвищили практичні знання щодо співпраці, набули комунікативних навичок і вмінь, здатності до продуктивної творчої діяльності.

Щороку вихованці-волонтери спільно з батьками й учителями беруть участь у соціальних проектах. Для їх реалізації було проведено:

- 1) презентацію усного журналу «Милосердя – співчуття, добро, чуйність, турбота, любов»;
- 2) годину спілкування «Чуйність та доброта – два крила, на яких тримається людство»;
- 3) дні добрих справ «Добре діло роби сміло»;
- 4) акцію «Місія добра»;
- 5) екологічний благоустрій у зимовому зоопарку «Тварини взимку потребують твоєї допомоги»;
- 6) випуск стінгазети «Безпритульні тварини – чи мають шанс на життя?»;
- 7) бесіду-роздум «У світі бракує для всіх доброти, бо є безпритульні собаки й коти»;
- 8) благодійну акцію «Ми відповідальні за тих, кого приручили»;
- 9) свято «Зустріч пернатих друзів»;
- 10) екологічну акцію «Чисте довкілля» та ін.

Результативність волонтерського руху

1. Надано реальну допомогу у вирішенні проблемних ситуацій у КП «Центр поводження з тваринами», а саме:

- зібрано пожертвування від батьків учнів та придбано медикаменти і корм для тварин;
- надано допомогу в прибиранні території центру;
- проведено інформаційну роботу серед населення міста з вирішення проблеми збільшення популяції безпритульних тварин (стерилізація, щеплення, маркування, медичне обслуговування).

2. Взято участь у благодійній акції щодо природоохоронної діяльності на території зоопарку (прибирання від снігу та сміття); тісна співпраця з адміністрацією зоопарку та міжнародною фірмою «TeamInternationals». Допомога кормами під час скрутного становища, в якому опинилися мешканці Харківського зоопарку.

3. Отримано нагороди багатьох Міжнародних, Всеукраїнських, обласних та районних конкурсів, проектів, акцій та виставок волонте-

рами нашого закладу. Серед них:

- Міжнародний конкурс для дітей та молоді з обмеженими можливостями здоров'я, який проводила Фондація «Розправ крила» у рамках проекту «Мистецтво інтегрує» (2011);

- всеукраїнські конкурси «Діти за чисту енергію» у номінації «Глядацькі симпатії», «Україною крізь час» у номінації «Минуле нашого краю» (2012);

- обласний конкурс, присвячений 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка (2014);

- міський конкурс «Екоялинка» (2012);

- районний конкурс «Подарунки осені» (2011, 2012, 2013), «Повір у себе і в тебе повірять інші» (2012).

Система роботи навчального закладу з волонтерського руху дала можливість:

- забезпечити умови для проведення якісної корекційно-реабілітаційної та профілактичної роботи з учнями (вихованцями);

- забезпечити результативність участі шко-

лярів у міжнародних, всеукраїнських, обласних конкурсах дитячої творчості;

- підвищити рівень самооцінки та відповідальності;

- сформувати почуття власної гідності;

- забезпечити формування випускника, соціально підготовленого до майбутнього життя.

Звіт про результати волонтерського руху як чинника розвитку соціальної активності розумово відсталих підлітків, упровадження новітніх технологій, форм та методів виховання представлено у доповіді на методичному об'єднанні вихователів та класних керівників; виступах і доповідях на засіданнях педагогічних рад, творчої групи вихователів.

Сподіваємось, що залучення до волонтерської діяльності вмотивує молодь із обмеженими можливостями здоров'я до активних дій на користь людства, навчить їх безкорисливій допомогти тим, хто на неї потребує, і стане внеском у розвиток громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності : наук. вид. / І. Д. Бех — К. : Либідь, 2006. — 272 с.
2. Вакуленко О. В. Залучення місцевих громад до вирішення проблем дітей, сімей та молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах : метод. рекомендації. / О. В. Вакуленко, Н. М. Комарова, М. Ф. Романова — К. : Держсоцслужба, 2010. — 108 с.
3. Виховання моральності підростаючого покоління : наук.-метод. посіб. / К. І. Чорна та ін. ; за ред. К. І. Чорної. — К. : Богдана, 2005. — 288 с.
4. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів : метод. рекомендації до впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах : рукопис.
5. Розвиток волонтерства в Харківському регіоні : проект Харківської обласної громадської організації «Асоціація в підтримку громадських ініціатив «АССА». — Х., 2013. — 24 с.
6. Тат'янчикова І. В. Формування в учнів з інтелектуальними вадами життєвих компетентностей в процесі їхньої соціалізації / І. В. Тат'янчикова. — Слов'янськ : Моторін В. І., 2011. — 135 с.

УДК 159.94

К. Г. Селиванова, О. Г. Аврунин, В. В. Семенец

Харьковский национальный университет радиоэлектроники

Разработка интерактивных тестов для оценки уровня развития мелкой моторики

Селиванова К. Г., Аврунин О. Г., Семенец В. В. Розробка інтерактивних тестів для оцінки рівня розвитку м'якої моторики. В роботі запропонований метод інтерактивного тестування для оцінки індивідуальних особливостей м'якої моторики рук. Тести представляють собою виконання лінійних і нелінійних графічних завдань з використанням цифрових пристроїв введення інформації.
Ключові слова: *м'яка моторика, тестування, інтерактивність, графічний планшет, експрес-оцінка.*

Селиванова К. Г., Аврунин О. Г., Семенец В. В. Разработка интерактивных тестов для оценки уровня развития мелкой моторики. В работе предложен метод интерактивного тестирования для оценки индивидуальных особенностей мелкой моторики рук. Тесты представляют собой выполнение линейных и нелинейных графических заданий с использованием цифровых устройств ввода информации.
Ключевые слова: *мелкая моторика, тестирование, интерактивность, графический планшет, экспресс-оценка.*

Selivanova K. G., Avrunin O. G., Semenets V. V. Development of interactive tests for evaluation the fine motor skills level. In the work a method of interactive testing for evaluation of individual characteristics of fine motor skills is proposed. Tests are performing linear and non-linear graphic tasks using digital input devices.
Keywords: *fine motor skills, testing, interactivity, graphics tablet, express diagnostic.*

В современном обществе трудно представить какую-либо сферу деятельности без внедрения информационных технологий. Однако, как бы стремительно не развивались наука и техника, в настоящее время все-таки существует ряд нерешенных вопросов, касающихся областей образования, медицины, психологии и т. д. Проблема нарушений индивидуальных особенностей мелкого моторного развития детей и взрослых, имеющих различную этиологию и патогенез, становится весьма актуальной для исследования. В клинической практике используют различные методики и способы анализа, которые дают возможность осуществить тонкую диагностику пограничных состояний. Однако большинство методов исследования трудоемкие и носят, в какой-то мере, субъективный характер, а результаты их применения зависят от опыта специалиста и ряда других факторов. Поэтому, для выявления различных затруднений мелкой моторики должны существовать методы и средства экспресс-диагностики, которые бы позволили быстро и эффективно провести анализ, и объективно определить уровень возможных наруше-

ний [2:46; 4:87].

Анализ последних исследований состояния моторной сферы человека показал, что изучение вопроса о двигательных расстройствах, является очень важным и освещен недостаточно полно. Сведения, полученные в ходе обзора специальной литературы, утверждают о том, что выполнение мануальной деятельности (графических действий – рисование различных объектов и фигур) обеспечивается интегральной (совместной) действием различных мозговых структур, и одним из важных показателей нарушений моторного развития является тонко координированность движений пальцев кистей рук [3:137].

Цель данной работы состоит в разработке метода интерактивного тестирования мелкой моторики с применением цифровых устройств ввода информации, наиболее удобных для использования рукой.

Для достижения поставленной цели необходимо выполнить следующие задачи: проанализировать теоретические аспекты проблемы развития тонкой (мелкой) моторики в работах специалистов; разработать метод тестирования

испытуемых и внедрить его в виде компьютерной программы с применением цифрового графического планшета; провести оценку особенностей мелкой моторики и определить закономерности в виде значимых критериев нормы.

Интерактивность тестирования в данной разработке подразумевает собой то, что пользователь, в нашем случае экспериментатор, не просто наблюдатель при использовании компьютерной программы, а активный участник при взаимодействии с испытуемыми. Применение информационных технологий в данном виде исследования позволяет снизить роль субъективного фактора и обеспечить качество проведения испытаний. Сам процесс тестирования можно представить в обобщенном виде, изображенном на рис 1.

Проведение тестирования в общем виде включает в себя несколько этапов:

- предварительная подготовка;
- сбор информации;
- выполнение тестов с помощью цифрового графического устройства;
- компьютерная обработка результатов тестирования;
- интерпретация данных и экспресс-оценка.

Этап предварительной подготовки состоит в подготовке одинаковых условий для проведения испытания, установлении контакта с участ-

ником тестирования, предлагается занять удобное положение и дается возможность тренировки с графическим устройством (планшетом). Комфортная поза и правильная постановка рук при работе с планшетом является важным условием, поскольку позволяет адекватно определить количественные характеристики движения кисти ведущей руки, не искаженными возможными напряжениями, связанными с неудобным положением рук и туловища. Также должны быть соблюдены некие технические требования, так как тестирование включает использование компьютера: высокая контрастность цветовой гаммы, средняя (не утомляющая зрение) яркость экрана [2:47].

Сбор информации включает в себя регистрацию анкетных данных, опрос испытуемых на возможные причины возникновения дрожаний, такие как стресс, нарушение сна, длительный прием лекарственных средств, алкогольное и наркотическое опьянение, регулярные физические и психоэмоциональные нагрузки на организм, переломы костей рук, учет у врача.

Также проводится наблюдение за тем, как выполняются тесты, которые имеют вид шаблонов графических фигур различных конфигураций. Примеры разработанных тестов представлены на рис. 2 и 3.

Рис. 1 – Обобщенная схема тестирования

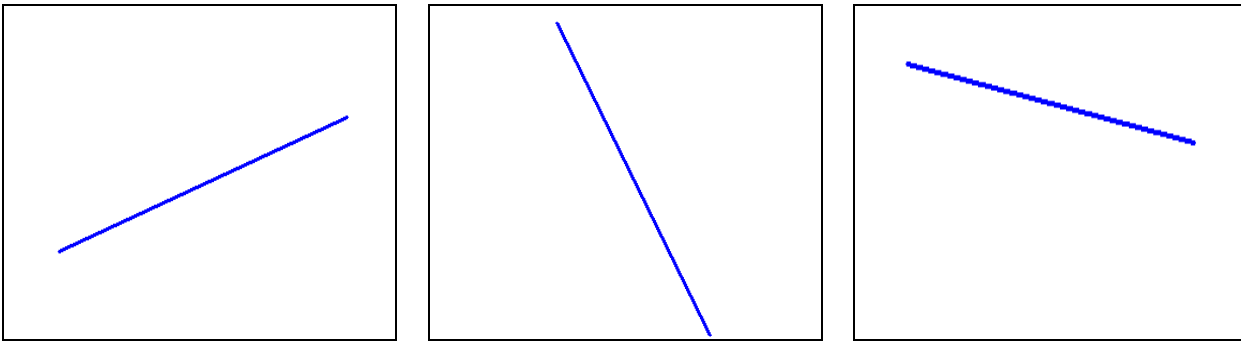

Рис. 2 – Пример линейных заданий для тестирования

Рисование линейных и нелинейных фигур является сложным координированным процессом, как и акт письма. Это включает в себя анализ ряда факторов: общий тонический фон ведущей руки и всей рабочей позы в целом; вибрационную иннервацию мышц предплечья, за-

пястья и пальцев, которая очень ритмична и монотонна; осуществление округлости движения и его временного ритмического узора; реализация начертательной стороны рисования линий.

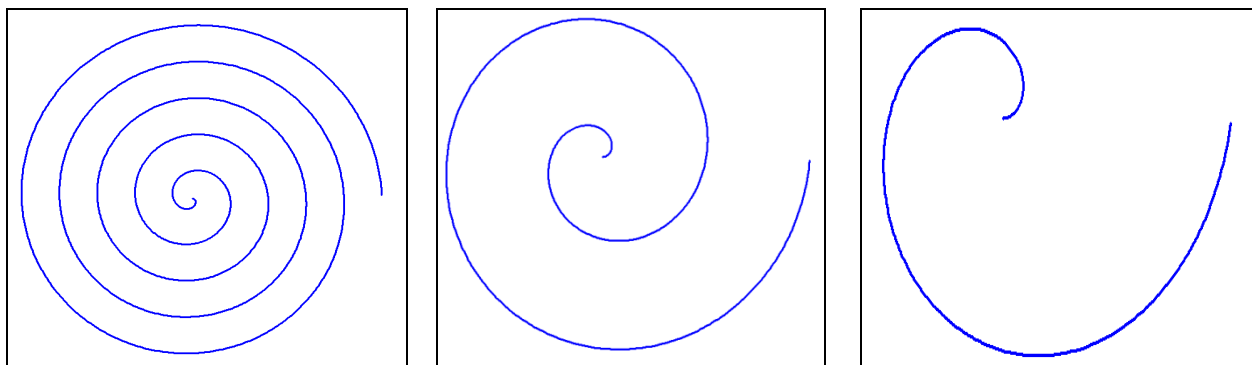

Рис. 3 – Пример нелинейных заданий для тестирования

Компьютерная программа автоматически регистрирует количество просмотренных, правильно выполненных, пропущенных и ошибочно выполненных тестов. Оценка результатов тестирования производится по 8-ми критериям: соблюдение формы объектов, угла наклона, правильность и последовательность рисования, время выполнения каждого теста в секундах, расчет отклонения длины исходной линии от экспериментальной и спирали Архимеда в пикселях, сила нажима ведущей руки, отклонение координат x и y фигур [1:459].

В результате исследований был разработан метод интерактивного тестирования для оценки уровня мелкого моторного развития, который легко реализуем с помощью стандартных циф-

ровых устройств ввода информации высокого разрешения. Применение информационных технологий позволило провести качественный и количественный анализ мелкой моторики на примере участников экспериментально-практического испытания. Так как выполнение различных графических действий способствует развитию мелкой моторики, координации тонких движений рук, зрительного восприятия и внимания, то данная разработка может послужить в качестве тренажера, что и определяет дальнейшее перспективное направление в виде регистрации скорости реакции при движении объектов, то есть внедрение анимационных техник.

Литература

1. Аврунин О. Г. Разработка метода автоматизированного тестирования мелкой моторики ведущей руки на графическом планшете / О. Г. Аврунин, К. Г. Селиванова // Прикладная радиоэлектроника. — Т. 12. — № 3. — Х., 2013. — С. 459—465.
2. Григал П. П. Десятипальцевый хаотичный теппинг: возрастные особенности мелкой моторики руки детей / П. П. Григал, Н. И. Хорсева // Труды МФТИ. — Т. 1. — № 1. — М., 2009. — С. 46—52.
3. Селиванова К. Г. Экспериментальное исследование тонкой моторики рук с помощью цифрового графического планшета / К. Г. Селиванова // Вестник НТУ «ХПИ». — № 18 (991). — Х., 2012. — С. 137—143.
4. Хорсева Н. И. Психофизиологические показатели как критерий оценки эффективности коррекционной работы логопеда / Н. И. Хорсева, И. Е. Захарова // Горизонты образования : Актуальные проблемы теоретической и прикладной психологии. — № 3 (33). — М., 2011. — С. 87—92.

УДК 007:304

В. М. Тарасенко

*Комунальний заклад «Богодухівський спеціальний навчально-виховний
комплекс» Харківської обласної ради*

Проблеми підготовки до сільськогосподарської праці учнів із вадами розумового розвитку

Тарасенко В. М. Проблеми підготовки до сільськогосподарської праці учнів із вадами розумового розвитку. У статті наведено результати дослідження особливостей трудової підготовки до сільськогосподарської праці учнів спецшколи із вадами розумового розвитку. Проаналізовано та висвітлено недоліки сучасного методичного забезпечення занять з трудової підготовки до сільськогосподарської праці учнів. Зазначено шляхи вирішення цього питання в Комунальному закладі «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

Ключові слова: учні з вадами розумового розвитку, сільськогосподарська праця, трудова підготовка.

Тарасенко В. М. Проблемы подготовки к сельскохозяйственному труду учащихся с недостатками умственного развития. В статье исследованы особенности подготовки к сельскохозяйственному труду учащихся спецшколы с недостатками умственного развития. Выявлены и проанализированы недостатки современного методического обеспечения занятий по подготовке к сельскохозяйственному труду. Автор излагает опыт решения этого вопроса в коммунальном учреждении «Богодуховский специальный учебно-воспитательный комплекс» Харьковского областного совета.

Ключевые слова: умственно отсталые учащиеся, сельскохозяйственный труд, трудовая подготовка.

Tarasenko V. Problems training of mentally retarded students for agricultural work. The article studies how mentally retarded students of special school are trained for agricultural work, analyzes and identifies the shortcomings of contemporary methodological support for such training. The author describes how Bohodukhiv special educational complex's pedagogical team addresses this issue.

Keywords: mentally retarded students, agricultural work, work preparation.

Вибір професії – відповідальний момент у житті кожної людини. Обираючи професію, людина розв'язує життєво важливе питання, пов'язане із визначенням її ролі та місця в суспільстві. Правильно обрана професія – це улю-

блена праця, що приносить моральне задоволення та економічну незалежність, один із факторів становлення особистості. Особливо гостро питання формування професійної компетентності учнів стоїть перед педагогами, які пра-

цюють із розумово відсталими дітьми-сиротами. Адже вибір професії має бути не тільки вільним і свідомим, а й відповідати психофізичним можливостям дитини.

Питання корекційної спрямованості трудового навчання, підготовки до праці у сфері матеріального виробництва, соціально-трудової адаптації випускників, знайшли висвітлення у наукових публікаціях В. Баудіша, А. Висоцької, В. Карвяліса, Г. Мерсіянової, А. Раку, О. Хохліної та ін.

Дидактичні основи побудови професійно-трудового навчання у допоміжній школі висвітлювалися у працях дефектологів О. Граборова, Г. Дульнєва, І. Єременка. У них розкрито специфічні особливості становлення психіки розумово відсталих і розроблено засоби педагогічної корекції основної вади. Особливості формування трудових процесів у розумово відсталих дітей висвітлювали у своїх публікаціях В. Бондар, А. Корнієнко, С. Максименко, Б. Пінський.

Досвід роботи допоміжних шкіл з цієї проблеми висвітлено в публікаціях В. Бондаря, В. Карвяліса, Г. Мерсіянової та ін.

Однак питання соціалізації дітей-сиріт з особливостями психофізичного розвитку у процесі професійно-трудової реабілітації, зокрема, питання їхньої трудової підготовки до сільськогосподарської праці, є недостатньо вивченими.

Метою статті є висвітлення особливостей трудової підготовки розумово відсталих учнів до сільськогосподарської праці під час навчання у спеціальній школі.

Соціалізація дітей-сиріт з особливостями психофізичного розвитку у процесі професійно-трудової реабілітації – пріоритетна функція сучасних спеціальних навчальних закладів. Удосконалення організації та змісту трудового навчання розумово відсталих учнів має першочергове значення для підвищення ефективності їхньої трудової підготовки та працевлаштування після випуску.

Органічне ураження центральної нервової системи спричиняє порушення розумового, психічного і фізичного розвитку, що негативно позначається на рівні психологічної, практичної та соціальної підготовки таких випускників до самостійної трудової діяльності. Проте значні відхилення у психофізичному розвитку учнів допоміжної школи ще не свідчать про те, що їхній стан неможливо коригувати.

Під час проведення дослідження наші зу-

силля було спрямовано на те, щоб питання соціально-трудової адаптації випускників спеціального навчального закладу, підготовки їх до праці у сфері матеріального виробництва, зокрема, підготовки учнів до сільськогосподарської праці, вирішувалися шляхом комплексного підходу і скоординованої співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу. Експериментальною базою для проведення нашого дослідження став Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс, в якому живуть і навчаються діти, які мають вади інтелектуального розвитку.

Нами проаналізовано стан практичної підготовки розумово відсталих учнів до сільськогосподарської праці, методичне забезпечення процесу трудової підготовки, зокрема, методичний аналіз програми з трудового навчання учнів 9-10 класів спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для розумово відсталих дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Визначено розбіжності між змістом програми з трудової підготовки та методичним забезпеченням (комплектom підручників) і підходів до організації навчального процесу з трудового навчання. З'ясовано, що в школі, яка була базою для проведення нашого дослідження, а саме Комунальний заклад «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради, метод проектів не використовується повною мірою, методика проектно-технологічної діяльності при вивченні дисциплін з підготовки учнів до сільськогосподарської праці недостатньо апробована.

Нами вирішено розробити систему занять з трудової підготовки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (учнів 9 класу) із застосуванням методу проектів. Для оптимізації викладання дисциплін з трудового навчання нами було підготовлено два навчальних посібники, в яких було завчасно враховано послідовність вивчення тем та зібрано додатковий матеріал з кожної теми. Висунуто гіпотезу, що застосування методу проектів та розробленого нами методичного матеріалу дозволить забезпечити ефективність надання дисциплін сільськогосподарського спрямування та забезпечить успішність трудової підготовки учнів спеціальної школи.

Експериментальна апробація розробленої нами методики викладання дисциплін з підготовки до сільськогосподарської праці в роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, довела її ефективність,

була підтверджена можливість її застосування на базі нашої спеціальної школи.

Розумово відсталі більшою мірою, аніж діти зі звичайним розумовим розвитком, потребують спеціально організованих тренувальних вправ і спеціального корекційного навчання, під час яких можна застосувати метод проектів, який допомагає розумово відсталим учням опановувати знання з дисциплін підготовки до сільськогосподарської праці не тільки під час уроків, а й у позанавчальний час.

Дослідження показало, що в процесі трудового навчання за умови правильно організованої корекційної роботи учні успішно оволодівають трудовими навичками, основними операціями, контрольними діями з сільськогосподарської праці; удосконалюються їхнє мислення і

мовлення, розширюється активний і пасивний словник, збагачується їхній трудовий і життєвий досвід.

Проте трудова діяльність неможлива без попереднього планування характеру і послідовності праці. Під час планування практичної діяльності учні допоміжної школи відчують певні труднощі. Учнів допоміжної школи можна навчити планувати діяльність, якщо роботу з розвитку прийомів планування проводити в тісному зв'язку з роботою з розвитку раціональних прийомів; і способів дій, мислення, правильного ставлення до праці, з вихованням особистості, й на це має бути спрямована вся система колекційної роботи спеціальної школи під час уроків з трудового навчання та позанавчальний час.

Література

1. Войний О. Зміст проектної діяльності учнів / О. Войний // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2007. — № 4. — С. 7—8.
2. Дульнев Г. М. Основы трудового обучения во вспомогательной школе : психолого-педагогическое исследование / Г. М. Дульнев. — М. : Педагогика, 1969. — 216 с.
3. Куценко Т. Метод проектів у навчальній діяльності школярів / Т. Куценко // Трудова підготовка в закладах освіти. — 2006. — № 4. — С. 25—29.
4. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини : підручн. / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна. — К. : Знання, 2008. — 359 с.

УДК 376.3:[376.1-058.862+ 376.1-056.36]:37.035.3

О. А. Хованова, О. В. Гарбуз

*Комунальний заклад «Богодухівський спеціальний навчально-виховний
комплекс» Харківської обласної ради*

Профільне навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку: соціокомунікаційний аспект

Хованова О. А., Гарбуз О. В. Профільне навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку: соціокомунікаційний аспект. Автори пропонують шляхи практичного вирішення педагогічної проблеми профільного навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку. У статті наведено результати експериментальної апробації моделі професійно-трудової реабілітації дітей-сиріт із порушеннями розумового розвитку на базі спеціального навчального закладу інтернатного типу.

Ключові слова: *учні, діти-сироти, трудова підготовка, профільне навчання, професійно-трудова реабілітація.*

Хованова О. А., Гарбуз О. В. Профильное обучение детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, нуждающихся в коррекции умственного развития: социокоммуникационный аспект. Авторы предлагают пути практического решения педагогической проблемы профильного обучения детей-сирот и

детей, лишенных родительской опеки, которые нуждаются в коррекции умственного развития. В статье приведены результаты экспериментальной апробации модели профессионально-трудовой реабилитации детей-сирот с нарушениями умственного развития на базе специального учебного заведения интернатного типа.

Ключевые слова: *ученики, дети-сироты, трудовая подготовка, профильное обучение, профессионально-трудовая реабилитация.*

Hovanova O., Harbuz O. Specialized training for orphans and children deprived of parental care, in need of correction of cognitive development: socio-communicative aspect. The authors present practical solutions to educational problems of the education of orphans and children deprived of parental care, in need of correction of cognitive development. The article presents the results of a pilot test models of vocational and labor rehabilitation of orphaned children with impaired mental development on the basis of the special boarding school.

Keywords: *students, orphans, labor training, specialized training, vocational rehabilitation.*

Проблема професійної підготовки розумово відсталих осіб завжди була актуальною і тим більше, залишається такою в сучасних умовах. Вибір професії – одне з головних завдань у житті кожної людини. Через незнання правил обрання професії, ситуації на ринку праці, відсутності практичного досвіду професійної діяльності близько 40 % молодих людей роблять вибір, який не відповідає їхнім інтересам та вподобанням. Особливо значущою ця проблема стає під час вибору майбутньої професії та організації профільного навчання дітей-сиріт з вадами розумового розвитку.

Надзвичайно значимою складовою частиною системи корекційної роботи спеціального навчального закладу, від якої залежить загальний розвиток таких учнів та їхня подальша інтеграція у суспільство, є їхня підготовка до трудової діяльності [4; 11].

Підготовка до праці, будучи одним з найважливіших аспектів соціальної адаптації й комплексної реабілітації людей із інтелектуальним недорозвиненням, спрямована на досягнення відчуття соціального комфорту й рівноправності в суспільстві, сприяє в майбутньому поліпшенню їхнього морально-психологічного стану й надає можливість, поряд з усіма членами суспільства, жити повноцінним активним життям [7].

Вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволило встановити, що в олігофренопсихології й олігофренопедагогії завжди надавалося й надається велике значення трудовому вихованню розумово відсталих учнів [1; 4; 8; 10; 11 та ін.] У роботах педагогів, які досліджували питання трудового виховання дітей із недорозвиненням інтелекту, відзначається, що педагогічно правильно організоване трудове виховання з ефективним засобом корекції недоліків розвитку розумової діяльності учнів з порушеннями інтелекту.

У дослідженнях В. Бондаря, Т. Власової, Т. Вісковатої, Г. Дульнєва, С. Мирського, К. Турчинської та ін. визначено можливості корекційного навчання праці розумово відсталих учнів, розкрито значення цілеспрямованого психологічного та педагогічного впливу на процеси розвитку та соціалізації осіб із обмеженими можливостями здоров'я, їхню реабілітацію. Окремі положення щодо корекційної спрямованості трудового навчання розумово відсталих учнів, що представлені у дослідженнях Г. Мерсіянової та О. Хохліної.

Узагальнюючи оглянуті джерела, можна зазначити, що неповноцінний розвиток розумово відсталих дітей утруднює формування певних трудових навичок, через що проблема ефективності трудового навчання та виховання є не тільки важливим напрямком олігофренопедагогіки, а й завданням, яке має вирішувати практика.

Вивчення педагогічної літератури та досвіду з проблеми профільного навчання учнів спеціальних навчальних закладів дозволило встановити, що до теперішнього часу проблема профільного навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, недостатньо вивчена ні на теоретичному, ні на практичному рівні.

Мета статті – розглянути результати практичного вирішення педагогічної проблеми профільного навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку.

Виховання дитини у навчальних закладах інтернатного типу – одна з важливих соціальних проблем. Особливо якщо це стосується спеціального навчального закладу в якому виховуються та здобувають освіту діти-сироти з порушеннями інтелекту. У цьому разі проблема профільного навчання та його організація у

спеціальному навчальному закладі для дітей-сиріт із порушеннями розумового розвитку набуває особливого значення.

В умовах школи-інтернату для дітей-сиріт особливого значення набуває цілеспрямована робота педагогічного колективу щодо формування особистості школяра з порушеннями психофізичного розвитку, його соціально-психологічної реабілітації, трудової адаптації, успішної соціалізації, яка відповідає існуючим інноваціям та сприяє осучасненню традиційних підходів у підготовці учнів до самостійного життя. Виходячи із зазначеного було вирішено продовжити експериментальне профільне навчання випускників спеціального навчального закладу для дітей-сиріт на базі школи-інтернату, в якій вони здобували базову освіту.

Зараз робота колективу комунального закладу «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» підпорядкована науково-педагогічному експерименту «Професійно-трудова реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, шляхом організації профільного навчання в умовах навчально-виховного комплексу», який триває з 2004 року по теперішній час. Підставою для початку експерименту є наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 27.12.2004 № 981/71.

Сутність нашої науково-дослідної роботи полягала в розробленні науково обґрунтованої моделі професійно-трудової реабілітації, що реалізується в системі профільного навчання розумово відсталих дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, за сільськогосподарським напрямом на базі навчально-виховного комплексу, як умови оптимальної професійної самореалізації таких дітей, інтеграції їх у суспільство та апробації розробленої моделі в освітньому закладі зазначеної категорії.

Мета експерименту: організація професійно-трудового навчання дітей-сиріт на засадах системної предметно-практичної діяльності у поєднанні з комплексною реабілітацією, формування в учнів мотивації до праці, усвідомленого засвоєння ними знань, вироблення та закріплення професійних умінь і навичок, їх практичного використання.

Метою науково-дослідної роботи була розробка моделі профільного навчання розумово відсталих дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, за сільськогосподарським

напрямом.

Об'єкт дослідження: комплексний навчально-виховний процес профільної професійно-трудової підготовки дітей-сиріт з порушеннями інтелекту в умовах експериментального педагогічного майданчика.

Предмет дослідження: структурно-функціональна модель профільного навчання розумово відсталих дітей-сиріт сільської місцевості на базі спеціального навчально-виховного комплексу.

Завдання дослідження: випробувати нові форми організації професійно-трудового навчання в поєднанні з виховною роботою, психологічною підтримкою та соціальним супроводом, спрямованих на підготовку учнів до самостійного проживання у суспільстві.

Гіпотеза експерименту: профільне навчання розумово відсталих дітей-сиріт на базі спеціального навчально-виховного комплексу з урахуванням індивідуальних особливостей їхнього психічного розвитку буде сприяти підготовці випускників навчального закладу до самостійного життя у суспільстві, подальшій соціальної реабілітації.

Організаційним підґрунтям до визначення змісту професійно-трудової реабілітації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, було визначено структуру навчально-виховного комплексу, до складу якої входить школа II ступеня – 8–10 класи та групи професійно-технічного навчання – I–III курси. Навчальний процес забезпечено розробленими в рамках експериментальної діяльності робочими навчальними планами, що містять інваріантну складову, яка традиційно забезпечується на державному рівні (охоплює обов'язкові для вивчення усіма учнями предмети), та варіативну, в якій передбачено збільшення годин на проведення спецкурсів із трудового навчання та корекційно-розвитковій заняття. Тому методичною основою професійно-трудової реабілітації є структурованість діяльності повчально-виховного комплексу та узгодженість змісту діяльності й функціональності всіх його ланок як умови безперервності освіти дітей із розумово відсталістю і як основи психолого-педагогічного супроводу корекційно-розвивального навчання та виховання цих дітей.

Було визначено, що професійна підготовка розумово відсталих учнів у системі Богодухівського навчально-виховного комплексу буде забезпечуватися освітньою діяльністю із про-

фесійно-технічного навчання, результатами якого буде одержання випускниками свідоцтва про присвоєння робітничих кваліфікацій «Плодоовочівник», «Тваринник», «Озеленювач», «Квітникар» та працевлаштування на підприємствах. Професійна підготовка кваліфікованих робітників із заявлених професій буде забезпечуватися розробленням навчально-методичного, наочно-дидактичного забезпечення та необхідною матеріально-технічною базою, а саме: організацією навчальних кабінетів професійно-теоретичної підготовки, лабораторії для практичних занять, навчального господарства.

На перших етапах підготовки до експерименту перед колективом закладу було поставлено мету виробити в дітей глибоке усвідомлення суті праці та своїх обов'язків, навчити їх організовувати дозвілля та спілкування. Практика показала, що навчати дітей навичкам конкретної роботи краще безпосередньо на робочому місці, тим більше, коли йдеться про виробничу практику й навчання, де учні вирощують розсаду, доглядають за посівами, збирають урожай, працюють на фермах, а головне – власноруч виробляють матеріальні цінності.

На початку проведення дослідно-експериментальної роботи був створений банк даних учасників експерименту на основі індивідуальних особливостей їхнього психофізичного розвитку.

У ході експерименту педагогами комплексу було уточнено та обґрунтовано вихідні положення дослідно-експериментальної роботи, визначено та обговорено низку науково-методичних рекомендацій з апробації моделі професійної освіти як умови оптимальної професійної самореалізації та соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Створено науково-методичну раду з питань упровадження експерименту. Педагогічним колективом розроблено Концепцію розвитку комунального закладу (проект), науково-методичні засади організації навчально-виховної корекційно-розвиткової роботи, створено стратегію професійно-трудової реабілітації розумово відсталих дітей.

Педагогами закладу розроблено модель випускника комплексу, в якій визначено основні риси характеру, котрі мають бути притаманними випускникам Богодухівського навчально-виховного комплексу. Під час реалізації розробленої моделі запроваджено новітні реабіліта-

ційні методики. Спільні зусилля педагогічного колективу закладу та адміністрації було спрямовано на організацію професійно-трудового навчання дітей-сиріт на засадах системної предметно-практичної діяльності у поєднанні з комплексною реабілітацією, формування в учнів мотивації до праці, усвідомленого засвоєння ними знань, вироблення та закріплення професійних умінь і навичок, їхнього практичного використання.

У 2012–2013 навчальному році розпочався заключний етап педагогічного експерименту, який триває до теперішнього часу. Продовжується вивчення актуального напрямку соціальної реабілітації дітей-сиріт з розумовою відсталістю, реалізується план узагальнюючого етапу дослідження, здійснюється експертна оцінка стану підготовленого програмного та методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Наведемо проміжні результати експериментального дослідження.

Відповідно до робочих навчальних планів підготовки кваліфікованих робітників з професій плодоовочівник і тваринник учні III курсу груп професійно-технічного навчання опанували теоретичний матеріал та успішно пройшли виробничу практику, склали державну кваліфікаційну атестацію на присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «кваліфікований робітник» з професій плодоовочівник і тваринник та одержали свідоцтва про присвоєння робітничої кваліфікації державного зразка.

У табл. 1 наведено рівень навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання за 2012/2013 навчальний рік.

На рис. 1 представлено порівняльний аналіз рівня навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання за 2012–2013 навчальний рік.

На завершальному етапі наукового дослідження нами проведено аналіз рівня знань учнів груп професійно-технічного навчання зі спеціальних предметів за 2012–2013 навчальний рік (рис. 2). Під час систематизації матеріалу про хід і результати науково-педагогічного експерименту «Професійно-трудова реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, шляхом організації профільного навчання в умовах навчально-виховного комплексу» на базі Богодухівського спеціального навчально-виховного комплексу, який триває з 2005 р. по теперішній час, нами здійс-

нено порівняльний аналіз результатів моніторингу динаміки навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання впродовж кількох років підготовки. Результати цього аналізу представлено на рис. 3.

Випускники закладу отримують свідоцтва про присвоєння робітничих кваліфікацій «Плодоовочівник», «Тваринник», «Озеленювач»,

«Квітникар» та працевлаштовуються на підприємствах Харкова та Харківської області. У червні 2013 року випущено 15 учнів III курсу груп професійно-технічного навчання. Усі випускники працевлаштовані на підприємствах і організаціях Харківської області та м. Харкова і забезпечені житлом.

Таблиця 1

Рівень навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання за 2012–2013 навчальний рік

Група	Кількість учнів	Рівень навчальних досягнень учнів								Успішність, %	Якість знань, %
		Початковий		Середній		Достатній		Високий			
		учнів	%	учнів	%	учнів	%	учнів	%		
ОЗ-11	10	0	0	4	40	6	60	0	0	100	60
КВ-12	10	1	10	7	70	2	20	0	0	90	20
ПЛ-21	11	0	0	4	36	7	64	0	0	100	64
ПЛ-22	12	1	8	7	59	3	25	1	8	91	33
ПЛ-31	8	0	0	5	63	3	37	0	0	100	37
ПЛ-32	7	0	0	2	29	5	71	0	0	100	71
Усього	58	2	3	29	50	26	45	1	2	97	47

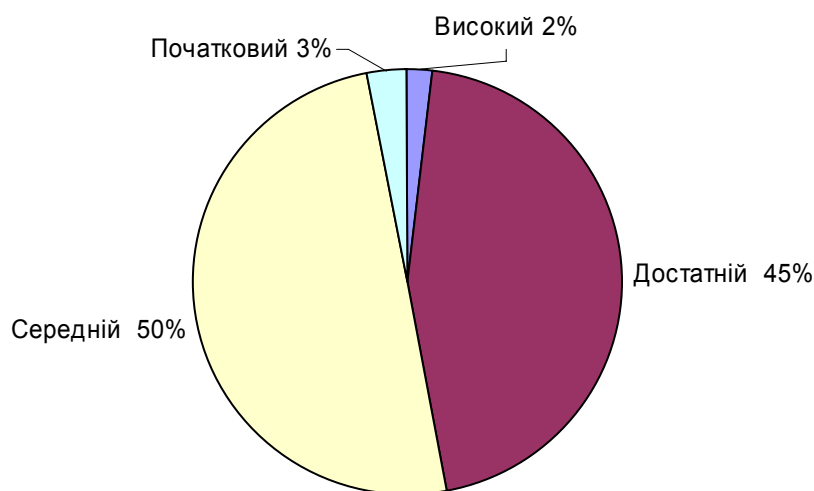

Рис. 1. Порівняльний аналіз рівня навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання за 2012–2013 навчальний рік

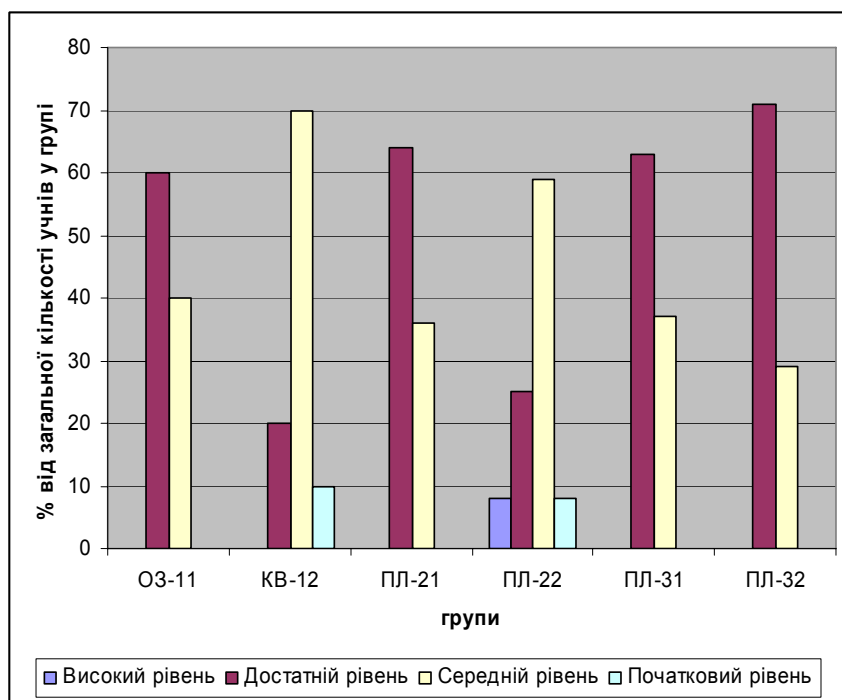

Рис. 2. Рівень знань учнів груп професійно-технічного навчання зі спеціальних предметів за 2012–2013 навчальний рік

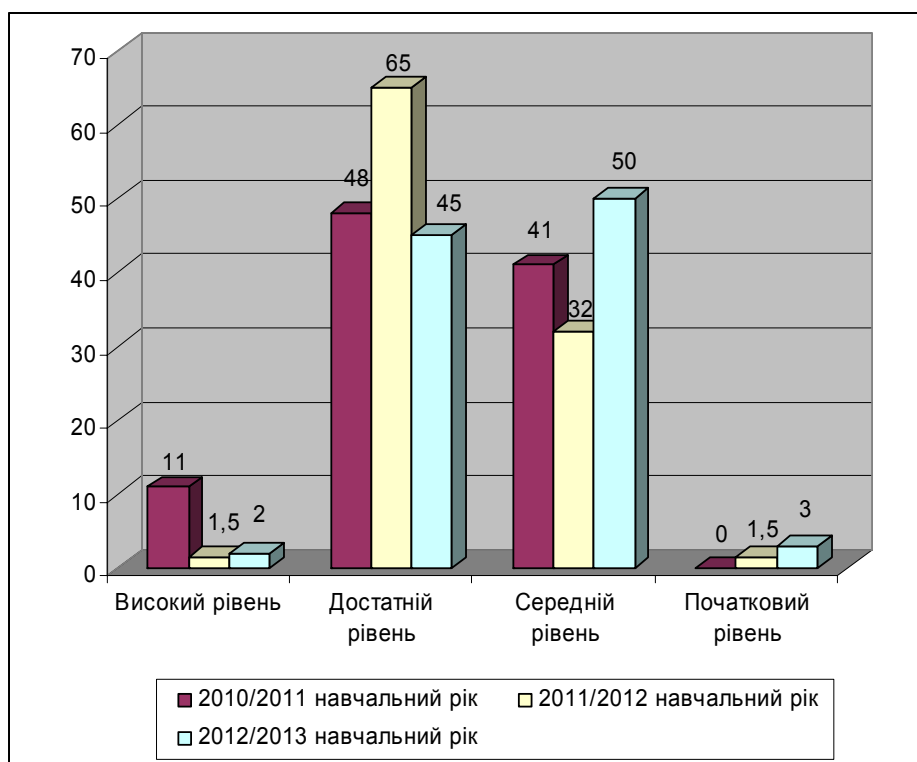

Рис. 3. Порівняльний аналіз результатів моніторингу динаміки навчальних досягнень учнів груп професійно-технічного навчання з 2010 по 2013 рік (у %)

Комплекс заходів щодо соціально-трудової реабілітації забезпечує конкурентоспроможність дітей-сиріт з вадами розумового розвитку на ринку праці, їхнє працевлаштування у зви-

чайних виробничих умовах та успішну соціалізацію в суспільстві. Кінцевою метою роботи кожного педагога нашого комплексу є підготовка дітей із особливими потребами до самос-

тійного життя.

Соціально-психологічною службою закладу було проведено моніторинг адаптації та соціалізації випускників минулих років. За результатами якого 87 % випускників успішно адаптувалися в самостійному житті, створили сім'ї, забезпечені роботою, що свідчить про ефективність навчально-реабілітаційної роботи колективу з питань професійної соціалізації вихованців в умовах експерименту.

Представлені результати розв'язання проблеми становлення особистості розумово відсталої дитини, її адаптації та соціалізації шляхом розроблення та апробації на практиці діяльності навчально-виховного комплексу моделі професійно-трудова реабілітації дали можливість визначити, що професійно-трудова реабілітація є узгодженою системою діяльності освітньої установи, навчально-виховного, трудового та професійного процесів, що забезпечують становлення особистості такої дитини та формування в неї адаптивності як особистісної власності.

Також встановлено, що професійно-трудова реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – це система спеціально-організованого та цілеспрямованого впливу на розвиток, становлення та функціонування особистості такої дитини шляхом

інтеграції засобів навчального середовища, узгодження тривалості їхнього навчання зі специфікою соціокультурного та спеціального освітнього середовища, забезпечення соціального, компетентнісного та психолого-медико-педагогічного проектування, що реалізується трудовим та профільним навчанням й складно диференційованим характером навчально-виробничої практики. Професійно-трудова реабілітація – це основна умова ефективної соціалізації розумово відсталої дитини та її адаптації до умов подальшого самостійного життя.

Упровадження структурно-організаційної моделі профільного навчання створює оптимальні умови для подальшої соціальної реабілітації вихованців закладу, забезпечує всебічний розвиток, ефективність та дієвість комплексної реабілітації, підготовку їх до самостійного життя з урахуванням індивідуальних особливостей психофізичного розвитку.

Хоча науково-педагогічний експеримент «Професійно-трудова реабілітація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку, шляхом організації профільного навчання в умовах навчально-виховного комплексу» ще триває, можна говорити про ефективність його результатів.

Література

1. Бондар В. І. Трудове навчання — основа всебічного розвитку особистості розумово відсталих учнів / В. І. Бондар // Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі : хрестом. — Кам'янець-Подільський, 2004. — С. 173—176.
2. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління : монографія / Т. М. Дегтяренко. — Суми : Університетська книга, 2011. — 403 с.
3. Концепція державної системи професійної орієнтації населення, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 року № 842.
4. Мерсіянова Г. М. Корекційна спрямованість трудової підготовки дітей із недоліками розумового розвитку / Г. М. Мерсіянова, О. П. Хохліна // Педагогіка і психологія. — 1994. — Вип. 2. — С. 77—84.
5. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции / В. А. Липа. — Донецк : Лебідь, 2000. — 319 с.
6. Основы специальной психологии / под ред. Л. В. Кузнецовой. — М. : Академия, 2003. — 479 с.
7. Профильное обучение: проблемы и перспективы [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://vestnik.ulsu.ru/issues/636/15/>.
8. Синьов В. М. Розумова відсталість як педагогічна проблема : навч. посіб. / В. М. Синьов. — К. : Діа, 2007. — 118 с.
9. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини : підруч. / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна. — К. : Знання, 2008. — 359 с.
10. Хохліна О. П. Формування діяльності в процесі трудового навчання молодших школярів / О. П. Хохліна // Початкова школа. — 2000. — № 8. — С. 51—52.

11. Хованова О. А. Профільне навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції розумового розвитку як педагогічна проблема / О. А. Хованова, О. В. Гарбуз // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / [ред. кол. : А. А. Сбруєва, М. О. Лазарев, О. В. Михайліченко та ін.]. — Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. — № 8.

12. Хохліна О. П. Психолого-педагогічні умови забезпечення корекційної спрямованості трудового навчання учнів з вадами розумового розвитку / О. П. Хохліна // Дефектологія. — 2000. — № 3. — С. 25—31.

13. Ширина Н. В. Организация профильного обучения в средней школе: нормативы, планирование, рекомендации / Н. В. Ширина. — Волгоград : Учитель, 2007.

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF MASS COMMUNICATIONS

UDC 316.77:D7D:373.66–D56.26

O. Drozdovska

Zaporizhzhya National University

Features of television interview with disabled persons

Дроздовська О. Особливості телевізійного інтерв'ю з людьми з обмеженими можливостями. Стаття присвячена особливостям інтерв'ю з людьми з особливими потребами як проблемі журналістського професіоналізму. Проаналізовані причини некомпетентного зображення людей з інвалідністю на телебаченні та запропоновані практичні шляхи усунення професійних лакун. Особлива роль у компетентному зображенні людей з особливими потребами відводиться оператору.

Ключові слова: люди з інвалідністю, журналіст, повага.

Дроздовская О. Особенности телевизионного интервью с людьми с ограниченными возможностями. Статья посвящена особенностям интервью с людьми с особыми потребностями как проблеме журналистского профессионализма. Проанализированы причины некомпетентного изображения людей с инвалидностью на телевидении и предложены практические пути устранения профессиональных лакун. Особая роль в компетентном изображении людей с особыми потребностями отводится оператору.

Ключевые слова: люди с инвалидностью, журналист, уважение.

Drozdovska O. Features of television interview with disabled persons. The article features interviews with people with special needs as a problem of journalistic professionalism. The causes of incompetent image of people with disabilities on television are analyzed and practical ways to address professional gaps are suggested. A special role in the competent image of people with special needs is given to the operator.

Keywords: disabled persons, journalist, respect.

The problem of tolerant view of persons with disabilities in the mass media agenda is topical in many countries, even in developed countries. The stereotype of the «cripples» is widely spread in society because of the created image in the mass media. Most problematic disclosure we can see on TV. The lack of professionalism of the journalist causes disgust, fear and repulsion towards the disabled person during the interview with him.

The existence of the problem images of people with special needs and features interviews with them has several reasons. First, many journalists are not even aware that they should behave in a special way with this group of people. Secondly, the weak development of social journalism in the aspect of communication with people with disabilities. Thirdly, interviews with people with disabilities requires the journalist to the psychological and moral preparation. L. Bayda [2] says that the lives of people with special needs show in the media is extremely small, despite the vastness of the audi-

ence. M. Lukin [3] says that journalists should talk about people with special needs as equal members of society.

This article was created for journalists to teach them how they should write and shoot the disabled.

In my article I use the experience of the journalist A. Drozdovska TV shows "Let's believe in ourselves. You can!" Zaporizhzhya regional state TV and radio company for six years.

A. Shmilovich said that not all journalists can write about people with disabilities [1]. Journalists who do this should have four important qualities: talent in journalism, a sense of belonging and empathy, competence in the topic and high professional responsibility. First, the journalist must use appropriate vocabulary. It is unacceptable to use abusive and demeaning words, like "sick", "crippled", "disabled", "retard", "retarded", "mentally disabled people", "misery", "madman", "crazy", "stupid", "deaf and dumb". A journalist should use such words and phrases: "people with special

needs", "people with disabilities", "person with psychiatric problems", "hard of hearing", "a child with down syndrome" and others.

The website "Leidmedien" ("Media pains") in Germany was created for journalists to teach them how they should talk about disabled [4]. The founder of the German site for the disabled "Leidmedien" A. Weiland says that journalists often offend and humiliate people with special needs, when they talk about their physical defects.

In the media we only see two images of the disabled: "the unfortunate mistake of nature" or "character" [3]. People who have special needs are equal members of society, so the journalist must inform the audience.

In our opinion, the worst journalistic materials about persons with disabilities we can see on TV. Interviews with people who have limited abilities, is the most difficult task for many journalists, because they don't know how this happens.

We think that the main rule of this interview is to treat people with disabilities as equal members of society. So the journalist must respect a person with special needs in a conversation with him. Journalist should focus on the inner world, which is often more interesting and colorful than in healthy people. A journalist should create a comfortable atmosphere for people with special needs to access his or her inner world in front of a TV camera. Journalist needs to look reserved. Do not use expensive jewelry and full makeup. The disabled person may feel inadequate, and this may negatively affect the conversation.

Features shooting TV interviews with people with disabilities depend on the goals of the conversation. If the TV journalist says about the disease, right right to show special restrictions. If the material on the creativity of people with special needs, journalists should not focus on the physical problems. If a journalist says about the sports achievements of persons with disabilities (Paralympic or Deaflympic games), the hero of the story must be depicted in motion, showing off their physical achievements. This underlines his or her active lifestyle.

We see a few disabled people on TV [2:43]. I think this is due to their unattractive appearance. But, in my opinion, the appearance of people with special needs depends on the operator. There are a few rules how to remove disabled. First, this person should have neat hair and clothes. Secondly, if a person has a defect on the face, the videographer needs to shoot the person in a better perspective. Thirdly, physical problems are the most important

aspect for distance selection.

If a person has a serious disability, you should use a close-up shooting. In this case, the TV audience will not see unpleasant things. If a person has minor damage, the operator may change the angle of the more distant.

The most important objective camera work during the interviews is the view of this man in the most correct and attractive position. If a person is low or sit in the stroller, the camera should be at eye level of a person. View more than height demean the person.

People who have hyperkinesis or disease of cerebral palsy have characteristic involuntary movements of the limbs. In this case, the operator must remove the person to hide this physical feature.

Persons with hearing problems, communicate using sign language. It is right to remove the sign language interpreter. In the future, the journalist should combine the sound with a video of a person with hearing problems. The best option for this is medium shot or long shot. A close-up view focuses on the physical lack.

People who have problems with speech, it is very difficult to interview because their language sounds very unattractive. I think a journalist can duplicate a person's voice and connect it with the video. But if the material is devoted to the physical problem, the journalist should show the person's speech as it is.

While shooting the interview the operator uses the middle in order to diversify video. But in an interview with the disabled is acceptable only if the eyes or the hands are not affected from illness. Otherwise it will accentuate the fault and shows it in exaggerated form.

I think it's right to remove disabled people with healthy people, because then the difference in physical condition becomes invisible. It is very important for the disabled person feel worse than healthy people.

In my opinion, the journalist can be given to read the material man with the features before publishing. If a journalist could be in error, the error can be corrected. Persons with disabilities are very vulnerable, so journalists can injure easily due to their unprofessional approach to the material.

Indeed, the image of people with disabilities is a very important problem for TV-journalists in many countries. This is due to the lack of practical knowledge of the journalist, how to work with disabled people. The main rule of working with this category of people is the realization that they are

equal members of society. But they have different physical problems, so they should be considered a journalist in the preparation of materials. TV interviews with people with disabilities requires a special approach cameramen, ability to remove such people more attractive.

People with disabilities make up a significant

part of society, so journalists must improve their professional quality, to create the necessary psychological and practical skills for effective and responsible work with people with disabilities, and materials on the social problems of people with disabilities.

Literature

1. В Центральном Доме журналиста прошел тренинг-семинар в рамках проекта «Язык помощи» [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://newcpi.wmtest.ru/2009/12/09/6533>.
2. Інвалідність та суспільство : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. Ю. Байди, О. В. Красюкової-Еннс. — К., 2012. — 143 с.
3. Лукина М. Интервью: люди и обстоятельства [Электронный ресурс] / М. Лукина. — Режим доступа к статье : <http://evartist.narod.ru/text5/40.htm>.
4. Слова-инвалиды [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.goethe.de/ins/ru/lp/prj/drj/top/min/ru10431787.htm>.

UDC 070.484

V. Fomenko

Karazin Kharkiv National University

PR in Ukrainian NGOs – in the search for an optimal balance between fundraising and ensuring public awareness of their mission, goals and objectives

Фоменко В. К. ПР в українських НУО – у пошуках оптимального балансу між фандрайзингом та забезпеченням розуміння суспільством їх місій, мети та завдань. Багато українських НУО стикаються з проблемою дисбалансу фандрайзингу та забезпечення розуміння суспільством їх місій, мети та завдань. Автор аналізує досвід роботи благодійного фонду ДАР, який використовує оптимальну модель функціонування. Фонд успішно реалізує актуальні соціальні проекти, залучаючи багатьох партнерів.

Ключові слова: *паблік рилейшнз (ПР), фандрайзінг, неурядові організації (НУО), ПР НУО.*

Фоменко В. К. ПР в украинских НГО – в поисках оптимального баланса между фандрайзингом и обеспечением понимания обществом из миссий, целей и задач. Многие украинские НГО сталкиваются с проблемой дисбаланса фандрайзинга и обеспечения понимания обществом их миссий, целей и задач. Автор анализирует опыт работы благотворительного фонда ДАР, который использует оптимальную модель функционирования. Фонд успешно реализует актуальные социальные проекты, привлекая многих партнеров.

Ключевые слова: *паблик рилейшнз (ПР), фандрайзинг, неправительственные организации (НГО), ПР НГО.*

Fomenko V. PR in Ukrainian NGOs – in the search for an optimal balance between fundraising and ensuring public awareness of their mission, goals and objectives. Many Ukrainian NGOs are faced with the problem of imbalance of fundraising and to ensure awareness of their mission, goals and objectives. The author analyzes the experience of Charitable Foundation DAR, which uses the optimal model of functioning. The Fund has successfully implements topical social projects, involving many partners.

Keywords: *public relations (PR), fundraising, Non-Government Organization (NGO), public relations in Non-Governmental Organization.*

One of the most important changes in Ukraine after the Revolution of the Dignity is increasing

activity of the society, which in particular has led to the fast development of the political and

volunteer movements. Many nongovernment organizations (NGOs) (sometimes in theory and practice another term is used – nonprofit organizations – NPOs) had been founded in short time. They hoped to fill the gap between government programs and other social services.

However, these public organizations faced with the problem of understanding their task, missions, demands and activities. For example, in Kharkov Foundation «Bureau of good deeds», which mainly helps Ukrainian army in ATO, was wrongly negatively welcomed as a participant of the election to the City Council. So its leader A. Kusov has to explain to citizen through Facebook what is real mission on this NGO [18].

We suppose that this is the result of inefficient building communication between NGOs and society. It is not strange because in world science and practice PR NGOs is less studying than PR of the business companies or governments structures. Obviously new Ukrainian NGOs cannot just from first day of their appearance works at the high professionally level of public relations. Although in Ukraine we can find few NGOs, which have good experience of communication, such as for example, charity funds DAR. We are going to analyze in this article their positive experience.

Therefore, PR NGOs is in a less stage of development in compare with such one in business or politics. Moreover, many authors consider many typical for NGOs activities as support for non-profit projects in the field of education, culture, health as part of the PR activity of business or politics. The bottom line is that business may be sponsored directly or work through charitable foundation. V. Moiseev considers charity and sponsorship as part of the PR activities of the commercial organization [6].

A number of authors nullify the PR activities NGOs to fundraising [1; 6; 8]. For example, V. Voroshilov extensively describes the procedure of the press-services charities to raise funds [1].

Another position holds A. Bhati, who wrote that NGOs must communicate their goals and objectives in order to maintain visibility, credibility, accountability and growth. Unavailability of funds and importance of trust and faith in the sector create need for a promotional tool [9].

D. Konyk write with confidence that NGOs must build their communication with society on the following basis: 1) the recognition of the power of partner non-governmental organizations is possible under the conditions of the creation of the

governmental structures of the authorized units to work with non-governmental organizations; 2) involvement of NGOS to the decision-making processes in the field of public policy should be combined with your delegation to them certain powers of Government, considered one of the aspects of social partnership, which establishes the normative-legal documents; 3) recognition by the authorities of non-governmental organizations as a necessary component of a social practice is confirmed by appropriate [5].

S. Katlip sees 5 main reasons why public relations need to be used in the nonprofit sector [4].

These reasons are the following:

1. For awareness and adoption of the public mission of the organization.

2. To create channels of communication with people for whom the intended services provided by the organization.

3. To create and maintain the conditions necessary for attracting funds

4. For the formulation and dissemination of ideas relevant in public policy Organization Mission

5. For motivating people, ranging from Board members and employees to volunteer and are associated with the problem, officials work to implement the Mission of your organization.

As we can see, S. Katlip does not separate public relations from attracting funds. More than in the historical review of development PR, he notes that in certain periods attracting funds played an important role, for example, the proliferation of war bonds in the United States. Nevertheless, he ranged as first tasks awareness and adoption of the mission, channels of communication between NGO and people.

We must mark that in any case the fundraising is not method without alternative. According to D. Baranov, NGOs may successfully use alternative budgeting system. The author advice also rely on profits from sales (souvenirs, icons, calendars, etc.), of special events (auctions, lotteries, etc.); advertising revenue. They may have as much as possible volunteers working on a voluntary basis and also use non-traditional methods of disseminating information materials with the purpose of maximum coverage of a broad target audience [8].

E. Shekova give good advice to NGOs management – try to reach a balance. The attention of the press, to create your own unique image and solid reputation allows you to draw private,

corporate and public support. All this allows you to define marketing charities as a set of interrelated measures aimed at creating a reputation and receiving external support [7].

According to A.Ishkova, non-profit organizations must take into account several factors in the relationship with the press. The primary aspect is the Mission of organization. Before taking any actions to highlight something in the press need to ask ourselves: will it help or hurt the Mission of the Organization [3]?

Many public relations professionals agree that public relations and attracting funds are merged. As result, the letters for help from NGOs overwhelm the business companies in Ukraine. Usually NGOs ask for money. It looks like the wide net for catching cash. Sometimes for business management is difficult to understand where is real problem and where only asking for money. In NGOs explain that beggars cannot be choosers and because the effect of such method is low they need to cover as many potential donors as possible.

In fact, real problem as Megan Gale suppose is weak PR activity NGOs. Many nonprofit organizations are already performing public relations, though not as strategically or effectively as they could. Some NPOs even have established and maintained media contacts, and have impressive databases of supporters, donors, clients, and partners in the community. However, these resources may not be utilized to their fullest potential, and the public relations activities that are being done could be done more efficiently, consistently, and effectively [11].

Causes of ineffective use of opportunities PR not only in weak theoretical aspect of this communication technology for NPOs. It easy to find some problems those are by structure and personnel providing funds. As Megan Gale marked, public relations have still not been completely embraced by the nonprofit sector for several reasons, including lack of time and resources. Many nonprofit organizations are small operations with few, if any, paid staff.

According to previous, we can see some critical moments in PR activity NGOs

1. How successfully NGOs may find the optimal balance between fundraising and different social activities

2. How many different tools of PR NGOs are able to use. Here we may start from full absent of these tools to rich scale.

3. How many various messages to society propose NGOs. From «give us more money» to

invitation to participate in project with great reputation potential.

4. Level of communication management – quality of text, media channels, other means of connection with society.

We decided investigate according to above position PR communication of group of Ukrainian funds. They have some common things because were concentrated near such nuclear as international investment company SigmaBleyzer. One of them, international charity fund DAR was directly founded by SB 10 years ago. Later this international fund created his structure in Ukraine with the same name. Some another funds were founded by companies which are investment projects of SigmaBleyzer. For example, telecommunication company VOLIA with her NGO funds Invak and Paraolimpada [14; 12].

The company SigmaBleyzer has a unique history. Brothers Michael and Leo Bleyzers, former citizen of Kharkov, who compulsively emigrated from the USSR to the United States, created it. After Ukraine gained independence, the brothers decided to attract the private Western capital. Investors believed them and trusted hundreds of millions of dollars, which brothers invested in Ukrainian enterprises such as Sevmorzavod, Poltavaconfectionary factory or new business projects as telecommunication company VOLIA. Simultaneously, the wife of Michael Bleyzer, Natasha Bleyzer addresses the issue of security of the Ukrainian intellectual heritage. For the implementation of the idea international charity fund DAR had been founded. His first project was the search for and returns of the paintings of the famous artist Vasyli Krichevsky. Those were unknown to public and may be found in countries of South America. This idea was very attractive. So many people in foreign countries and Ukraine helped in her realization. Of course fund have got some money from SigmaBleyzer as the founder, therefore the idea to save the Ukrainian intellectual heritage had so strong attractive potential that many organizations and people supported it as volunteers. Few exhibitions had been managed in museum of Kiev, Kharkov, Poltava. Many paintings of Vasyli Krichevsky had been returned to Ukraine and were presented to museums. This idea is alive and works nowadays too. For example, in 2015 year in Kiev's National Museum of Ivan Gonchar charity fund DAR with numerous partners, organized the exhibition «Three dimensions of Vasylij Krichevsky: from folk ornamentation to the national style» [16].

Now we are going to regard another attractive social idea that was realized by Ukrainian charity fund DAR.

The Fund took under his wing 5 boarding schools of Kharkov city and region. However, the goal was not to support orphanages financially as normally do sponsors but implement here educational programs socio-political adaptation and emotional rehabilitation of children with special needs, children-orphans and children left without parental care [15].

The first such project «The origins of the good» set to attract children to the arts. The project supported the Nuremberg House Cultural Center. Children participate in festivals and competitions, chatted with young artists by Kharkov musicians, dancers. Then there was developed the program of social and psychological adaptation of the children. The idea of the program was supported by the regional organization "Ethnic women's community» and public association of animation «Bird».

Gradually fund DAR have more and more partners. Moreover, they together take new challenges that are more difficult. Assistance to citizens who were forced to leave the family home in the Crimea and Donbass. Camps of Kharkiv region began a rehabilitation program operated children psychologically of the families of refugees, which initiated the Foundation DAR with partners. In Kyiv and Kharkov conducted training with the Danish expert Carl Plesnerom for volunteers with nonviolent communication [20].

Analyzing these examples we can found such effective model of the behavior of NGO – getting financial support from founder fund does not pay attention to active fundraising but produces attractive social ideas which let to pick together many partners working as volunteers.

Last year's charity fund DAR was supported by telecommunication company VOLIA. Not only financial support but also some social activities. For example, camp which help the socialization difficult adolescents, children from single-parent families and orphans [17].

VOLIA founded few another funds with cooperation with partners. Above me wrote about connected with DAR NGOs founded by telecommunication company VOLIA. One of them is INVAK. VOLIA together with Association of disabled computer geeks («AIC» has created a «Centre for distance education and counselling for persons with disabilities». This venture proved so successful that it was decided to continue the

cooperation. Moreover, at the beginning of 2008 year VOLIA endorse the concept of INVAK.INFO News Agency, developed by the same Association. Portal www.invak.info allows people with special needs to be aware of the latest news about events, promotions and events in the field of social initiatives of disabled persons, of organizations of persons with disabilities, recent contests, grants, various methods of rehabilitation. The site contains also the necessary base to its visitors, normative documents actively working forum. As the largest on the territory of Ukraine and CIS information resource on a topic, www.invak.info draws attention to the pressing problems of this category of citizens of our society [12]. Here we see the same model of NGO as fund DAR.

Above described NGOs use different channels and forms in building communication with society. They generate different message and send them to people through media, social nets, own sites. NGOs generally do not have own press-services. Because all funds are directed to charity at minimum cost to the staff. Therefore, media relations are more a function of managers of funds or managers of individual projects. In our case we can marked that funds get help from press-services on their founders or supporters. It is effective method because usually press releases or news is published not only on the NGOs sites but also on the ones of founder or supporter. For example, site www.volia.com has hundreds of thousand readers and each text published here may be reading my very wide auditory [13].

Preparing texts authors writing for NGOs keep an open mind about best methods of communication between charity funds and society, such as was given by Jonathan Waddingham, social and labs product manager at JustGiving. He advised to focus on a number of key questions, including why people should care about what you are saying, whether you have strong imagery, and what the call to action is: «Many people focus on their website, user testing and social share buttons. They don't actually think about the content and what will get shared», – he said [19].

Here we must marked that the program of creative workshop for journalist students, which is ruled by V. Fomenko, in Karazin Kharkov University contains studying of this method.

One of the key messages, which direct through communications channels to the society charitable foundation DAR, defined the objectives of the program of support for children with special needs, as well as orphans and children left without

parental care. The message is that young people with special needs can be successful; they are the same as other people.

Recently, in connection with events in the zone of ATO Foundation actively helps displaced people, their children, people injured during the fighting. True those both have already become constant partners and new such as Ukrainian Center for social harmony and reconciliation "Space of dignity," charitable organization "All-Ukrainian Charitable Fund "United Family", the Jewish Student Center "Hillel". For example, they organized a series of trainings on nonviolent communication with the famous Danish specialist Karl Plesner, who shared their experiences with volunteers who do their best to provide psychological support to internally displaced persons, Ukrainian military and all the people who need help in this difficult time for Ukraine [20].

Despite the great actuality of the social problems, which try to solve charity fund DAR, the foundation meets with misunderstanding of Ukrainian media. Unfortunately, this is common problem for all NGOs in Ukraine. Media regards the news about NGOs activity as advertising articles and demand payment for their publishing. In some cases, DAR could find the key to this problem. There are projects that connected with big events such as EURO 2012 in Ukraine. When

children from the orphanage present won the competition for the most interesting figures for the European Championships, the press reported it. The project «Doll-therapy» – treatment of children by creating their dolls for performances – managed to attract journalists, because the puppet show from Italy arrived to Kharkov for helping fund DAR [2].

We can draw conclusions that charitable foundation DAR, equal him funds created, and use an effective model of communication with society. The focus is not on the active search for financial support, but the development and implementation of social initiatives, which should help society in addressing pressing issues, such as children with special needs or people affected in the zone of ATO. For the financial support of the Fund meets its founder. Charitable Foundation uses a variety of communication channels for informing the society about social projects-its site, as well as the sites of the founder, partners, sending press releases to journalists, the publications in the media, and the social networks. Due to relevance of such projects and wide informing society about them, the foundation attracts many partners, some of which are volunteers.

This model may be recommended to new NGOs or such ones that have troubles in communication and support of the Ukrainian society.

Literature

1. Ворошилов В. В. Современная пресс-служба / В. В. Ворошилов. — СПб. : Изд-во Михайлова, 2005. — 254 с.
2. Гудзь И. Куклы помогают детям найти себя / И. Гудзь // Вечерний Харьков. — 2011. — 5 апр.
3. Ишкова А. Связи с общественностью в некоммерческих организациях [Электронный ресурс] / А. Ишкова. — Режим доступа : http://pr-club.com/pr_lib/pr_raboty/earlier/techn_18.htm.
4. Катлип С. М. Паблик рилейшнз : теория и практика / Скотт М. Катлип, Аллен Х. Сентер, Глен М. Брум. — М. : Вильямс, 2005. — 624 с.
5. Коник Д. Л. Формування звязків із громадськістю в неурядових організаціях України: соціологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук : 22.00.04 — спеціальні та галузеві соціології / Коник Дмитро Леонідович. — К., 2007.
6. Моисеев В. А. PR : теория и практика / В. А. Моисеев. — К. : ВИРА-Р, 1999. — 376 с.
7. Шекова Е. Особенности маркетинга благотворительных организаций / Е. Шекова // Маркетинг в России и за рубежом. — 2006. — № 4.
8. Баранов Д. Е. PR: теория и практика : учеб. // Д. Е. Баранов, Е. В. Демко, М. А. Лукашенко [и др.] ; под ред. М. А. Лукашенко. — М. : Маркет ДС, 2010. — 328 с.
9. Bhati A. Role of Public Relations for effective communication in NGOs. International Journal of Scientific Reseaches / Anshu Bhati. — Vol. 2. — Issue 11. — November 2013.
10. Dilenschneider R. L., Forestal D. J. Public Relations / R. L. Dilenschneider, D. J. Forestal. — USA, Canada, Britain ; The Dartnell Corporation, 1996.
11. Gale M. K. Public relations in nonprofit organizations: a guide to establishing public relations programs in nonprofit settings / Megan Kate Gale, Bachelor of Mass Communication. Idaho State

University. — Pocatello, Idaho, 2005.

12. Социальные программы [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://volia.com/rus/about/social/special-needs/>.

13. Сотрудничество с благотворительными фондами [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://volia.com/ukr/about/social/charities/>.

14. <http://www.sigmayzer.com>.

15. <http://darfoundation.org.ua>.

16. Виставка “Три виміри Василя Кричевського: від народної орнаментики до національного стилю” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://honchar.org.ua/events/vystavka-try-vymiry-vasylya-krychevskoho-vid-narodnoji-ornamentyky-do-natsionalnoho-stylu/>.

17. Завершилася літня зміна табору для підлітків, організованого за підтримки ВОЛІ й фонду «ДАР» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://volia.com/ukr/about/pr/1716/>.

18. <https://www.facebook.com/alexey.kusov?fref=ts>.

19. What would you do if you saw a freezing child? [Електронний ресурс]. — Access mode : <http://www.soschildrensvillages.org.uk>.

20. Помочь и поддержать [Електронний ресурс]. — Режим доступа : http://www.hillel.su/region/kharkov/item/89-kharkov_to_help_and_support.html.

UDC 007:304:659.3:659

L. Teodorska

Karazin Kharkiv National University

Coverage problems of children with special needs by social advertising

Теодорська Л. І. Висвітлення проблеми дітей із особливими потребами в соціальній рекламі. Стаття присвячена проблемі формування соціальною рекламою суспільної думки щодо дітей із особливими потребами. У результаті дослідження було виявлено, що українська соціальна реклама створює зразки поведінки, формуючи і закріплюючи стереотипи щодо дітей із особливими потребами, дещо іншої думки дотримується зарубіжний ринок у сфері соціальної реклами.

Ключові слова: діти з особливими потребами, соціальна реклама, формування суспільної думки.

Теодорская Л. И. Освещение проблемы детей с особыми потребностями в социальной рекламе. Статья посвящена проблеме формирования социальной рекламой общественного мнения в отношении детей с особыми потребностями. В результате исследования было выявлено, что украинская социальная реклама создает образцы сообщений, формируя и закрепляя стереотипы в отношении детей с особыми потребностями, несколько иного мнения придерживается зарубежный рынок в сфере социальной рекламы.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, социальная реклама, формирование общественного мнения.

Teodorska L. Coverage problems of children with special needs by social advertising. The article deals with the problem of formation of public opinion about children with disabilities in social advertising. The research proves that Ukrainian social advertising provides examples of messages, creating and perpetuating stereotypes of children with special needs, while the foreign market of social advertising follows a different policy.

Keywords: children with special needs, formation of public opinion. social advertising.

Images of children are very often used in modern advertising to raise emotional impact and attract audience's attention to the advertising message and increase its credibility. For children

and teen-agers advertising in particular is a socially significant part of informational space that essentially influences their psychological development and behavior, that is why ethical

demands to social advertising employing images of children should be very high [3].

The theorists who study psychology of advertising claim that the image of a child always draws attention of recipients being a powerful irritant of their psyche. In advertising the image of a child is one of the most popular messages. Besides smiles and joy images of kids arouse the feeling of compassion. This technique is especially frequently used in social advertising. A child's image in social advertising evokes greater involvement than any other [4].

Social advertising is of much value for society and for each member of it only when perceived consciously and deliberately. Otherwise it becomes socially dangerous, it can adversely affect the human mind and behavior in society [1].

Among the problems raised by social advertising adaptation of people with disabilities in society and formation of public opinion regarding them takes a special place. And within that perspective images of children are not only effective and commonly used, but also fully justified. We suggest considering significant examples of social advertising applying to problems of children with special needs.

The social advertisement "Let's Unite for Children of Ukraine" highlights the problems of children with special needs. At the beginning of the video, a close-up shows a sad boy aged 10–12, then the camera pulls away and we see a wheelchair he sits in. The character turns and we can see that wheelchair is opposite a sports ground where the boy's peers play football. The child carefully watches the players. The color-scheme of the social advertisement is dull and gray (houses, sky, trees, road, and clothes). Next there emerges a man drawn in color (in the run of the advertisement it changes its color for the whole range of the rainbow: red, orange, yellow, green, blue, purple, pink) symbolizing in this way the child's soul. It separates from the boy's body and runs to the children, starts playing with them, neatly kicks the ball and scores the first goal. A colorfully drawn soccer goal appears on the screen. All children are happy, they jump and the colored man jumps higher than others. The social advertisement is accompanied by off-screen narration: "More than half a million children in our country need special attention. What is common and ordinary for us is an unattainable dream for them. Your indifference is their despair, your help it is their salvation. Let's help our children together. For the sake of the good, for the future".

Social advertising directly reflects the problems of children, it is clear that they (children with disabilities) become characters which in this case are absolutely reasonable. Advertising partially touches upon recreation of children with special needs among peers. However, the commercial does not emphasize any problems of education, development or children's socialization, but reports statistics for this stratum of population.

The social advertisement under analysis urges not to remain indifferent to the problem, but it does not suggest any options to solve it (in the advertisement it is emphasized that a child with disabilities cannot fully participate in play with other children, and can only dream about it). The advertisement focuses on the contraposition of healthy and sick children reinforcing emotionality of the reel (the ability to walk, run, play that is to do things children commonly do, and on the contrary, a wheelchair-bound boy). Children in advertising always cause certain emotions, and children with health problems increase emotional impact.

According to a survey, the commercial arouses ambiguous feelings in recipients – from compassion to irritation. The advertisement draws a line between "normal" children and children with special needs, although it was possible to show that they do not differ internally and can easily play together. In the ads colors are emphasized, the drawn man is represented with all colors of the rainbow. By definition of K. Korolev, the rainbow symbolizes a bridge between heaven and earth, combines top and bottom, natural and supernatural, sacred and secular. The rainbow is often associated with the news of future wealth or with finding a treasure (it is where the rainbow touches the ground) [2]. So, we can say that the colorful man depicted in the social advertisement is the bridge that unites healthy children and children with special needs.

The social advertisement "Inclusion: School for Everyone" can be opposed to the previous video. Children with special needs are not separated here, but on the contrary are depicted surrounded by other children. At the beginning of commercial, we can see a classroom where children listen to the teacher, a girl writes on the board sitting, next all children communicate together at a break. These frames are accompanied by the following comment: "Each of us perceives the world by in our own way. We get knowledge and learn how to live. We have friends and want to be together, to get similar attention and believe in

ourselves". The next frame shows the girl pulling out of the desk in a wheelchair (up to this moment the wheelchair has not been shown), she goes down outside using a special ramp, talks and takes pictures with other girls in the yard. The reel ends with featuring children hugging the girl in the wheelchair and waving their hands. During these frames the text is pronounced: "School of the Future is a school without stress. Relationships with adults are an understanding and help. Children should learn together".

This social advertisement emphasizes that children with special needs and other children are not different. Provided appropriate conditions are created, mixed education will not burden anyone, but rather unite. At the beginning of the video the wheelchair was not to be seen. It showed an ordinary classroom and ordinary school children without restrictions and difficulties communicating with each other, and it was not clear which of them was a girl with special needs. Children are portrayed cheerful, friendly and inquisitive. The social advertisement focuses on the fact that children better adapt in society when they study together and experience environment. The video claims that there is no need to segregate children into certain groups, to create a barrier between them because in the future it will be hard to adjust to life in society both for children with special needs and for other children.

The social advertisement by the Vinnitsa non-profit organization "Harmony" "Look at me, not at my wheelchair" also addresses the problems of children with special needs. It starts with a video image of a busy street. Among this turmoil an empty wheelchair is rolling, passers by walk by and look at the wheelchair. Next appears a boy playing a ball, he raises his head, smiles and throws the ball toward the wheelchair, and we see that it is a boy sitting in a wheelchair. The video ends with frames of a boy in a wheelchair, holding a ball, and at the side of it there is a phrase written in white: "Look at me," and below there are smaller red letters: "But not at my wheelchair".

This social video is not accompanied by narration, the recipient understands the whole advertising content through the slogan. The advertisement is intended to show the society attitude to children with special needs, notably that first of all people pay attention to the problem (wheelchair – physical disabilities) staying unaware of the most important issue children themselves, their emotions, aspirations, dreams. For most people these children are inferior, they

single them out as a separate category of people and treat them either with indifference or with pity, and hardly anyone looks upon them first of all as ordinary normal children. A notable feature of this social advertisement is that the boy (and not the cart) was noticed by another boy (assumably his peer). Only the boy could see not a disabled person but teenager just like he is while, adults were just passing by and saw a wheelchair.

As an example of social advertising somehow opposite to Ukrainian samples, we will consider foreign advertisements on similar topics. To celebrate the 61st anniversary of their state, the Indian film companies "Mudra Group" and "BIG Cinema" released a video "Patriotism does not need hype" with a record of the national anthem performed by pupils of a boarding school for children with hearing defects. The advertisement shows how children of different age perform the anthem in front of the school in sign language to the appropriate tune. Pupils are portrayed happy and joyful. The reel is shot in black and white colors. This is a good example of social advertising which combines propaganda of patriotism and tolerance towards people with disabilities. In this social video children are portrayed not as ones arousing pity, but rather as children arousing a warm smile, pride and respect.

The Russian social advertisement "Violin" is dedicated to education of adolescents with disabilities. The main slogan of the social message is "Education of disabled people is a way to independent life". Throughout the advertisement we see a teenage girl who plays the violin. We can assume that she has physical disabilities such as vision problems because of her sunglasses, and totally blind usually wear sunglasses to protect their eyes. The advertisement starts with off-screen narration: "Each child is talented in his own way", the girl is shown playing the violin on stage. Next we see that a string of musical instrument breaks, and the girl puts the violin down on the floor. This part of advertisement is based on contrast. If frames at the beginning of the video have bright colors and are accompanied by a rhythmic melody of the violin, the critical part is gray and accompanied by loud bass sounds. Advertisers use this move to attract the viewer's attention and focus on the problems that may be an obstacle to successful development of children. In the following part of the advertisement we see a woman who approaches the girl and gives her another violin, and then the young musician continues her performance and successfully

finishes it. These frames are followed by text: "This in our power to help a talent reveal itself".

The social advertisement "Violin" emphasizes the fact that every child has abilities and talent. The task of adults (teachers, parents and older people) is to help a child to find his/her way and favorite occupation. It does not matter whether the child has certain disabilities because everyone needs support in their undertaking. A characteristic feature of this advertisement is that it focuses on the girl not as a child with special needs, but as an ordinary teenager who is trying to succeed. Advertisers did not aim at causing feelings of pity and compassion, but called for understanding and moral and psychological support of children with special needs.

Analyzing social advertising, we can make a conclusion that most domestic advertisers create typified videos that form and perpetuate in society stereotypes about children with special needs. These advertisements contain a concept that such

children need affection and compassion on the part of society, that they are a separate and special segment of the population. Actualizing the issue, social advertising does not actually suggest ways to solve it, sometimes confirming harmful stereotypes in society. A somewhat different view is shared by foreign advertisers, creating examples of social advertising messages that have no place for frustration and negativity, but rather emphasize unity and strength of children who have certain problems. Children in these commercials are independent, productive members of society who do not need pity, but like all other children expect support and understanding. There is not doubt that in any country we can witness examples of low-quality or tactless advertisement, but currently the foreign social advertising market is much more developed than its counterpart in Ukraine. Thus domestic advertising approaches and models of social advertising require further study and revision.

Literature

1. Ізюмський М. Як впливає на нас соціальна реклама [Електронний ресурс] / М. Ізюмський. — Режим доступу : <http://gurt.org.ua/blogs/Михайло%20Ізюмський/730/>.
2. Королев К. М. Энциклопедия символов, знаков, эмблем / К. М. Королев. — М. : Мидгард, 2005. — 603 с.
3. Лопаткина Т. Образ ребенка в рекламе: за и против [Электронный ресурс] / Т. Лопаткина. — Режим доступа : <https://www.konkir.ru/article.phtml?id=638>.
4. Рыкова Е. Дети в рекламе: умиление, радость... или возмущение [Электронный ресурс] / Е. Рыкова. — Режим доступа : <http://www.rb.ru/article/deti-v-reklame-umilenie-radost-ili-vozmushhenie/5272177.html>.

РЕЦЕНЗІЇ

М. В. Бутиріна

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Зв'язки з громадськістю: погляд комунікативіста

Рецензія на видання: Березенко В. В. PR в Україні: наукове осмислення феномену : монографія / В. В. Березенко. — К. : Академія Української Преси, Центр Вільної Преси, 2013. — 360 с.

У сфері соціально-гуманітарного знання можна виокремити ряд наукових дисциплін, які стали на шлях теоретичного та методологічного оформлення лише в минулому столітті. Це зазвичай ті дисципліни, які науково опікуються складними синтетичними об'єктами, потребують міждисциплінарних підходів, інтегрованої методології. Однією з таких дисциплін є наука про зв'язки з громадськістю, яка виникла у відповідь на виклики часу, зумовлені зростанням ролі публічного дискурсу й появою нових форм комунікативного обміну між різними сегментами суспільного середовища.

Показово також, що виникнення зв'язків з громадськістю як різновиду професійної діяльності пов'язане із усвідомленням того, що комунікація є не лише благом для людства, а й величезною соціальною проблемою, яка передбачає застосування до неї критичних, стабілізаційних та управлінських підходів. У цьому, власне, полягає управлінський вектор бачення PR-комунікації як інструменту забезпечення ефективної системно-організаційної основи соціуму. Промоційний ракурс бачення зв'язків з громадськістю орієнтує на потрактування PR як одного із традиційних засобів просування організацій та їх продуктів до цільових аудиторій. Існують також інші, більш вузькі підходи до визначення статусно-функціональної специфіки PR, які призводять до фрагментарної концептуалізації знань про означений феномен.

Цілком закономірно виникає потреба в ревізії різнопарадигматичних напрацювань і реорганізації наукового знання на засадах соціально-комунікаційної парадигми.

Вищезазначене доводить актуальність монографічного дослідження В. В. Березенко, сві-

дчить про його цінність і для сучасної науки, і для суспільної практики.

Зосередимось, насамперед, на здобутках роботи, присвяченій науковому осмисленню PR як соціально-комунікаційної діяльності в Україні.

По-перше, авторка робить, як на нашу думку, вдалу спробу представити нову наукову дисципліну не у статті як сукупність знань про закономірності, принципи та технології створення соціокомунікаційних практик, а в динаміці як наукову галузь, у просторі якої, за влучним виразом Л. М. Синельникової, завжди є місце для форсайтів та нових „дорожніх” карт, заснованих на пошуку іноваційних дій та супутніх теоретичних узагальнень.

По-друге, репрезентація паблік рилейшнз як соціокомунікаційного феномену в роботі пані В. В. Березенко, з одного боку, забезпечує конкретність домінуючої наукової парадигми, а з іншого, демонструє синтетичність методології, зумовлену особливостям вивчення комунікаційних процесів, серед яких – поліпарадигматичність, усвідомлення евристичної цінності застосування альтернативних традицій, конкурентних підходів до об'єкта дослідження. При цьому цілком імовірно є небезпека розосередження аспектів PR по різних наукових дисциплінах внаслідок дивергентності його осмислення. Авторка уникає її, реалізуючи комплексний підхід до вивчення зв'язків із громадськістю, який не лише переформатовує наукове знання, виступає способом наукового аналізу теорії, але й здійснює в ній зрушення змістовного порядку.

По-третє, дослідниця переконливо доводить, що актуальний розвиток науки про PR як

самостійної наукової галузі — це не тільки період визначення її предметної сфери та методологічної основи, але й період організаційного оформлення.

Як відомо, одна з особливостей розвитку суспільства полягає у зростаючій складності та диференційованості суспільних інститутів. ПР як одне з таких інституційних утворень потребує (і на цьому наполягає дослідниця) професійної єдності та самоорганізації на протидію управлінню й примусу, притаманним інститутам влади та їхнім комунікаційним практикам. Високий рівень самоорганізації практикуючих ПР-фахівців п. В. В. Березенко слушно пов'язує з високим рівнем організованості дисциплінарного знання. Значну увагу авторка приділяє проблемі інституціоналізації паблік рилейшнз в Україні, всебічно висвітлює організаційні, управлінські, регуляторні, інтеграційні та інші аспекти функціонування соціального інституту ПР.

Окремо слід відзначити високий рівень методологічної культури дослідниці, її принципову позицію щодо ретельної систематизації та структурування матеріалу.

Так, на початку роботи В. В. Березенко декларує доцільність і релевантність досліджуваному явищу трьох взаємопов'язаних підходів — дисциплінарного, який дозволяє „розпізнати” феномен ПР у всіх проявах його багатогранності; феноменологічного, що забезпечує цілісність бачення зв'язків із громадськістю; соціальнокомунікаційного, де ПР постає в контексті суспільної взаємодії соціальних інститутів.

Як бачимо, серед трьох наведених підходів перший вказує на характер організації наукового знання, другий — на нормативний спосіб бачення досліджуваного явища, третій — на тип домінуючої наукової парадигми. На нашу думку, поєднання означених ракурсів дозволило авторці повно й комплексно висвітлити феномен ПР і вказати на пріоритетні напрямки наукової рефлексії щодо нього. Не можемо не погодитися із наданою п. В. В. Березенко оцінкою феноменологічного методу як *невичерпного джерела нових кореляцій у міру появи нових теорій PR і нових інструментальних методів*. Адже і екстенсивне, й інтенсивне розширення тематичного поля паблік рилейшнз пов'язане як із легітимізацією нової сфери теоретизування, так і з історичними трансформаціями об'єкта досліджень, який на межі XXI століття сягнув нової стадії свого розвитку.

Погоджуємося зі зробленими дослідницею

концептуальними наголосами в теоретико-методологічній основі дослідження. Дійсно, найкоротший шлях до наукового осмислення ПР — у зверненні до ідей К. Ясперса, М. Бубера, К.-О. Апеля, Ю. Хабермаса, які постулювали первинність комунікації щодо існування будь-якої людської спільноти, відповідальність комунікативної свободи, ідеї дискурсу, консенсусу, комунікативного принципу апріорі тощо.

Ідеї фундаторів комунікативної філософії, які запровадили в гуманітарний дискурс аксіоматику комунікативної свідомості, комунікативної дії, комунікаційної раціональності, комунікативної спільноти, беззаперечно зчинили потужний вплив на становлення методології і проблематику науки про зв'язки з громадськістю. Принциповим для адекватного розуміння ПР у науковій і практичній площинах є відмежування від маніпуляційного дискурсу, відмова від суб'єкт-об'єктної комунікації (комунікаційного управління) і ствердження цінності бі-суб'єктної комунікації, де адресат (сукупність адресатів) постає як рівноправний партнер у діалозі. Саме такі акценти є виразними в дискурсі комунікаційної філософії. Здійснивши порівняльний аналіз теорій маніпулятивного впливу й сучасної теорії ПР, авторка отримала підстави для заперечення належності паблік рилейшнз до першого типу технологій на тій підставі, що робота з громадськістю у сфері ПР має протилежний характер. Статус комунікації в комунікативній філософії вказує на її засадну та конституюючу роль у соціумі, здатність об'єднувати індивідів і орієнтувати їх на консенсус.

Дослідниця обґрунтовує наявну сьогодні полісемію в науковому дефініціюванні терміну „Паблік рилейшнз” та варіативність підходів до інтерпретації позначуваного ним феномену. На думку В. В. Березенко, таких підходів вісім, і вони повною мірою відображають різні критерії щодо тлумачення феномену ПР.

Цілковито аргументованою є також періодизація процесу становлення науки про ПР в Україні, чому сприяло ретельне опрацювання авторкою наукового доробку українських учених. Погоджуємося з обґрунтованою пропозицією шановної дослідниці вести відлік четвертого етапу становлення ПР як галузі знань з 2007 року, коли виокремилася й інституціоналізувалася нова галузь знань — «Соціальні комунікації». Саме починаючи з цього моменту істотно збільшується питома вага досліджень різних видів комунікаційної активності люди-

ни, виразно артикулюється думка проф. В. В. Різуна про соціальні комунікації як вид соціального інжинірингу, а отже, й особливу роль технологій соціального спілкування як різновиду гуманітарних технологій. Власне із науковим оформленням „Соціальних комунікацій” і виникають усі належні теоретичні й методологічні передумови для того, щоб *всі реалії зв'язків з громадськістю почали набувати соціальнокомунікаційної інтерпретації*. Істотно збагачується спектр галузевої проблематики наукових досліджень феномену ПР, що унаочнюється авторкою за допомогою діаграм.

Свідченням методологічної культури авторки є також послідовна декомпозиція науки про ПР, яка дозволила дослідниці виокремити основні складники її об'єкта та співвіднести їх із відповідними субдисциплінами – теорією зв'язків із громадськістю, історією зв'язків із громадськістю, технологіями зв'язків із громадськістю, повно й усебічно представити онтологічний, гносеологічний та методологічний аспекти теорії ПР.

Ми цілком поділяємо думку В. В. Березенко щодо доцільності застосування в дослідженнях ПР постнекласичної парадигми, якою передбачено новий онтологічний статус комунікації, нове бачення комунікативного простору людини як буттєвої основи всіх видів людської життєдіяльності, підвищену увагу до комунікативної культури й комунікативної компетентності особистості, а також до гуманізації інформаційно-комунікаційного простору суспільства загалом. Корисними тут виявилися погляди Н. Лумана про суспільство як аутопойєзисну систему – тобто самовідтворювальну систему, яка постійно встановлює межі між со-

бою та зовнішнім середовищем, селективно вилучаючи з нього лише корисні елементи. Характерно, що для Н. Лумана комунікація не є апріорним фактом, скоріше вона проблематизується дослідником, який ставить під сумнів порозуміння індивідів через автономію та індивідуалізацію їхніх свідомостей, і пов'язує успішність комунікації із безпосередньою залученістю її учасників до конкретної ситуації взаємодії. При цьому, за переконанням Н. Лумана, жодна соціальна система не існує поза комунікацією, тому керування системою передбачає перетворення проблемної комунікації на вірогідну.

В. В. Березенко систематизує проблематику різновекторних досліджень феномену ПР, верифікуючи тим самим представлені в теоретичному дискурсі основні концептуальні акценти й контексти бачення ПР-комунікації. Йдеться про контексти стратегічного управління, державного управління, політичних комунікацій, бізнес-практики. Виявлені напрямки досліджень ПР оприявнюють їхні генетичні зв'язки з тими соціальними сферами, які зазвичай потребували й нині потребують комунікаційної гуманізації.

Такий ґрунтовний аналіз проблеми в рецензованій роботі дозволив її авторці зробити цікаві висновки, які адекватно відображають досягнуті наукові результати і демонструють цілісне уявлення про наукове осмислення феномену ПР в Україні. Слід також відзначити широкі можливості подальшого застосування отриманих результатів для розвитку методології цілого ряду дисциплін соціогуманітарного циклу.

Л. М. Хавкіна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Видавнича галузь в епоху активних соціокомунікаційних трансформацій

Рецензія на видання: Водолазька С. Радикальні інновації східноєвропейської видавничої галузі : монографія / Світлана Водолазька ; наук. ред.

Різун В. В. — К., 2015.

Своєчасність і актуальність монографії, присвяченої дослідженню присутніх інновацій у східноєвропейській видавничій галузі, зумов-

лена тим, що в умовах активної зміни технічних параметрів буття інформаційного суспільства загалом і кожного його члена зокрема особ-

ливої ваги набувають проблеми інноваційного розвитку видавничої справи. Тим більше, що, як справедливо зазначає дослідниця, історія галузі перебуває в центрі уваги наукових шукачів, а сучасні тенденції й явища позбавляються права на обговорення й вироблення їх розуміння в дослідницькому середовищі.

З огляду на активні трансформаційні процеси в житті східноєвропейських країн особливий інтерес становить представлене в монографії дослідження інноваційної ситуації у видавничій галузі в кількох із них, з Україною включно, – це дає змогу як побачити специфіку кожної, так і зробити цікаві новаторські висновки внаслідок науково виваженого порівняння.

Авторка вибудовує дослідницьки оптимальний повний ланцюг основних суб'єктів і чинників, засадничих для видавничого простору: від детермінант інноваційних змін у сучасних моделях видавничої діяльності та принципів функціонування галузевих інновацій – через інновації в мотиваційній системі читацької активності – до перспектив інновацій у трансформаційній системі видавничої діяльності та моделювання перспективних видавничих практик.

Максимально цінним і з теоретичної, і з практичної точки зору видається фрагмент, в якому відтворюється різновекторна парадигма ключових напрямків інноваційного розвитку видавничої діяльності східноєвропейських країн і досліджуються всі основні її елементи, систематизовані й типологізовані. Їх логічно поділено на кілька корпусів: технологічні інновації (електронні видання, інтерактивні видання, звукові електронні видання), інноваційні сервіси у видавничій сфері (друк на вимогу, сервіс самопублікації), інноваційні методи дистрибу-

ційної діяльності видавництв (книжковий клуб, книжковий інтернет-магазин), інноваційні промоції (рекламні інноваційні промоції – продакшн-плейсмент, буктрейлер; мережеві видавничі промоції – мережева комунікація, соціальні мережі, спеціалізовані соціальні мережі), інноваційні маркетингові стратегії (нішеві стратегії, нові формати друкованої книги).

Композиційно дослідження складається із низки розділів, які послідовно представляють дослідницьку логіку й оптимально втілюють авторські настанови. У монографії успішно реалізовано завдання узагальнити та систематизувати теоретичний матеріал щодо інноваційних процесів у східноєвропейських видавничих практиках – і отримані результати закладають міцну основу для подальших наукових пошуків у цьому напрямку.

Заслугує на увагу використання авторкою вагомої джерельної бази, яку складають ретельно дібрані вітчизняні та зарубіжні наукові джерела. Це сприяє глибині теоретичного опрацювання проблеми на основі систематизації досліджень, здійснених представниками різних наукових галузей.

Тож монографія Світлани Водозаської «Радикальні інновації східноєвропейської видавничої галузі» є оригінальним науковим дослідженням, яке відзначається новизною та глибиною викладу матеріалу, що має теоретичну і практичну цінність. Вона своєчасна й актуальна з огляду на вирішувану наукову проблему й може стати у нагоді як освітянам і студентам, так і практикам в галузі видавничої справи, які прагнуть бути на вістрі новітніх змін і тенденцій.

У ПОРЯДКУ ДИСКУСІЇ

УДК 007:304

О. В. Андрєєва

Комунальний заклад «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради

Система підготовки дітей із особливими потребами в напрямку їхньої соціалізації та інтеграції

Андрєєва О. В. Система підготовки дітей із особливими потребами в напрямку їхньої соціалізації та інтеграції. Мета роботи педагогів спеціального навчально-виховного комплексу полягає у формуванні комунікативної компетентності учнів через впровадження інноваційних форм навчання та форм організації навчального процесу на уроках та в позаурочній діяльності; у забезпеченні оптимальних умов для розвитку комунікативної компетентності й здатності особистості до застосування в різноманітних видах спілкування способів взаємодії з оточуючими, до оволодіння різними соціальними ролями; у створенні атмосфери співробітництва, взаємодії учителя та учня на уроках; у реалізації завдань нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Досвід роботи педагогів закладу полягає в розробці власної взаємопов'язаної системи форм навчання, спрямованої на формування комунікативної компетентності учнів із вадами слуху у використанні в урочній та позаурочній діяльності інноваційних технологій (інтерактивного навчання, проектної технології, проблемного навчання, технології колективної взаємодії, інформаційно-комунікативних технологій, елементів дослідницької роботи), а також раціоналізації форм організації навчання.

Ключові слова: діти з особливими потребами, соціалізація, комунікація, інформаційно-комунікативні технології, інвалідність.

Андреева О. В. Система подготовки детей с особыми потребностями в направлении их социализации и интеграции. Целью работы педагогов специального учебно-воспитательного комплекса является формирование коммуникативной компетентности учащихся через внедрение инновационных форм обучения и форм организации учебного процесса на уроках и во внеурочной деятельности; создание оптимальных условий для развития коммуникативной компетентности и способности личности к применению в различных видах общения способов взаимодействия с окружающими, к овладению различными социальными ролями; создание атмосферы сотрудничества, взаимодействия учителя и ученика на уроках; реализация задач нового Государственного стандарта базового и полного общего среднего образования. Опыт работы педагогов учреждения заключается в разработке собственной взаимосвязанной системы форм обучения, нацеленной на формирование коммуникативной компетентности учащихся с нарушениями слуха в использовании в урочной и внеурочной деятельности инновационных технологий (интерактивного обучения, проектной технологии, проблемного обучения, технологии коллективного взаимодействия, информационно-коммуникативных технологий, элементов исследовательской работы), рационализации форм организации обучения.

Ключевые слова: дети с особыми потребностями, социализация, коммуникация, информационно-коммуникативные технологии, инвалидность.

Andreyeva O. The education system of children with disabilities in their socialization and integration. The aim of teachers of special education center is to develop communicative competence of schoolchildren through the implementation of innovative forms of learning and the educational process in the classroom and extracurricular activities; create optimal conditions for the development of communicative competence and ability of the individual to use in various types of communication interactions with others, mastering different social roles; creating an atmosphere of cooperation, interaction teacher and pupil in the classroom; implementation tasks of the new State Standard of complete secondary education. Experience educators school is developing their own system of interconnected learning aimed at the formation of the communicative competence of pupils with hearing disabilities to use a time limit and extracurricular activities of innovative technologies (interactive learning, project technology, problem-based learning, group interaction technology, information and communication technology research elements), rationalization of training.

Keywords: children with disabilities, socialization, communication, information and communication technology, disability.

У Державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», Державній цільовій програмі впровадження інформаційно-комунікативних технологій у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів на період до 2015 року наголошується, що важливим завданням вітчизняної освіти, від успішності вирішення якого визначальною мірою залежатиме розвиток країни та її місце у світовій спільноті, є підготовка підростаючого покоління до життя в умовах сучасного інформатизованого суспільства.

Розв'язання поставленого завдання потребує комплексного підходу до інформатизації навчального процесу в спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах і передбачає дотримання низки вимог:

- визначення стратегічної мети, конкретизацію завдань, принципів інформатизації школи;
- формування і розвиток інформаційної інфраструктури, ресурсів і продуктивного освітнього інформаційного середовища;
- участь у міжнародних освітніх проектах;
- оснащення загальноосвітніх навчальних закладів засобами ІКТ;
- оновлення змісту, форм і методів навчання інформатики;
- підготовка вчителів та підвищення рівня їхньої кваліфікації.

XXI століття – час інформаційних технологій. Комп'ютерні технології завдяки своїм унікальним можливостям все більше використовуються у різних сферах людської діяльності. На сучасному етапі неможливо уявити навчально-виховний процес без їх упровадження. Нині елементарна комп'ютерна грамотність — складова частина професійної підготовки фахівців у будь-якій галузі господарства держави. Водночас можливості комп'ютерних технологій роблять комп'ютер також привабливим засобом реалізації самого процесу навчання, виховання, розвитку, реабілітації та соціалізації дитини.

Протягом усієї історії існування Харківського спеціального навчально-виховного комплексу велика увага приділяється пошуку найбільш ефективних напрямків соціальної адаптації дітей із вадами слуху в суспільство. Досягненню цієї мети сприяє пошук, удосконалення та впровадження інтерактивних методів та інноваційних технологій, які дають можливість підвищити якість навчально-виховного процесу. Корекційна робота спрямована на те, щоб допомогти дітям із порушенням слухової функ-

ції знайти своє місце в суспільстві, оволодіти життєво необхідними компетенціями, навчити їх орієнтуватися в інформаційному просторі, користуючись інформаційно-комунікативними технологіями.

Оволодіння комунікативними навичками дітьми з особливими потребами починається в процесі навчання та виховання в спеціальному закладі освіти. Метою роботи є окреслення пріоритетних та продуктивних напрямків сучасної спеціальної освіти, реалізованих на базі «Харківського спеціального навчально-виховного комплексу» Харківської обласної ради.

Серед завдань діяльності закладу: впровадження інноваційних форм навчання з метою активізації пізнавальної та комунікативної діяльності учнів на уроках та в позаурочний час; створення умов для розвитку особистості дитини з урахуванням її можливостей та потреб у спілкуванні; залучення учнів до активного та продуктивного навчання. Головним об'єктом досвіду виступають інноваційні форми навчання та форми організації навчання. Предмет досвіду – система формування комунікативної компетентності учнів засобами інноваційних форм навчання.

У Харківському спеціальному навчально-виховному комплексі дотримуються низки правил організації навчання:

- до роботи залучаються (тією чи іншою мірою) всі учасники навчального процесу;
- учні мають певні психологічні параметри (скутість, неконтактність, самозаглибленість);
- клас об'єднується в підгрупи;
- до заняття відповідно готується приміщення;
- учитель розробляє та добирає необхідні матеріали;
- учні налаштовуються на неухильне дотримання процедури й регламенту;
- створюється атмосфера довіри, природності, невимушеності, приємної бесіди.

Одними з головних та важливих вимог в системі навчання дітей із особливими потребами, а саме дітей із вадами слуху, є:

- візуалізація навчального матеріалу;
- якісний переклад інформації, яка подається учню з обмеженими можливостями сприйняття, з метою повноцінного засвоєння інформації;
- прищеплення навичок пошуку та використання додаткової інформації з різних джерел, в

тому числі з мережі Інтернет.

Використання інтернет-ресурсів у процесі навчання дітей із особливими потребами є дуже важливим під час навчання та виховання учнів в умовах спеціального навчально-виховного комплексу. Навчально-виховний процес в основній та старшій школі в межах закладу здійснюється у предметних кабінетах: математики, фізики, хімії та біології, географії, історії, української мови та літератури, інформатики, трудового навчання та технологій, розвитку слухозоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови.

Багато років існує кабінет інформатики (10 учнівських комп'ютерів та 1 комп'ютер учителя, мультимедійне обладнання, підключення до мережі Інтернет), оснащення якого змінюється відповідно до сучасних вимог. Кількість комп'ютерів у класі дозволяє кожному учневі індивідуально працювати на своєму робочому місці. Кілька років тому в навчально-виховному комплексі з'явився клас, обладнаний 7 комп'ютерами, мультимедійним проектором та інтерактивною дошкою з сучасним програмним забезпеченням, підключенням до мережі Інтернет, у якому проводяться уроки української мови та літератури, бінарні уроки.

Високого рівня навчально-виховного процесу можна досягти як за допомогою традиційних методів, так і завдяки поєднанню їх з інформаційно-комунікаційними технологіями. Нові можливості для контролю якості знань учнів відкриваються при використанні сучасних програм, що працюють в середовищі Windows.

На уроках української мови в основній та старшій школі, які проводяться у класі, оснащеному комп'ютерною технікою (ПК вчителя, ПК учнів, інтерактивна дошка, мультимедійний проектор), використовуються програми для подачі нових знань, поглиблення, корекції, контролю та самоконтролю.

Застосування комп'ютерноорієнтованих засобів навчання забезпечує реалізацію діяльнісного підходу в процесі вивчення мови, оскільки навчально-пізнавальна діяльність учнів спрямована на формування способу дії.

Процес навчання української мови у названому навчальному закладі розглядають як процес управління навчальною діяльністю школярів під час вивчення мови. Управління сукупністю взаємопов'язаних та взаємозумовлених способів засвоєння мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картини світу з метою отримання у вигляді

певного результату створення образу світу в уяві кожної людини є бажаним механізмом навчання мови.

Поєднання можливостей телекомунікаційних і комп'ютерних технологій, зокрема і мультимедійних, сприяло створенню в Харківському спеціальному навчально-виховному комплексі значної кількості комп'ютерних програм навчального призначення, в яких застосовуються демонстрації, моделювання, тестування, діагностика знань й умінь, спрямованих на підвищення мовної компетентності особистості.

Реалізація діяльнісного підходу в процесі навчання мови дітей із різними ступенями порушення слухової функції з використанням комп'ютерноорієнтованих засобів навчання передбачає низку дидактичних особливостей, а саме:

- побудову моделей курсу навчання української мови, зокрема моделей помилок, які можуть виникати як у спілкуванні, так і на письмі;
- оформлення мотиваційного етапу, тобто активізації розумової діяльності учня;
- навчальну спрямованість діалогу;
- забезпечення пояснень завдань стосовно користувачів з різним ступенем підготовки.

Забезпечення діалогової взаємодії того, хто навчається, і комп'ютера сприяє зростанню ефективності використання комп'ютерноорієнтованих засобів навчання. Діалогова навчальна система має реалізувати зовнішній і внутрішній діалог учня із самим собою у процесі виконання навчального завдання.

Педагоги Харківського спеціального навчально-виховного комплексу урізноманітнюють форми роботи, прийоми та методи, що дає можливість досягти високих результатів у вивченні рідної мови. За допомогою програмних засобів можна подати на екрані у різній формі навчальну інформацію; ініціювати процеси засвоєння знань, набуття умінь та навичок навчальної або практичної діяльності; ефективно здійснювати контроль за результатами навчання, тренаж, повторення; активізувати пізнавальну діяльність учнів; формувати й розвивати певні види діяльності.

При опрацюванні тем «Лексика», «Фразеологія», «Морфологія» вчитель застосовує на уроці серію «Словники України». Для дітей із вадами слуху найважливішим є збагачення словникового запасу та активізація лексики, тому, працюючи з цією серією, учні не лише усвідомлюють мовні теми, а й навчаються здобувати

потрібну інформацію.

Вивчення української мови в сучасних умовах зростання ролі інформаційних технологій має спиратись на їх активне використання, що дозволить поживати навчальний процес, активізувати пізнавальну діяльність школярів, розвинути їх творче мислення, зацікавити предметом.

Надзвичайно цікавим стане урок розвитку зв'язного мовлення, якщо вчитель заздалегідь підготує тексти для самостійного та колективного опрацювання. Завдяки можливостям комп'ютера значно підвищиться темп уроку та об'єм опрацьованого матеріалу. Види вправ, що пропонуються школярам:

- компонування тексту блоками;
- групування текстів за стилями;
- доповнення текстів;
- моделювання власних висловлювань;
- добір влучних характеристик;
- моделювання діалогів, монологів та ін.

Окрім цього, можна запропонувати редагування текстів, складання та корекцію ділової документації. На даному етапі організації навчального процесу досить розповсюдженим явищем є використання персонального комп'ютера для контролю якості знань учнів. Особливо ефективним під час вивчення різноманітних тем виявляється використання тестових завдань. Їх виконання вимагає від школярів глибокої мовно-мовленнєвої підготовки, зорієнтованості в мовній теорії та вміння ефективно застосовувати її в практичній діяльності, сформованості навичок використовувати мову в різних ситуаціях спілкування.

Навчальні комп'ютерні програми з української мови роблять більш доступним для засвоєння значну частину мовного матеріалу, насамперед орфографічного та пунктуаційного. Сприяють упорядкуванню процесу вивчення мови, створюють умови для постійного повторення та контролю знань.

Серед таких програм «Курс української мови» (розробник «Квазар-Мікро»). Курс має великий об'єм теоретичного, практичного та тестового матеріалу з мови колективного (з проектуванням на інтерактивну дошку) та індивідуального використання, тестові завдання відкритого та закритого типів. Педагог на уроці має можливість проконтролювати та оцінити знання всіх учнів класу. Але необхідно зауважити, що не варто перевантажувати урок інформаційно-комп'ютерними технологіями. Учитель повинен знайти таку «золоту середину»,

при якій не буде перевантажена нервова система дітей, але будуть досягнені поставлені цілі.

Лише за умов гармонійного поєднання можливостей і переваг сучасної техніки та тестової форми контролю із традиційними методами можливо досягнення високого рівня навчального процесу.

Одним із важливих шляхів оновлення методичної системи вивчення української літератури слід визнати збільшення обсягів та урізноманітнення форм використання сучасних інформаційних технологій, інтернет-ресурсів, які сприяють зацікавленню школярів вивченням цього предмета, роблять урок змістовнішим, візуалізованим, дають більше можливостей для самостійної роботи учнів, допомагають раціонально використовувати час учителя.

Застосування мультимедійного проектора на уроці дає можливість унаочнити літературні твори уривками з екранізацій, продемонструвати кращі зразки живопису та ін. Пошук такого роду інформації здійснюється не тільки вчителем, а й пропонується в якості домашнього завдання учням.

Невід'ємною частиною перевірки знань з літератури є тестування, яке проводиться як за змістом прочитаних творів, так і з теорії літератури та знання біографії письменників і поетів.

У підготовці до занять невичерпним джерелом інформації є мережа Інтернет, де представлено чимало сайтів, котрі містять зразки класичної та сучасної української літератури, доповнені перекладами, коментарями, критичними статтями.

Разом із тим, на уроках літератури у закладі для дітей із вадами слуху вчитель не має можливості ефективно використовувати аудіозаписи зі зразками фольклору, музичного мистецтва, але в загальноосвітніх навчальних закладах ці технічні засоби відіграють неабияку освітню роль.

Перед читанням певного літературного твору можна запропонувати групі учнів створити презентацію у програмі PowerPoint, а на уроці представити її. Також у цій програмі можна оформити рекламу літературного твору, залучивши до її оформлення усіх учнів класу. Засобом зацікавити молодших школярів літературою та культурою рідної країни можуть стати комп'ютерні ігри української тематики, такі як: «Добери одяг і зброю козаку», «Збери Галю на вечорниці», «Згрупуй героїв казки» та багато інших.

У наш час важко уявити сучасний урок лі-

тератури без залучення інформативно-комунікаційних технологій, використання яких сприяє формуванню сучасного читача, розвитку вольової сфери, збільшує пізнавальну активність, стимулює мотивацію до вивчення художньої літератури.

Використання різних форм роботи на уроці літератури не лише сприяє естетичному розвитку учнів, залученню їх до читання та набуттю ними сучасних знань, а й вибудовує міжпредметні зв'язки з інформатикою, образотворчим мистецтвом, трудовим навчанням та технологіями.

Пріоритетним напрямком спеціальної освіти є збереження та розвиток функцій аналізаторів. У навчально-виховному комплексі для дітей із вадами слуху така діяльність здійснюється на фронтальних та індивідуальних заняттях з розвитку слухо-зоро-тактильного сприймання мовлення та формування вимови. З цією метою у закладі створено лінгафонний кабінет, який оснащено 14 комп'ютерами та центром керування використання спеціального програмного забезпечення. У лінгафонному кабінеті проводяться заняття з української жестової мови як з наймолодшими школярами, так і з учнями середнього та старшого шкільного віку. Саме використання інтернет-ресурсів допомагає вчителю та учням урізноманітнити процес навчання, здійснити подорож до інших країн, знайти друзів, отримати знання з міжнародної жестової мови та інтегруватися у світовому просторі.

Важливим аспектом в процесі соціалізації та розвитку комунікативних компетентностей дітей із особливими потребами є поєднання рідної для такої категорії дітей мови жестів та дактилю з українською мовою спілкування чуючих людей. Морфологія цих мов є різною. Вимога до педагогів, які викладають окремі предмети: досконале володіння мовою жестів та дактилем, що дозволяє здійснювати якісний переклад інформації дітям із порушеннями слухової функції. Слід відзначити, що часу для сприйняття будь-якої інформації така дитина потребує в рази більше, ніж звичайна дитина. Важливим є використання візуального доповнення матеріалу під час викладання. Активне використання комп'ютерної техніки та інтернет-ресурсів сприяє здійсненню головної мети закладу – наданню якісної освіти учням, розвитку їх комунікативних компетенцій та подальшої соціалізації в суспільстві чуючих людей.

Але якщо звичайна людина, яка користується інтернет-ресурсами під час навчання,

спроможна сприймати інформацію та виконувати пошук додаткової інформації для підвищення знань, дитина з особливими потребами дуже часто потребує допомоги спеціаліста-перекладача, спеціаліста-дефектолога, який водночас має бути фахівцем у предметній галузі освіти. Такий спеціаліст повинен адаптувати матеріал, здійснити якісний переклад, який буде зрозумілим учню.

Завдяки оснащенню всіх навчальних кабінетів комп'ютерною технікою та спеціальним програмним забезпеченням, учні мають можливість опанувати, систематизувати та закріпити знання зі шкільних предметів. Одним із напрямків творчої діяльності дітей є створення проєктів, презентацій, реклам; підбір та оформлення матеріалів для рефератів, виступів, доповідей.

Учителі-предметники, завдяки використанню Інтернет-ресурсів та спеціальних предметних навчальних програм, мають можливість на сучасному рівні поринути у процеси, події, дослідження, будову та ін. (географія – здійснити подорож, заглибитися до надр; біологія та хімія – ознайомитися зі структурою, будовою світу; побачити певні процеси безпосередньо на молекулярному та клітинному рівні; історія – повернути час назад, стати учасниками історичних подій; фізика – побачити та зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки певних рухів, дій, явищ природи).

Інтегрування України в європейський простір прямо пов'язана з якістю та конкурентоспроможністю національної системи освіти. Одним із основних чинників підвищення якості освіти є впровадження в практику навчання дітей із особливими потребами інноваційних освітніх та інформаційних технологій і методик навчання, оновлення організації навчально-виховного процесу згідно із сучасними досягненнями науки і техніки.

Сучасні вимоги Державних освітніх стандартів змушують учителів спеціального навчального закладу не тільки та не стільки насичувати учнів інформацією, але й шукати шляхи практичного застосування її у повсякденному житті. Використання інноваційних форм організації та здійснення навчання передбачає органічне поєднання змісту, навчальних засобів та методів навчання, моделювання життєвих ситуацій, використання дидактичних (рольових, ситуативно-рольових, імітаційних) ігор, спільне розв'язання проблем, що ефективно сприяють формуванню вмінь і навичок комунікативної діяльності, створенню атмосфери

співробітництва і взаємодії.

Діти з особливими потребами, а саме, діти з порушеннями слухової функції, повинні не тільки отримати та розвинути загальну культуру, навчально-пізнавальну компетентність, засвоїти знання, сформувати вміння та навички, але не залишитися дезадаптованими в соціумі, оволодіти здібностями парної, групової, колективної діяльності, не залишитися нездатними до виконання різноманітних соціальних ролей, навчитися ефективно реалізовувати власний розумовий потенціал.

Педагогічна система, створена в Харківському спеціальному навчально-виховному комплексі, сприяє поступовому переходу діяльності педагога від монологу до діалогу з учнями, перетворює учня в активного учасника навчального процесу, змінює роль учителя (з ментора на тьютора). Принципово нова парадигма сучасного освітнього простору справедливо відмовляється від отримання «готових знань». Отже, учень має виступати не в ролі пасивного засвоювача, він повинен набувати знання в процесі самостійного пошуку та вирішення навчальних завдань. Учителю, відповідно, відмовляється від функцій своєрідного ретранслятора готових знань, а стає організатором освітньої діяльності, залучаючи учнів до самостійного пошуку, створюючи необхідні умови для активності та ініціативності школярів.

Саме завдяки можливості використання інтернет-ресурсів заклад має переваги такого підходу:

- відбувається своєрідний обмін знаннями та досвідом між усіма учасниками навчально-виховного процесу;
- знання набуваються у процесі спілкування й обговорення;
- учень є активним учасником навчання, відчуває свою інтелектуальну спроможність, що робить процес навчання продуктивним;
- створюється позитивний психологічний мікроклімат у колективі, що максимально виключає стресові ситуації;

- школярі вчаться мислити, приймати продумані й виважені рішення, брати участь у дискусіях.

Саме практичною спрямованістю відрізняється компетентісно спрямована освіта у спеціальному навчально-виховному комплексі. Вона акцентує увагу на результаті навчання і підкреслює, що в якості результату розглядається не обсяг певної інформації, а здатність школяра використовувати здобуті знання, засвоєну інформацію в комплексі, бути мобільним у стосунках з іншими людьми у різноманітних нестандартних умовах, проблемних ситуаціях завдяки навичкам володіння різноманітними соціальними ролями.

На практиці це означає, що в результаті компетентісно спрямованої освіти учень не просто знає програмний матеріал, формулює теореми, визначення, правила, володіє термінами та впевнено ними оперує тощо, він орієнтується на ринку друкованих джерел, може виконувати пошукову роботу в мережі Інтернет для здобуття додаткової інформації, самостійно обирає та порівнює різні явища, висловлює власну оцінку, мотивує її, аргументовано інтерпретує вивчене, доводить власну позицію.

Уроки в спеціальному навчально-виховному комплексі створюють належні умови для мотивації комунікативної активності школярів, формують емоційно-ціннісне сприйняття світу та вміння спілкуватися у різній формі, що сприяє інтеграції дітей із особливими потребами в суспільство.

Можна зробити висновок, що новітні інформаційно-комунікативні технології, особливо доступ до інтернет-ресурсів, мають великий позитивний вплив на розвиток особистості школяра з особливими освітніми потребами. Саме компетентно підібрані тематичні інтернет-ресурси допомагають дітям розширити світогляд, опанувати та засвоїти нову інформацію, розвинути комунікативні здібності та інтегруватися в суспільство.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. XIII міжнар. наук-практ. конф. (20—21 листоп. 2013 р., м. Київ). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 416 с.
2. Калимулин Д. Интернет как средство социально-культурной деятельности лиц с ограниченными возможностями / Д. Калимулин // Информационные технологии в профессиональной школе. — 2009. — № 6. — С. 77—84.
3. Ромахова И. Ю. Доступность информации Web-сайтов для людей с ограниченными возможностями / И. Ю. Ромахова // Молодой ученый. — 2013. — № 4. — С. 683—685.

УДК:007:37.04

І. О. Бугло

*Комунальний заклад «Спеціальний навчально-виховний заклад
І–ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради*

Практична діяльність учнів у системі інтегрованої освіти як один із головних чинників адаптації осіб із особливими потребами

Бугло І. О. Практична діяльність учнів у системі інтегрованої освіти як один із головних чинників адаптації осіб із особливими потребами. Статтю присвячено проблемам практичного використання соціально-комунікативних методів навчання учнів початкової школи в умовах спеціального навчального закладу: зокрема, це проведення інтегрованих занять, які дозволяють комбінувати різні форми та методи (діалоги, ігри, казкотерапію, малювання тощо), синтезуючи їх із метою максимально ефективного виконання завдань, поставлених на уроці. Наголошено, що саме практична діяльність в поєднанні з теоретичною складовою забезпечує можливість адаптувати дітей до навчання в спеціалізованому навчальному закладі.

Ключові слова: інтегрована освіта, адаптація, особи з особливими потребами, соціалізація, інвалідність.

Бугло И. А. Практическая деятельность учеников в системе интегрированного образования как один из главных факторов адаптации личности с особыми потребностями. Статья посвящается проблемам практического использования социально-коммуникативных методов обучения учеников начальных классов в условиях специального учебного заведения: в том числе, это проведение интегрированных занятий, которые позволяют комбинировать различные формы и методы (диалоги, игры, сказкотерапию, рисование и т.д.), синтезируя их с целью наиболее эффективного выполнения заданий, поставленных на уроке. Акцентируется, что именно практическая деятельность в сочетании с теоретической составляющей и является тем, что обеспечивает возможность адаптировать детей к обучению в специализированном образовательном учреждении.

Ключевые слова: интегрированное образование, адаптация, лица с ограниченными возможностями, социализация, инвалидность.

Buglo I. Practical activity of pupils in the system of integrated lessons as one of the main factors of adaptation of a person with special needs. The article is devoted to the problems of practical usage of social-communicative methods of primary education in specialized school. In particular it deals with the usage of integrated lessons which can give an opportunity to combine different forms and methods (dialogues, games, singing, drawing etc.) joining and combining them in order to complete the tasks of a lesson the most effectively. It is the practical activity together with the theoretical part which gives the best opportunity to adapt children for study in the specialized school.

Keywords: integrated education, adaptation, people with disabilities, socialization, disability.

Головною метою навчання та виховання учнів з особливими потребами є адаптація їх до соціальної життєдіяльності та встановлення втрачених соціальних зв'язків.

Шляхи реалізації цього завдання висвітлені в багатьох роботах таких авторів, як В. І. Бондар, Л. С. Вавіна, В. П. Гудоніс, Т. М. Дехтяренко, І. Г. Єременко, Н. С. Коломинський, В. А. Липа, С. П. Миронова, Л. Г. Петрова, Б. П. Пузанова, В. Б. Едігей, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, Н. Д. Соколова, В. Є. Турчинська, А. Г. Шевцова, Д. І. Шульженко та багатьох інших.

Враховуючи всі аспекти роботи з дітьми, що мають особливі потреби, наголосимо, що

соціальна поведінка випускника допоміжної школи визначається якістю навчальної та виховної роботи протягом усього навчання в спеціалізованому закладі. Завданням нашої роботи є сформулювати шляхи використання соціально-комунікативних методів навчання учнів початкової школи в таких умовах.

Одним із важливих чинників соціалізації особистості є її здатність до спілкування, а водночас і формування комунікативних потреб і можливостей. Важливе місце у цьому процесі посідає молодший шкільний вік – найбільш сприятливий період для виховання працелюбності, самостійності, дисциплінованості, культури праці, поваги до праці і до людей.

Але слід зазначити, що дитина з вадами розвитку відрізняється відсутністю бажання «виховуватися» та «навчатися». Залишається тільки її бажання або необхідність у спілкуванні. Саме спілкування буде сприяти розвитку практичних навичок, які допоможуть дитині визначити форми поведінки, вплинуть на її моральні установки, допоможуть у формуванні стилю життя.

Тому з перших днів перебування дитини в названому навчально-виховному закладі вчителі спонукають вихованців до діалогу. Кожен урок, кожен виховний захід, кожна перерва або прогулянка несе в собі привід для виникнення діалогу. Педагогами обов'язково створюється ситуація, в якій через гру відпрацьовуються форми поведінки та навички спілкування. Адже саме гра здатна здійснювати найбільш ефективний виховний вплив на дітей молодшого шкільного віку та відповідає їх природним особливостям.

Залучення батьків до запропонованих вчителем форм роботи з дитиною, їх емоційна та моральна підтримка завжди сприяють максимально швидкому розвитку та адаптації дитини в суспільстві.

Але сьогодні не можна недооцінювати вплив засобів масової інформації на світосприйняття учнів. Діти вірять у реальність ін-

формації, яку отримують з екранів телевізора та моніторів комп'ютера. Залежність від телебачення виховує в них пасивне ставлення до живого діалогу. Для вирішення цієї проблеми необхідно створити свою «телевізійну програму». Екранізація вивчених казок, оповідань, інсценування пісень, віршів, демонстрація досвіду з краєзнавства, застосування створеного матеріалу на уроках – все це не тільки допомагає реалізувати головну мету, яка полягає в адаптації дітей до соціальної життєдіяльності та встановлення втрачених соціальних зв'язків, а ще й учить аналізувати виконану роботу, відокремлювати непотрібну інформацію, вилучати необхідний матеріал, самовдосконалюватися та самореалізовуватися.

«Йти в ногу з прогресом» – це не просто слова, а щоденна робота кожного вихователя та вчителя. Для дитини з особливими потребами вчитель стає провідником у життя. І якщо учителів не хочуть, щоб їх замінили «шреки» та «монстрики», педагоги повинні залучати до своєї роботи різноманітні сучасні технології, що надасть можливість та час відпрацювати практичні навички читання, письма, рахування, малювання, конструювання, шиття, співу, самообслуговування, тобто всього, що стане в нагоді дитині для повноцінного життя в сучасному суспільстві.

Література

1. Бондар В. І. Підготовка учнів допоміжної школи до самостійної трудової діяльності / В. І. Бондар. — К. : Рад. шк., 1987. — 128 с.
2. Буфетов Н. М. Нравственное воспитание во вспомогательной школе / Н. М. Буфетов. — Алма-Ата : Мектеп, 1988. — 88 с.
3. Вавіна Л. С. Формування у сліпих учнів навичок мовленнєвої діяльності в процесі вивчення української мови і читання / Л. С. Вавіна // Дефектологія. — 2005. — № 4. — С. 30—34.
4. Дети с ограниченными возможностями: проблемы и инновационные тенденции в обучении и воспитании : хрестом. / сост. Н. Д. Соколова. — М. : ГНОМ и Д, 2001.
5. Дехтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна робота в спеціальних дошкільних закладах для дітей із особливими потребами / Дехтяренко Т. М., Вавіна Л. С. — К. : Університетська книга, 2012.
6. Єременко І. Г. Наукові основи корекційно-виховної роботи в допоміжній школі : метод. лист / І. Г. Єременко. — К. : Рад. школа, 1970.
7. Єременко І. Г. Олигофренопедагогика / І. Г. Єременко. — К. : Вища шк., 1985.
8. Коломинский Н. С. Развитие личности учащихся вспомогательной школы / Н. С. Коломинский. — К. : Рад. шк., 1978.
9. Липа В. А. Основы коррекционной педагогики : учеб. пособ. / В. А. Липа. — Донецк: Лебедь, 2002.
10. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции / В. А. Липа. — Донецк : Лебедь, 2000.
11. Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі / за ред. С. П. Миронової. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. ун-т, інформ.-видав.

відділ, 2004. — 220 с.

12. Синьов В. М. Використання дитячої гри у навчально-виховній роботі з учнями допоміжної школи / В. М. Синьов, С. Ф. Ніколаєв ; Мін-во освіти УРСР, Респ. навч.-метод. каб. спецшкіл. — К., 1968. — 57 с.

13. Турчинская В. Е. Организация самоподготовки во вспомогательной школе-интернате / Турчинская В. Е., Николаев С. Т. // Методические рекомендации учителям и воспитателям. — К. : РУМК, 1988. — 42 с.

14. Шульженко Д. І. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей : монографія / Д. І. Шульженко. — К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. — 385 с.

УДК 376

І. Г. Колісник

Комунальний заклад «Харківський санаторний навчально-виховний комплекс № 1» Харківської обласної ради

Школа самоконтролю в санаторному НВК як умова успішної адаптації дітей, хворих на цукровий діабет

Колісник І. Г. Школа самоконтролю в санаторному НВК як умова успішної адаптації дітей, хворих на цукровий діабет. У статті розглянуто проблему необхідності надання психологічної та соціальної допомоги дітям, хворим на цукровий діабет. Встановлено важливість навчання самоконтролю, психологічної підтримки дітей із цукровим діабетом. Проведено дослідження психологічних особливостей учнів, хворих на цукровий діабет, за результатами якого організовано проблемно-цільове навчання самоконтролю та психокорекції дітей та їх батьків. Відзначено позитивну динаміку глікемічного контролю дітей, які проходять школу самоконтролю з урахуванням їх психологічних особливостей. Розроблено систему заходів, спрямованих на забезпечення довгострокового здоров'я, психосоціальної адаптації, подальшої працездатності хворих на цукровий діабет дітей.

Ключові слова: *самоконтроль, особи з особливими потребами, соціальна адаптація.*

Колесник И. Г. Школа самоконтроля в санаторном УВК как условие успешной адаптации детей, страдающих сахарным диабетом. В статье рассмотрена проблема необходимости оказания психологической и социальной помощи детям, больным сахарным диабетом. Установлена важность обучения самоконтролю, психологической поддержки учащихся с сахарным диабетом. Проведено исследование психологических особенностей детей, больных сахарным диабетом, по результатам которого организовано проблемно-целевое обучение самоконтролю и психокоррекции детей и их родителей. Отмечена положительная динамика гликемического контроля детей, которые проходят школу самоконтроля. Разработана система мероприятий, направленных на обеспечение долгосрочного здоровья, психосоциальной адаптации, дальнейшей работоспособности детей, больных сахарным диабетом.

Ключевые слова: *самоконтроль, люди с особыми потребностями, социальная адаптация.*

Kolesnik I. School self-control in the health TEC as a condition of successful adaptation of children with diabetes. The paper analyzes data from the scientific literature on the need to provide psychological and social support to children with diabetes mellitus. The necessity of learning self-control and psychological support for children, a study of psychological features is specified. The organization of problem-based learning and self-correction of children and their parents is studied. The school self-conducted psychological adaptation of children in living with diabetes develops proper motivation exercise self-control. A system of measures aimed at ensuring the long-term health, psychosocial adaptation, and further efficiency diabetics' children. The noted positive dynamics of glycemic control children who are school self.

Keywords: *self-control, people with special needs, social adaptation.*

У сучасному світі значно зросла кількість дітей із порушеннями психофізичного розвитку. За офіційними даними Держдепартаменту медичної статистики Міністерства охорони

здоров'я України, за останні роки рівень дитячої інвалідності в Україні збільшився на 9,4 %. Цукровий діабет є однією з найважливіших проблем охорони здоров'я внаслідок його ве-

ликої поширеності серед дитячого населення. В останнє десятиліття в багатьох країнах зареєстровано збільшення кількості випадків захворювання, зросла кількість хворих на діабет серед дітей раннього віку. На сьогодні день мова йде про пандемію ЦД (цукровий діабет), на який страждає більше 5 % населення земної кулі, і число хворих з року в рік зростає [10].

Зростання захворюваності на ЦД у дітей, хронічний перебіг хвороби, життєва необхідність у препаратах інсулінів або їх аналогів, засобах СК (самоконтролю), раннє виникнення хронічних ускладнень визначають не тільки медичне, але й соціальне значення цієї хвороби [6; 7].

Що стосується дитячого віку, то відомо, що фізіологічна незрілість загальних компенсаторних механізмів, у тому числі й ендокринної системи, яка характерна для дітей, посилюється у хворих на ЦД. Це і визначає особливості перебігу хвороби в дитячому та підлітковому віці. Поряд із гормональним та метаболічним дисбалансом, характерним для періоду статевого дозрівання, у підлітків, хворих на ЦД, відзначаються ще й швидкі зміни поведінки, які також впливають на ступінь компенсації захворювання. Відомо, що на рівень компенсації ЦД безпосередній вплив чинить і психологічний стан пацієнта [4].

Наразі вже доведено, що однією з причин незадовільної компенсації вуглеводного обміну у більшості дітей та підлітків з ЦД є відсутність ефективного та регулярного самоконтролю захворювання. Сьогодні навчання хворих прийнято вважати однією зі складових ефективного лікування ЦД. Метою навчання самоконтролю є не просто передача суми знань хворим, але й формування мотивації та нових психологічних настанов для правильної та своєчасної корекції терапії в умовах навчально-виховного комплексу та в домашніх умовах для підтримки оптимального метаболічного контролю. Сучасні дослідження доводять необхідність отримання хворими не тільки знань із СК, але й проведення психологічної корекції емоційних порушень у хворих на цукровий діабет дітей для підвищення рівня мотивації з метою досягнення компенсації діабету [5; 11].

Враховуючи, що ЦД включає і виражений психосоматичний компонент хвороби, слід зазначити, що досліджень, присвячених вивченню психологічних особливостей дітей, хворих на ЦД, недостатньо. Особливо актуальним вивчення цього питання виглядає в рамках орга-

нізації проблемно-цільового навчання СК та психотерапії дітей із ЦД та їх батьків. Важливим моментом такого навчання є психологічна адаптація дітей в умовах життя з діабетом, розвиток правильної мотивації здійснення СК та заходів профілактики діабетичних ускладнень. У зв'язку із цим, дослідження, спрямовані на пошук шляхів оптимізації навчального процесу як складової частини у комплексному лікуванні ЦД, мають важливе значення. Розробка системи заходів, спрямованих на забезпечення довгострокового збереження задовільного стану здоров'я, психосоціальної адаптації, забезпечення подальшої працездатності хворих на ЦД дітей є найважливішим завданням системи роботи нашої школи. Таким чином, удосконалення системи СК діабету на підставі вивчення клінічних та психологічних особливостей дітей, хворих на ЦД 1 типу, є актуальною медико-соціальною проблемою.

Мета роботи – схарактеризувати соціально-психологічну та реабілітаційну значущість заходів, спрямованих на оптимізацію навчання самоконтролю діабету в дитини, сприяти підвищенню ефективності соціально-психологічної реабілітації дітей шляхом розробки комплексу таких заходів. Для досягнення зазначеної мети були досліджені:

- стан емоційної сфери і поведінки дітей, хворих на ЦД, залежно від якості проведеного самоконтролю;
- вплив рівня внутрішньої напруги, загального рівня тривоги в дітей залежно від особливостей, мікросоціальних та психологічних факторів;
- взаємозв'язок між перебігом ЦД 1 типу та психологічними особливостями хворої дитини.

Була оптимізована модель самоконтролю в умовах санаторної школи. Школа СК включає медичний, психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей. Досліджено роль факторів мікросоціального оточення в забезпеченні компенсації ЦД 1 типу в дітей шкільного віку з урахуванням психологічної адаптації дитини до свого захворювання.

Розроблено модель навчання СК дітей із ЦД, що включає діагностичний та коригуючий модулі. Діагностичний модуль дозволяє визначити соматичну та психологічну складові ЦД, ступінь компенсації ЦД та тяжкість діабетичних ускладнень у дитини з урахуванням якості проведеного самоконтролю. Коригуючий модуль передбачає проведення медико-соціальних заходів для забезпечення компенсації ЦД та

включає індивідуальну, сімейну психотерапію, соціально-педагогічну корекцію та проблемно-цільове навчання самоконтролю.

Було обстежено 30 дітей, хворих на ЦД 1 типу, віком від 6 до 17 років. Дослідження передбачає обстеження дітей в динаміці спостереження з урахуванням результатів СК захворювання.

Для визначення рівня адаптації дітей до свого захворювання було застосовано наступні критерії: середня кількість вимірювань глікемії протягом доби, тижня, місяця, дотримання режиму інсулінотерапії та дієтичного харчування. Наявність необхідних спеціальних знань у хворої дитини визначалось за результатами полуструктурованого інтерв'ю.

За допомогою шкали самооцінки тривоги Спілбергера-Ханіна проводили оцінку та виявлення типових способів реагування у різних життєвих ситуаціях ОТ (особиста тривожність) та ситуативних емоційних переживань РТ (реактивна тривожність).

Для виявлення та оцінки невротичних станів було використано клінічний опитувальник Яхіна-Менделевича (1998). Оцінка стану невротизації визначалась за допомогою стандартних таблиць, які містять коефіцієнти за шістьма шкалами: тривоги, невротичної депресії, астенії, істеричного типу реагування, obsесивно-фобічних порушень та шкали вегетативних порушень.

При початковому обстеженні дітей із ЦД 1 типу встановлено, що рівень компенсації вуглеводного обміну був незадовільним у 76 % хворих дітей [3].

Було виявлено, що у 9,8 % хворих дітей одночасно фіксуються такі клінічні прояви, як синдром лікворної гіпертензії, астеничний синдром і хайропатія, а у 8,5 % асоційовані такі синдроми, як тривога, страхи та некробіоз, що може свідчити про генералізоване ураження нервової системи у дітей із тривалим незадовільним глікемічним контролем [9].

На рівень компенсації вуглеводного обміну та тяжкість перебігу ЦД 1 типу у дітей впливають фактори тривожності і невротизації як самої хворої дитини, так і її матері. Так, високі значення реактивної тривожності виявлено у 24 % дітей із ЦД, а у 58 % — високий рівень особистої тривожності. Таку ж закономірність зареєстровано і в групі обстежених матерів: 37 % мали високий рівень реактивної тривожності і 47 % — особистої тривожності. Виявлено позитивний кореляційний зв'язок між психоло-

гічними показниками, що відбивають високий рівень невротизації у хворих з надмірною частотою проведеного самоконтролю захворювання [8].

Результати психологічного тестування дозволили встановити, що на рівень компенсації вуглеводного обміну та тяжкість перебігу ЦД 1 типу у дітей впливають високий рівень тривожності та невротизації як самої дитини, хворої на ЦД, так і його матері.

Найбільш несприятливими умовами для досягнення компенсації цукрового діабету у дітей є патологічні типи батьківського ставлення, серед яких превалюють «відкидання» (44 %), «симбіотичне злиття» (39 %), «відсутність контролю» (23 %). Тип батьківського ставлення «симбіотичне злиття» статистично значуще призводить до підвищення середньодобового цукру у хлопчиків, хворих на ЦД 1 типу ($p < 0,05$) [1].

Було встановлено, що рівень невротичного стану дітей із ЦД та їх матерів залежить від тяжкості ЦД, тривалості захворювання, частоти низького рівня цукру та гендерних характеристик пацієнтів. Виявлено позитивні асоціації психологічних показників, що відображають рівень невротизації у підлітків, і частоти проведеного СК захворювання. Діти, які приділяють надмірну увагу своїй хворобі, демонструють високий рівень невротичної тривожності.

Отримані дані стали підґрунтям для удосконалення програми проведення школи СК діабету у дітей. Поряд з інсулінотерапією та медикаментозною корекцією в роботу школи включено навчання дітей принципам СК з урахуванням виявлених психологічних особливостей дитини та її мікросоціального оточення, а також освітні програми для батьків, психологічний тренінг для формування адаптивних соціальних навичок дитини в умовах хронічної хвороби.

Найбільш проблемним в організації навчання в школі СК є не лише передача певної кількості знань, а формування дієвої мотивації, психологічної установки, за допомогою яких хвора дитина зможе взяти на себе більшу частину відповідальності за адекватність своєї поведінки. Для вирішення цієї проблеми використовуємо різноманітні інноваційні технології: арт-терапію, анкетування, тренінги, інтерактивну комп'ютерну гру. Сформовані психологічно-корекційні групи, які сприяють підвищенню загальної сенситивності батьків до дитини. Тип проекту: груповий, довготривалий, заняття ве-

дуться 1 раз на тиждень. Тривалість – від 45 хвилин до 1,5 години.

За результатами групової корекційної роботи в школі СК зареєстровано достовірне зниження добового рівня цукру крові ($p < 0,01$) [2].

Таким чином, проведені обстеження показують, що психологічна корекція дітей, хворих на ЦД, знижує рівень тривожності, невротизації, конфліктності як дитини, так і її батьків, покращує рівень компенсації ЦД у дитини. Доведено, що для дітей дуже важливе тепле, приймаюче ставлення матері, її увага та інтерес до життя дитини. Встановлено, що на рівень компенсації вуглеводного обміну хлопчиків з ЦД несприятливий вплив має «симбіотичний

зв'язок» з матір'ю та її «надмірний контроль». Для дівчат суворий контроль з боку матері є сприятливою умовою компенсації захворювання.

Підсумуємо, що при оптимальному перебігу цукрового діабету у дітей необхідно проводити психоосвітні програми та систематичне навчання самоконтролю. При ускладненому цукровому діабеті та при виявленні високого ступеню невротизації, тривожності, конфліктності як дитини, так і членів її сім'ї, для оптимізації медичної допомоги поряд із загальноприйнятими методиками самоконтролю діабету слід використовувати методи індивідуальної, групової та сімейної психотерапії та психологічні тренінги.

Література

1. Демченко О. А. Особенности детско-родительских взаимоотношений в обеспечении компенсации сахарного диабета 1 типа у детей / О. А. Демченко // Проблемы эндокринной патологии. — 2011. — № 1. — С. 25—31.
2. Демченко О. А. Особенности проведения психологической реабилитации детей, больных сахарным диабетом 1 типа / О. А. Демченко, Е. А. Михайлова, О. О. Хижняк // Проблемы эндокринной патологии. — 2011. — № 4. — С. 68—74.
3. Демченко О. А. Адаптация детей, больных сахарным диабетом, в условиях специализированного интерната / О. А. Демченко // Матеріали конференції «Фундаментальні питання експериментальної та клінічної ендокринології». — Х., 2005. — С. 61.
4. Ефимов А. С. Инсулинотерапия больных сахарным диабетом / А. С. Ефимов, Н. А. Скробонская. — М. : Медицина, 2000. — 287 с.
5. Касаткина Э. П. Профилактика хронических осложнений сахарного диабета у детей и подростков / Э. П. Касаткина, Г. И. Сивоус // Сахарный диабет. — 2003. — № 4. — С. 9—12.
6. Концепція Державної цільової програми «Цукровий діабет» на 2009—2013 роки // Офіційний вісник України від 26.01.2009 р. (ст. 89, код акту 45514/2009). — № 3. — С. 82.
7. Коренев М. М. Инвалидность детей с хронической соматической патологией / М. М. Коренев, Л. Ф. Богмат, Э. А. Михайлова, С. Р. Толмачева. — Х. : Основа, 2002. — 212 с.
8. Михайлова Е. А. Психологическая концепция реабилитации детей с сахарным диабетом / Е. А. Михайлова, О. А. Демченко // Проблемы экологической та медичної генетики і клінічної імунології. — Луганськ, 2010. — Вип. 4 (100). — С. 433—439.
9. Михайлова Е. А. Психологические корреляты невротического состояния у подростков, больных сахарным диабетом 1 типа / Е. А. Михайлова, О. А. Демченко // Медична психологія. — 2010. — Том 5. — № 4 (20). — С. 14—19.
10. Согласованный Консенсус по диабету у детей и подростков. Ч. 1 / SANOFI — AVENTIS, 2008. — 249 с.
11. Сучасні аспекти навчання хворих на цукровий діабет : метод. рекомендації / М-во охорони здоров'я України, Академія мед. Наук ; [авт. О. О. Хижняк, Н. А. Кравчун, Т. М. Тихонова, М. Ю. Горшунська]. — К., 2008. — 20 с.

УДК 007:304

В. М. Лупандіна

Комунальний заклад «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради

Участь вихованців спеціального навчального закладу в соціальних проектах як шлях адаптації та соціалізації осіб із особливими освітніми потребами

Лупандіна В. М. Участь вихованців спеціального навчального закладу в соціальних проектах як шлях адаптації та соціалізації осіб із особливими освітніми потребами. Розглянуто роль участі школярів із особливими потребами в різноманітних соціальних проектах, що сприяє їх адаптації в суспільстві: вони діляться своїми творчими надбаннями, не тільки реалізуючи свій талант в окремому закладі, де вони навчаються, а й спілкуючись з оточуючим світом. Завдяки соціальним проектам вихованці закладу спілкуються з однолітками з різних регіонів України, усвідомлюючи себе повноцінними членами суспільства. Наголошено, що за умови розробки та впровадження різноманітних соціальних проектів відбуватимуться якісні зміни як у навчально-виховному середовищі навчального закладу, так і в сім'ї, на рівні місцевої громади, що поступово зближуватиме життєдіяльність усіх соціальних інститутів.

Ключові слова: соціальні проекти, особи з особливими потребами, адаптація, соціалізація, інвалідність.

Лупандина В. М. Участие воспитанников специального учебного заведения в социальных проектах как путь адаптации и социализации людей с особыми образовательными потребностями. Рассмотрена роль участия школьников с особенными потребностями в разнообразных социальных проектах, что способствует их адаптации в социум: они делятся своими творческими приобретениями, не только реализуя свой талант в отдельном учреждении, в котором они обучаются, но и общаясь с окружающим миром. Благодаря социальным проектам воспитанники учреждения общаются со сверстниками из разных регионов Украины, чувствуя себя полноценными членами общества. Подчеркнуто, что при условии разработки и внедрения разнообразных социальных проектов будут происходить качественные изменения как в учебно-воспитательной среде учебного заведения, так и в семье, на уровне общества, что постепенно будет сближать жизнедеятельность всех социальных институтов.

Ключевые слова: социальные проекты, лица с ограниченными возможностями, социализация, инвалидность.

Lupandina V. M. Participation of pupils of special educational institutions in social projects as a way of adaptation and socialization of people with special educational needs. Participation in various social projects contributes to the adaptation of schoolchildren with special needs in society, they share their creative achievements, realizing their talents not only in a separate institution where they are studying, but also communicate with the outside world. Thanks to social projects school pupils communicate with peers from different regions of Ukraine, feel full members of society. With the development and implementation of various social projects qualitative change will be in the educational environment of the special school, and in the family, the local community level that gradually brings the livelihoods of all social institutions.

Keywords: social projects, people with disabilities, adaptation, socialization, disability.

Соціалізація є дуже важливою для кожної людини, а для дитини з обмеженими можливостями здоров'я – особливо. І насамперед школа відіграє найважливішу роль у процесі адаптації до життя. Відомо, що соціальна активність не є вродженою якістю особистості, вона формується в процесі життя. Необхідно підкреслити, що досить ефективно цей процес відбувається в підлітковому віці. Як стверджують психологи, підлітковий вік є періодом значних зрушень у розвитку самосвідомості особистості: спостерігається висока сприйнятливність процесів, що відбуваються в державі; велике прагнення до

самопізнання та пізнання свого краю, вивчення історії, традицій, культури тощо. Саме в цьому віці закладаються основи свідомої поведінки, загальна спрямованість у розвитку соціальної активності, формується свідоме ставлення до себе як до члена суспільства. І від того, як будуть сформовані морально-ціннісні орієнтири підлітка, залежить становлення соціальних установок його особистості. Однак учень ще не володіє достатньо розвинутою соціальною свідомістю, не має цілком сформованої орієнтації.

Серед усього різноманіття факторів, котрі

впливають на цей процес, найвагомішими є система освіти, діяльність громадських організацій, учнівський колектив, засоби масової інформації, родинне оточення, рівень знань громадянсько-спрямованого спрямування, допрофесійна самоосвіта, твори мистецтва і літератури, а також сфера міжособистісного спілкування.

Взаємозалежність та взаємообумовленість процесів соціалізації та виховання розкривається, насамперед, через включення дітей у різноманітні види соціальних відносин, форми життєвої діяльності, а також формування свідомості. Важливим є також спрямування зусиль особистості на пізнання самого себе, застосування внутрішніх резервів.

Важливим аспектом соціалізуючого впливу школи завжди було трудове виховання. Активну роль у реалізації соціалізуючої функції школи відіграє позаурочна діяльність школярів, у якій вони набувають соціальних навичок. Гуртківці можуть випробувати себе в різних видах творчої діяльності та обрати для себе напрям, який їм найбільш цікавий.

Для покращення соціальної адаптації вихованців Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради, розвитку їх творчих здібностей з 1995 року в навчальному закладі відкрито, окрім швейної та столярної майстерень, майстерні з декоративно-прикладного мистецтва.

Майстерня з писанкарства – своєрідний музей писанки, де знайшли своє місце різні види оздоблення яєць: від традиційної писанки та бісерки-восковки до сучасного оздоблення аплікацією. У скляних кубах розміщені писанки різних регіонів України; копії експонатів з колекції професора М. Ф. Сумцова, які зберігаються в Харківському історичному музеї, писанки 20–30 років минулого століття. Діти мають змогу доторкнутися до старовини, навчатися у давніх майстрів, відроджувати стародавнє ремесло писанкарства та бісерки-восковки.

У майстерні з розпису тканини учні знайомляться з історією виникнення батіка, основами створення композиції, закономірностями побудови орнаментів, їх різновидами, технологією розпису.

Майстерня з розпису деревини, прикрашена дитячими роботами: картинками на картоні, але оскільки розмалювати дітям хочеться все навкруги, щоб світ став яскравішим, під розпис ідуть не тільки дощечки, лопатки, ложки з деревини, а й тарілки, фігурні пляшки тощо.

У майстерні з художньої кераміки навчаються давньому мистецтву ліплення з глини, пізнають секрети керамічного ремесла. Учні вчаться ліпити з глини іграшки, панно, тарілки, малу скульптуру, а потім розписувати свої вироби. Для більшої виразності у деяких виробах діти додають виготовлені з бісеру деталі, частини композиції.

На увагу заслуговує також майстерня з ткацтва, верстати для якої виготовляли за старовинними технологіями без жодного цвяху у м. Косів Івано-Франківської області спеціально для дітей, враховуючи різний зріст у різному віці. Також тут є верстати для дітей, які переважно все роблять лівою рукою. Учні дуже люблять ткати на цих верстатах рушники, килимки, серветки, гобелени. Малеча залюбки працює з непряденою вовною, виготовляє з неї м'ячики, прикраси, картинки.

Роботи гуртківців виставляються на різноманітних виставках, фестивалях, конкурсах дитячої творчості, соціальних проектах, де діти з особливими потребами не тільки беруть участь разом із звичайними учнями, а й посідають призові місця: Всеукраїнський соціальний проєкт «Свято дитячих мрій», Всеукраїнська виставка-фестиваль «Обдаровані діти України», Відкритий фестиваль дитячої художньої творчості «Таланти третього тисячоліття», Міський творчий конкурс «Харків – місто талантів», Обласна акція «Молодь за здоровий спосіб життя» та багатьох інших.

З дитячих тканих робіт, робіт з непряденої вовни, керамічних виробів створено колекцію одягу «Забавлянки», в якій виступають учасники шкільного колективу «Театр костюму «Аліса», створеного у 2004 році. Тканина для моделей колекції «Осінні барви» розписана у техніці «батик». Учасники театру костюму «Аліса» є неодноразовими переможцями та лауреатами багатьох конкурсів та фестивалів: Фестивалю дитячої краси і моди «Міс Афродіта» у м. Харкові, Міжнародного конкурсу дитячої моди «Малахітова шкатулка» у м. Харкові (Гран-прі), Фестивалю дитячої краси і моди «Фешн-півнік» у м. Новомосковську, Міжнародного конкурсу професійних модельєрів-дизайнерів «Паром» у м. Харкові, Фестивалю сучасних арт-направків «Територія стилю» у м. Харкові, виставки-конкурсу плакатів і дизайнерських проєктів «Україна... Це футбол!!!» у м. Харкові, Обласного свята художньої творчості «Весняні посмішки», фестивалів «Доброта», «Натхнення», «Маленький Парнас», «Береги

надії», що проводилися благодійними фондами. Виступи театру мод «Аліса» завжди яскраві, жваві, видовищні, насичені акторською майстерністю маленьких моделей.

Протягом багатьох років у навчальному закладі працює гурток жестової пісні, де займаються як слабочуючі учні, так і діти зі значною втратою слуху. Репертуар гуртківців надзвичайно різноманітний – це пісні з народних джерел, сучасних поп- та рок-виконавців. Виступи артистів жестової пісні нікого не залишають байдужими. Жоден захід у навчальному закладі не проходить без їх виступів.

Вихованці закладу із задоволенням відвідують спортивні секції. Спортсмени школи неодноразово брали участь у Всеукраїнських змаганнях із різних видів спорту. Випускники та учні одержали золоті нагороди на дефлімпійських іграх у м. Сідней (Австралія), брали участь у чемпіонаті Європи у Швейцарії та 1-му чемпіонаті світу зі спортивного орієнтування в Угорщині, дівчата у складі збірної України з баскетболу посіли 3 місце на чемпіонаті світу з баскетболу серед людей із вадами слуху, який відбувся в Італії.

Досягнення дітей неможливе без взаємодії закладу з оточуючими, бо школа – не єдине місце, де формується й набуває соціального досвіду особистість. У вихованні й соціалізації беруть участь сім'я, різноманітні дитячі об'єднання, громадські організації. Особлива увага приділяється співпраці закладу з Українським товариством глухих, громадською організацією «Центр з фізичної культури і спорту інвалідів «Інваспорт»». Участь у різноманітних соціальних проектах сприяє адаптації школярів з особливими потребами у соціум, вони діляться своїми творчими надбаннями, не тільки реалізуючи таланти в окремому закладі, де навчаються, а й спілкуються з оточуючим світом.

Соціальні проекти мають переважно реабілітаційний характер і спрямовані на соціальну інтеграцію, залучення школярів з обмеженими

функціями до активної участі у культурному житті країни. Прикладами таких проектів є: виставка творчих робіт «Яким я хочу бачити цей світ», яка проходила у Будинку народної творчості; фестиваль творчості людей із обмеженими можливостями здоров'я «На крилах натхнення», що відбувається за сприяння ВСГО «Конфедерація ГОІУ» в Харківській області; фестиваль творчості молодих інвалідів «Натхнення», який постійно організовує та проводить Департамент у справах сім'ї, молоді та спорту. Міжнародна освітньо-культурна Асоціація щорічно організовує конкурс-фестиваль дитячої творчості «Усі ми діти твої, Україно!», який проходить у ДП «УДЦ «Молода гвардія». Завдяки цьому проекту наші учні спілкуються з однолітками з різних регіонів України, поширюють свій світогляд, діляться своїми творчими надбаннями, відчуваючи себе повноцінними членами суспільства.

Подібні проекти мають спільну мету, що полягає в реалізації творчих можливостей школярів з різними вадами фізичного розвитку, допомогти відчутти себе повноцінними членами суспільства, підтримці соціально-культурної активності людини; створенні сприятливого психоемоційного середовища засобами спілкування та дозвілля; набутті навичок пристосування до умов життя.

Суспільним замовленням щодо розбудови соціалізуючого простору є формування й розвиток особистості, яка б з раннього дитинства усвідомлювала свою суспільну значущість і через систему ціннісних ставлень набувала досвіду взаємодії із соціумом.

Таким чином, за умов розробки та впровадження різноманітних соціальних проектів відбуватимуться якісні зміни як в навчально-виховному середовищі навчального закладу, так і в сім'ї, на рівні місцевої громади, що поступово зближуватиме життєдіяльність усіх соціальних інститутів.

Література

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. XIII міжнар. наук.-практ. конф. (20—21 листоп. 2013 р., м. Київ). — К. : Ун-т «Україна», 2013. — 416 с.
2. Литовченко О. В. Сучасні моделі залучення дітей та молоді з особливими потребами до позашкільної освіти [Електронний ресурс] / О. В. Литовченко // Актуальні проблеми навчання та виховання людей із особливими потребами. — 2013. — № 10. — С. 130—139. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apnvlop_2013_10_14.pdf.
3. Формуємо соціалізуючий простір : метод. рекомендації / укл. : Л. М. Назаренко. — Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. — 52 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Аврунін О. Г. – доктор технічних наук, професор кафедри біомедичної інженерії Харківського національного університету радіоелектроніки.

Андрєєва О. В. – вчитель інформатики, дефектолог, спеціаліст вищої категорії Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

Бондаренко Т. Г. – доцент, завідувач кафедри журналістики, реклами та PR-технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Бугло І. О. – вчитель початкових класів Комунального закладу «Спеціальний навчально-виховний заклад І–ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради.

Бутиріна М. В. — доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри реклами та зв'язків із громадськістю Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Гарбуз О. В. – вчитель вищої кваліфікаційної категорії, корекційний педагог Комунального закладу «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

Дроздовська О. Є. – магістрант факультету журналістики Запорізького національного університету.

Коваленко Ю. Б. – старший викладач Харківської державної академії культури.

Коваль С. В. – викладач кафедри журналістики, реклами та PR-технологій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Колісник І. Г. – вихователь Комунального закладу «Харківський санаторний навчально-виховний комплекс № 1» Харківської обласної ради.

Кунанець Н. Е. – доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, доцент кафедри «Інформаційні системи та мережі» Національного університету «Львівська політехніка».

Лупандіна В. М. – вчитель трудового навчання, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель Комунального закладу «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

Мельнікова Л. О. – директор Комунального закладу «Спеціальний навчально-виховний комплекс І–ІІ ступенів № 2» Харківської обласної ради.

Мисюкевич А. В. — методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Носова Т. В. – кандидат технічних наук, доцент кафедри біомедичної інженерії Харківського національного університету радіоелектроніки.

Носова Я. В. – студентка кафедри біомедичної інженерії Харківського національного університету радіоелектроніки.

Пігарєва К. В. – інженер кафедри автоматизованих систем управління, магістрант кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет».

Подпружнікова О. П. – кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Полумисна О. О. – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Полякова Г. О. – доцент кафедри соціальних комунікацій, реклами та зв'язків із громадськістю Запорізького національного університету.

Потамошнєва О. М. – старший викладач кафедри здоров'я людини та корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Редіна В. А. — директор Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Ржеуський А. В. – здобувач кафедри «Інформаційні системи та мережі» Національного університету «Львівська політехніка».

Селіванова К. Г. – аспірантка кафедри біомедичної інженерії Харківського національного університету радіоелектроніки.

Семенець В. В. – кандидат технічних наук, професор кафедри метрології та вимірювальної техніки Харківського національного університету радіоелектроніки.

Тарасенко В. М. – учитель дітей із вадами розумового розвитку Комунального закладу «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

Теодорська Л. І. – аспірант, співробітник кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Тишевська-Шапошник О. В. – викладач кафедри менеджменту СКД факультету культурології Харківської державної академії культури, методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів».

Хавкіна Л. М. — доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Хованова О. А. – директор Комунального закладу «Богодухівський спеціальний навчально-виховний комплекс» Харківської обласної ради.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

№ 1143
Серія «СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ»

Збірник наукових праць

Випуск 6

Українською, російською, англійською мовами

Відповідальний за випуск Л. М. Хавкіна

Комп'ютерне верстання О. Є. Ткач

Підписано до друку 26 грудня 2014 року

Формат 60x84/8. Папір офсетний.

Друк ризографічний.

Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк.

Тираж 100 пр. Зам. №

Ціна договірна

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

61022, Харків, майдан Свободи, 4.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09